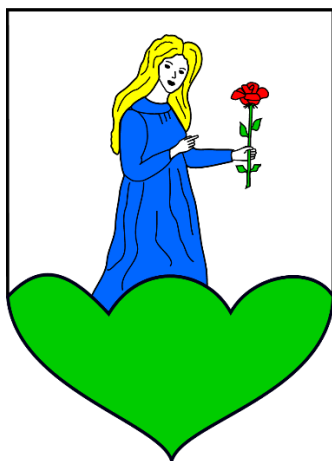

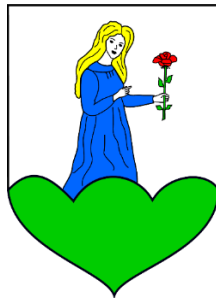
ZAŁĄCZNIK
DO UCHWAŁY NR .....
RADY MIEJSKIEJ W SUSZU
Z DNIA ..... 2024 r.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SUSZ NA LATA 2024-2034

> PROJEKT <

ZLECENIODAWCA:
GMINA SUSZ
UL. JÓZEFA WYBICKIEGO 6
14-240 SUSZ

OPRACOWANIE:
EKOD URBANISTYKA ŁUKASZ KOWALSKI
www.dokumentyginne.pl

- SPIS TREŚCI -

WSTĘP	4
1 WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY	6
2 ROZWÓJ STRATEGICZNY GMINY DO 2034 ROKU	16
2.1. WIZJA ROZWOJU I CEL GŁÓWNY	16
2.2. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE	17
2.3. KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA.....	20
3 OCZEKIWANE REZULTATY I WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA.....	33
4 MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY	38
5 USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ W GMINIE	41
5.1. ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, W TYM OCHRONY POWIETRZA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU.....	41
5.2. ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ	44
5.3. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW, W TYM OKREŚLENIE SZCZEGÓLNYCH POTRZEB W ZAKRESIE NOWEJ ZABUDOWY MIESZKANIOWEJ	45
5.4. ZASADY LOKALIZACJI OBIEKTÓW HANDLU WIELKOPOWIERZCHNIOWEGO.....	47
5.5. ZASADY LOKALIZACJI KLUCZOWYCH INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO	47
5.6. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI, INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I SPOŁECZNEJ	48
5.7. ZASADY LOKALIZACJI URZĄDZEŃ WYTWARZAJĄCYCH ENERGIĘ O MOCY ZAINSTALOWANEJ PRZEKRACZAJĄCEJ 500 KW.....	51
5.8. ZASADY LOKALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘĆ MOGĄCYCH ZNACZĄCO ODDZIAŁYWAĆ NA ŚRODOWISKO	51
5.9. ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ.....	52
5.10. ZASADY KSZTAŁTOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO NA OBSZARACH ZDEGRADOWANYCH I OBSZARACH REWITALIZACJI ORAZ OBSZARACH WYMAGAJĄCYCH PRZEKSZTAŁCENI, REHABILITACJI, REKULTYWACJI LUB REMEDIACJI	53
6 OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI.....	55
6.1. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI OKREŚLONE W STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA.....	55
6.2. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI KLUCZOWE DLA GMINY	57
7 SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	58
7.1. WDRAŻANIE STRATEGII	58
7.2. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII	67
7.3. WYTYCZNE DLA SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH.....	68
8 RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	70

WSTĘP

PRZEDMIOT, CEL I ZAKRES

Przedmiotem opracowania jest „Strategia Rozwoju Gminy Susz na lata 2024-2034” (zwana dalej: „Strategią”), ukierunkowana na kreowanie i wzmocnienie stabilnego rozwoju społecznego, ekonomicznego i przestrzennego.

Celem Strategii jest określenie założeń polityki rozwoju Gminy, poprzez wskazanie, na podstawie dokonanej uprzednio szczegółowej diagnozy:

- wizji rozwoju lokalnego,
- celów strategicznych w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym,
- kierunków działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych,
- oczekiwanych rezultatów planowanych działań oraz wskaźników ich osiągnięcia.

Poza funkcją programowo-planistyczną, Strategia stanowić będzie narzędzie umożliwiające pozyskiwanie środków finansowych na poszczególne działania rozwojowe.

Zakres czasowy realizacji Strategii został przewidziany na lata 2024-2034.

Zakres terytorialny obejmuje gminę Susz, w jej obszarze geograficznym i granicach administracyjnych.

PODSTAWY FORMALNO-PRAWNE

Strategię opracowano **zgodnie z wymogami ustawowymi**, a zwłaszcza¹:

- ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,
- ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju,
- ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Dokument uwzględnia ponadto **wytyczne Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej** („Strategia Rozwoju Gminy. Poradnik praktyczny”, 2021).

Proces formalnego opracowania dokumentu rozpoczęto Uchwałą Nr XLIX/522/2024 Rady Miejskiej w Suszu z dnia 17 kwietnia 2024 r. w sprawie przystąpienia do opracowania projektu Strategii Rozwoju Gminy Susz na lata 2024-2034 oraz określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu strategii, w tym trybu konsultacji (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. 2024 poz. 2689).

METODYKA PRZYGOTOWANIA I WDRAŻANIA

W opracowaniu Strategii przyjęto metodę ekspercko-partycypacyjną (społeczną). Proces przygotowania i wdrażania dokumentu można podzielić na następujące etapy:

Etap 1 – Rozpoczęcie procesu. Prace wstępne polegające na przyjęciu harmonogramu działań i wstępnych założeń, identyfikacja interesariuszy oraz pierwszy etap konsultacji społecznych (ankietyzacja).

Etap 2 – Diagnoza. Prace analityczno-diagnostyczne, obejmujące m.in.:

1. Analizę materiałów wyjściowych (szczególnie *desk* i *web research*), w tym dokumentów lokalnych, regionalnych, krajowych i europejskich, a także materiałów udostępnionych przez urzędy i instytucje.
2. Analizę danych statystycznych.
3. Spotkania warsztatowe zespołu ds. opracowania Strategii.

---

¹ Publikatory poszczególnych aktów prawnych, aktualne na dzień sporządzenia Opracowania, przytoczono w spisie materiałów źródłowych.

4. Charakterystykę Gminy i ocenę stanu obecnego, w odniesieniu do sytuacji historycznej oraz otoczenia geograficznego, w wymiarach: społecznym, gospodarczym i przestrzennym, w tym środowiskowym.
5. Analizę opinii społeczności lokalnej w zakresie wyzwań i zagrożeń rozwojowych, za pośrednictwem prowadzonego procesu partycypacji społecznej.
6. Wnioski z przeprowadzonych analiz i ocen, w tym identyfikacja mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń oraz nadanie im priorytetu.

Etap 3 – Projekt. Prace mające na celu ukierunkowanie polityki rozwoju, obejmujące m.in.:

1. Zdefiniowanie wizji rozwoju Gminy.
2. Ustalenie celów strategicznych na podstawie, zidentyfikowanych wcześniej, mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń.
3. Sformułowanie kierunków działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych, w formie celów operacyjnych i przypisanych im działań operacyjnych.
4. Konsultacje zaproponowanych rozwiązań, w tym społeczne.
5. Ewaluacja trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji (ewaluacja *ex-ante*). Selekcja i ostateczny wybór kierunków polityki rozwoju.
6. Poddanie dokumentu stosownym opiniom oraz procedurze (lub odstępstwu) dot. strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Etap 4 – Wdrażanie. Zatwierdzenie Strategii przez podjęcie uchwały Rady Miejskiej stanowi zwieńczenie prac projektowych i jednocześnie początek etapu wdrażania zaplanowanych działań i obranych kierunków. Zawiera wszelkie działania pozwalające zrealizować Strategię, w tym jej promocję.

Etap 5 – Monitoring. Obejmuje w głównej mierze stały monitoring postępów i zmieniających się uwarunkowań. Należy podkreślić, iż Strategia Rozwoju Gminy nie jest dokumentem w pełni zamkniętym (skończonym) – stanowi ramy rozwoju na najbliższe lata, które w miarę potrzeby należy uzupełniać o nowe pomysły i sposoby wdrażania jej ustaleń.

Ryc. 1 Schemat przygotowania i wdrażania Strategii Rozwoju Gminy

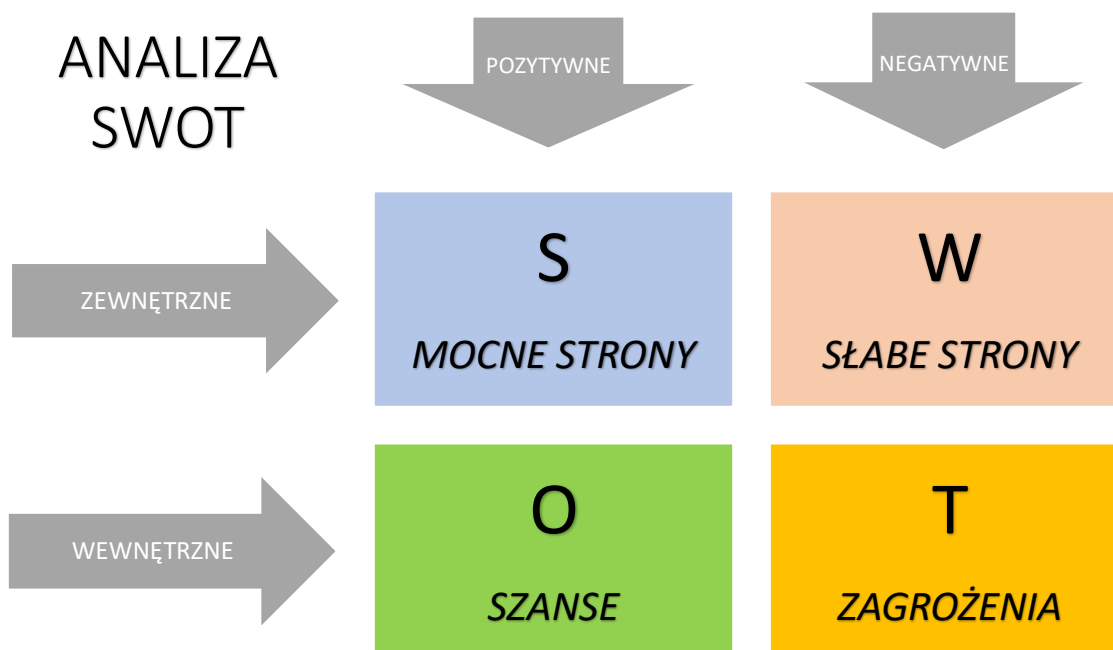
Materiał źródłowy: Opracowanie własne (ikony: Freepik).

1 WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY

Formułowanie założeń do Strategii to proces złożony i wieloetapowy. Najogólniej ujmując proces ten można podzielić na część diagnostyczną, dotyczącą stanu obecnego oraz część prognostyczną, dotyczącą przyszłości. Aby lepiej zrozumieć uwarunkowania rozwojowe, w ramach podsumowania zaleca się sporządzenie strategicznej analizy SWOT.

Ponadto stosownie do zapisów art. 10e ust. 3 ustawy o samorządzie gminnym, strategia rozwoju zawiera wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, przygotowanej na potrzeby tej strategii. W celu spełnienia w/w wymogu zdecydowano się na sformułowanie wniosków w formule analizy SWOT, stanowiących podsumowanie opracowanej w II kwartale 2024 roku „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Susz”.

Przedstawione wnioski uwzględniają uwarunkowania środowiskowe i wynikające z nich możliwości i bariery rozwojowe. Poruszona jest kwestia szeroko pojętego zagospodarowania przestrzeni oraz związanego z nim stanu i potencjału do rozwoju zabudowy, infrastruktury drogowej i technicznej. Ponadto skupiono się na czynnikach wpływających na jakość życia mieszkańców i potencjale inwestycyjnym (gospodarczym). Analizę przeprowadzono w układzie czterech grup czynników wyodrębnionych na podstawie diagnozy zjawisk podzielonych na wewnętrzne (w jej obrębie) i zewnętrzne (poza jednostką terytorialną) oraz na sprzyjające (pozytywne) i niesprzyjające (negatywne). Nazwa SWOT pochodzi od pierwszych liter rozpatrywanych grup czynników (ang.): *strengths* – silne strony, *weaknesses* – słabości, *opportunities* – szanse, *threats* – zagrożenia.

Ryc. 2 Istota analizy SWOT

Materiał źródłowy: Opracowanie własne.

Przedstawione w tab. 1 wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej stanowiły punkt wyjścia do identyfikacji wyzwań rozwojowych i wyboru scenariusza rozwoju, a w konsekwencji określenia polityki rozwoju Gminy. Dodatkowo, w Strategii uwzględniono ustalenia dokumentów planistycznych i strategicznych poszczególnych szczebli terytorialnych (omówione szczegółowo w rodz. 1 „Diagnozy”).

Tab. 1 Analiza mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń (analiza SWOT)

POŁOŻENIE, DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA I MOBILNOŚĆ

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Położenie Gminy w rejonie krajobrazów pojeziernych (Pojezierze Iławskie) o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych. • Obecność układów komunikacyjnych poziomu regionalnego (drogi wojewódzkie nr 515, 520 i 521). • Stosunkowo wysoki poziom dostępności transportowej. • Funkcjonujące połączenia kolejowe. • Istniejąca sieć światłowodowa w wielu miejscowościach. • W większości dobry zasięg działania mobilnych sieci komórkowych, w tym na terenach wiejskich o rozproszonej zabudowie.	• W dalszym ciągu niezadawalający stan techniczny niektórych odcinków dróg lokalnych i ponadlokalnych. • Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura rowerowa. • Niewystarczająco rozwinięte połączenia autobusowe.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Modernizacja istniejących ciągów komunikacyjnych. • Rozbudowa infrastruktury rowerowej. • Poprawa ogólnej dostępności transportowej Gminy - rozwój układu sieci dróg ekspresowych i autostrad w kraju, w tym realizacja drogi ekspresowej S5. • Poprawa zasięgu i jakości działania mobilnych sieci komórkowych. • Inwestycje w nowoczesne technologie, zapewniające dostępność i właściwą jakość połączeń internetowych. • Rozwój wewnątrzgminnego transportu autobusowego.	• Wykluczenie cyfrowe, w tym ograniczony dostęp do szybkiego Internetu.

LUDNOŚĆ I PROCESY DEMOGRAFICZNE

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Relatywnie korzystna struktura demograficzna. Wyższy udział ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu, województwa i kraju, a jednocześnie najniższy odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. • Niska gęstość zaludnienia, sprzyjająca pobytowi ludzi.	• W większości ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego. • Stale ujemne saldo migracji. • Sukcesywny spadek liczby ludności. • Wyższe tempo ubytku ludności w stosunku do pozostałych gmin ościennych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Poprawa warunków życia i zamieszkania w Gminie. • Odwrócenie obecnych tendencji demograficznych, w kierunku wzrostu liczby ludności (w szczególności wzrost dzietności oraz imigracja, zwłaszcza powrotna).	• Utrzymujący się odpływ ludności, w wieku produkcyjnym, a wzrost liczby osób wymagających wsparcia ze strony innych osób połączony ze spadkiem wskaźnika przyrostu naturalnego. • Nagły i nadmierny napływ ludności obcych kulturowo.

ROLNICTWO, GOSPODARKA, RYNEK PRACY

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Korzystne warunki rozwoju gospodarki rolnej. • Niewielkie rozdrobnienie gospodarstw rolnych, w tym przeważający udział gospodarstw o powierzchni powyżej 15 ha. • Malejący poziom bezrobocia, przy jednoczesnym wzroście aktywności gospodarczej. • Potencjał do rozwoju gminnych terenów inwestycyjnych (możliwość uzbrojenia obszarów w infrastrukturę techniczną).	• Stosunkowo niski w stosunku do gmin ościennych poziom przedsiębiorczości. • W dalszym ciągu wyraźnie niższy od średniej w powiecie, województwie i kraju poziom przedsiębiorczości. • Brak dużych przedsiębiorstw. • W dalszym ciągu zbyt niski wskaźnik zatrudnienia.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Pojawienie się znaczącego zakładu pracy. • Rozwój nowoczesnego rolnictwa, w tym gospodarstw rolnych i przemysłu przetwórczego. • Rozwój energetyki, energii odnawialnej (fotowoltaika, biogaz). • Rosnące zainteresowanie zewnętrznymi produktami lokalnymi i ekologicznymi. • Stworzenie kompleksowej oferty inwestycyjnej dla przedsiębiorców (uzbrojone tereny inwestycyjne). • Udogodnienia dla przedsiębiorców, w tym: ulgi podatkowe, przygotowanie terenów inwestycyjnych.	• Konkurencyjny rynek pracy lub korzystniejsza oferta inwestycyjna dla przedsiębiorców w najbliższych ośrodkach miejskich (Iława, Prabuty, Kwidzyn, Malbork). • Niedoinwestowanie gospodarstw rolnych. • Ewentualna stagnacja gospodarcza kraju lub kryzys gospodarczy. • Pasywna postawa osób długotrwale bezrobotnych. • Niekorzystne zmiany w środowisku zatrudnienia – wzrastające koszty pracy.

KULTURA I DZIEDZICTWO KULTUROWE

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Znaczące zachowanie stanu dziedzictwa kulturowego (duża liczba obiektów lub obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków). • Obecność instytucji kultury na terenie Gminy. • Licznie organizowane wydarzenia i imprezy kulturalne dla różnych grup wiekowych, realizowane w ramach promowania i upowszechniania historii oraz integracji lokalnej społeczności.	• Zły stan techniczny niektórych obiektów ujętych w ewidencji zabytków, powodujący stopniowe niszczenie obiektów tradycyjnej zabudowy.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Objęcie dodatkowych obiektów i obszarów formą ochrony zabytków. • Promowanie i propagowanie działalności kulturowej, w tym poszerzanie działalności instytucji kultury. • Rozbudowa, modernizacja i wyposażenie instytucji kultury. • Poszerzenie oferty kulturalnej przez instytucje kultury. • Dalsza realizacja programu gminnego renowacji zabytków.	• Presja urbanistyczna na tereny tradycyjnej zabudowy, w tym wprowadzanie zabudowy „obcej” kulturowo i krajobrazowo. • Stopniowe niszczenie obiektów tradycyjnej zabudowy (brak lub źle przeprowadzone remonty i modernizacje). • Rozmycie odpowiedzialności za stan zabytków i brak skutecznej egzekucji za niszczenie zabytków. • Zdarzenia losowe (pożary, klęski żywiołowe). • Spadek znaczenia kultury i utrata tożsamości regionalnej wśród dzieci i młodzieży. • Propagowanie obcych kulturowo wzorców. • Niewykorzystanie szans kulturotwórczych z powodu niewystarczającego zaplecza infrastrukturalnego instytucji kultury.

SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Liczne obiekty sportowo-rekreacyjne (stadiony, hala sportowa, skate-park, siłownie zewnętrzne, place zabaw). • Funkcjonujące na terenie Gminy kluby sportowe. • Sprzyjające walory przyrodnicze, wykazujące potencjał do rozwoju funkcji sportowo-rekreacyjnej. • Stosunkowo wysokie walory antropogeniczne w tym kulturowe (stosunkowo duża liczba obiektów i obszarów zabytkowych). • Stosunkowo dobrze rozwinięta baza noclegowa na terenie Gminy.	• Brak lub znikomy udział wydatków na rozwój turystyki. • W dalszym ciągu niewystarczająca zasobność w obiekty bazy turystycznej (zwłaszcza w okresie poza wakacyjnym).
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Rozwój i wsparcie klubów sportowych i inicjatyw związanych ze sportem, rekreacją lub turystyką. • Wzrost znaczenia turystyki, jako istotnego sektora gospodarki w Gminie (rozwój turystyki biznesowej, kulturowej, przyrodniczej i kwalifikowanej, wypoczynkowej).	• Zmniejszenie zainteresowania sportem wśród dzieci i młodzieży. • Brak aktywności fizycznej przez ludność w wieku „średnim” i seniorów. • Zaprzestanie inwestycji w infrastrukturę sportowo-rekreacyjną. • Potencjalna degradacja środowiska w przypadku nadmiernej koncentracji ruchu turystycznego (miejscowo).

ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• W większości sprzyjające zabudowie ukształtowanie terenu (brak istotnych ograniczeń dla wdrażania procesów rozwojowych). • Przewaga gleb o stosunkowo korzystnych warunkach dla produkcji rolniczej. • Na przeważającym obszarze brak znaczących utrudnień geologiczno-inżynierskich (za wyjątkiem dolin rzecznych, zagłębień terenowych stale lub okresowo podmokłych oraz gruntów słabonośnych). • Relatywnie wysoki potencjał zasobów wodnych (obecność licznych jezior polodowcowych oraz stosunkowo rozwinięta sieć hydrograficzna). • Wartościowe walory przyrodnicze Gminy (urozmaicony krajobraz, obecność zwartych kompleksów leśnych i licznych jezior polodowcowych, bogactwo flory i fauny). • Ustanowiona ochrona pomnikowa dla wartościowych okazów drzew. • Obecność obszarowych form ochrony przyrody (Rezerwat przyrody, Obszary Natura 2000, Park Krajobrazowy, Obszary Chronionego Krajobrazu). • Stosunkowo niewielkie przekształcenia środowiska, w tym niski stopień zasklepienia gruntów. • Wysoki stopień zwodociągowania Gminy. • Dostatecznie rozwinięty system przesyłu energii elektrycznej (obecność linii elektroenergetycznych wysokiego napięcia, głównego punktu zasilania). • Relatywnie wysoki udział odpadów zbieranych selektywnie. • Rozbudowa sieć gazowa na terenie miasta Susz. • Istniejąca sieć ciepłownicza w niektórych miejscowościach. • Dostosowany do wymogów i standardów i krajowych system gospodarki odpadami (w tym obecność czynnego składowiska odpadów komunalnych).	• Niewielki potencjał surowcowy (udokumentowanych złóż kopalin). • W większości zły stan ogólny jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) lub brak prowadzonego regularnego monitoringu jakości wód. • W dalszym stopniu niedostatecznie rozwinięta sieć kanalizacyjna na terenach wiejskich oraz niewystarczające wyposażenie mieszkańców w indywidualne systemy oczyszczania ścieków (przydomowe oczyszczalnie ścieków). • Zły stan techniczny istniejącej oczyszczalni ścieków w Suszu. • Obecność wyrobów zawierających azbest. • W dalszym stopniu niewystarczający stopień rozwoju sektora odnawialnych źródeł energii.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Współpraca z jednostkami zewnętrznymi w zakresie zachowania i ochrony cennych elementów i zasobów środowiska. • Rozbudowa i modernizacja systemu wodociągowego. • Rozbudowa i modernizacja systemu kanalizacyjnego. • Modernizacje istniejących, napowietrznych linii elektroenergetycznych, w tym ich przebudowy na linie kablowe (w terenach zurbanizowanych). • Rozwój energetyki odnawialnej (zwłaszcza rozproszonej). • Realizacja sieciowej infrastruktury zapatrzenie w ciepło lub gaz.	• Degradacja walorów i zasobów środowiska przyrodniczego, poprzez ich nieracjonalne wykorzystanie lub brak właściwej ochrony prawnej. • Ryzyko skażenia środowiska, wynikające z bardzo złego stanu technicznego istniejącej oczyszczalni ścieków w Suszu. • Zaprzestanie inwestycji w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną. • Obciążenie systemu elektroenergetycznego lub zakłócenia w dostawach energii elektrycznej. • Nadmierny lub niekontrolowany rozwój systemów OZE (dużych instalacji, w tym farm fotowoltaicznych) i związane z nim problemy z magazynowaniem energii. • Nadmierne „poleganie” na źródłach energii, których dostępność uzależniona jest od dostaw paliw z zewnątrz (głównie dotyczy paliw gazowych).

PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- Zwarta struktura przestrzenna zabudowy, zwłaszcza miasta Susz. - Zachowany układ historyczny wraz z zabudową o wartościach kulturowych w niektórych miejscowościach.	- Obecność obiektów i obszarów wymagających poprawy estetyki zainwestowania. - Niski stopień pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (ok. 2,2%) – oparcie większości inwestycji budowlanych, publicznych i prywatnych, na doraźnych decyzjach administracyjnych wz/icp.
SZANSE	ZAGROŻENIA
- Reforma systemu planowania przestrzennego i prawa budowlanego w kierunku ułatwienia procesu inwestycyjnego. - Objęcie miejscowymi planami zagospodarowania obszarów rozwojowych. - Optymalna koncentracja zabudowy, w tym przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy. - Włączenie Gminy w system zintegrowanych inwestycji terytorialnych/regionalnych.	- Wprowadzanie obiektów dysharmonijnych z otoczeniem. - Rozpraszanie zabudowy (niekontrolowana presja inwestycyjna).

POLITYKA SPOŁECZNA

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Obecność placówek podstawowej opieki zdrowotnej. • Funkcjonujące instytucje pomocy społecznej (Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Środowiskowy Dom Samopomocy). • Spadek liczby osób korzystających ze świadczeń finansowych pomocy społecznej w ostatnich latach. • Realizacja szeregu działań na rzecz rozwiązywania problemów alkoholowych i narkomani oraz wspierania rodziny. • Wysoka liczba mieszkań komunalnych w stosunku do większości gmin ościennych.	• Ograniczony dostęp do placówek specjalistycznej opieki zdrowotnej. • Niski udział wydatków na ochronę zdrowia. • Występowanie problemów społecznych wśród mieszkańców (ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, bezrobocie, potrzeba ochrony macierzyństwa, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego, alkoholizm). • Brak mieszkań treningowych lub wspomaganych. • Najniższy wskaźnik przeciętnej wielkości mieszkań w stosunku do wszystkich gmin sąsiednich. • Brak mieszkań na sprzedaż oraz pod wynajem. • Brak zabudowy wielorodzinnej.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Stworzenie warunków do poprawy oferty medycznej, zwłaszcza w zakresie specjalistycznej opieki zdrowotnej. • Właściwie funkcjonująca (skuteczna) i odpowiednio finansowana pomoc społeczna. • Wzrost standardów zamieszkania, w tym w zakresie mieszkalnictwa socjalnego.	• Niedostateczne środki finansowe na ochronę zdrowia lub ograniczony dostęp do kadr ochrony zdrowia, zarówno podstawowej opieki medycznej, jak i specjalistycznej. • Skokowy wzrost zapotrzebowania na pomoc społeczną, związane z pojawieniem się zagrożeń dla zdrowia i życia ludności (m.in. choroby zakaźne, katastrofy naturalne, konflikty). • Pogłębianie się problemów społecznych, w tym zubożenie społeczeństwa. • Starzenie się społeczeństwa – wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym. • Stagnacja na rynku mieszkaniowym lub degradacja warunków zamieszkania.

BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Funkcjonujące na terenie Gminy podmioty i instytucje zaangażowane w zadania w zakresie bezpieczeństwa publicznego (zwłaszcza straż pożarna i policja). • Stosunkowo wysoki wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw na przestrzeni ostatnich kilku lat. • Relatywnie czyste powietrze w skali roku, w tym brak dużych, punktowych emitorów zanieczyszczeń. • Obecność sieci melioracyjnej, jako obiektów służących przeciwdziałaniu skutkom potencjalnej powodzi. • Brak terenów predysponowanych do występowania ruchów masowych. • Stosunkowo niski poziom zagrożenia poważną awarią przemysłową, ze względu na brak dużych zakładów.	• Wzrastający wskaźnik popełnianych przestępstw. • Występujące okresowo zjawisko niskiej emisji w obszarach zwartej zabudowy i związane z tym okresowe pogarszanie stanu sanitarnego powietrza (w sezonie grzewczym). • Występowanie obszarów zagrożonych powodzią od niektórych rzek oraz podtopieniami od wód gruntowych. • Wystąpienie na odcinkach dróg wojewódzkich zagrożeń związanych z zwiększonym hałasem, zanieczyszczeniem powietrza oraz możliwością wystąpienia awarii (transport substancji niebezpiecznych).
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Wzrost poziomu bezpieczeństwa mieszkańców Gminy. • Nowe inicjatywy w zakresie zwiększenia bezpieczeństwa społeczności lokalnej (kursy i szkolenia w zakresie ochrony zdrowia, obronności, itp.). • Wzrost świadomości społecznej nt. zagrożeń przyrodniczych, szkodliwości niektórych form działalności człowieka oraz możliwości przeciwdziałania zagrożeniom. • Wyeliminowanie lub istotne ograniczenie źródeł niskiej emisji (główniej przyczyny okresowego zanieczyszczenia powietrza w Gminie). Wyeliminowanie spalania śmieci. • Adaptacja do postępujących zmian klimatu (m.in. inwestycje w „błękitno-zieloną” infrastrukturę). • Przeciwdziałanie dalszej zabudowie na terenach zagrożonych powodzią.	• Konflikty społeczne wywołane sytuacją zewnętrzną. • Brak regularnych inicjatyw na rzecz poprawy bezpieczeństwa społeczeństwa – kursy i szkolenia w zakresie ochrony zdrowia lub obronności. • Dalszy wzrost poziomu przestępczości. • Bierność społeczna w zakresie zgłębiania wiedzy i praktyki dotyczącej umiejętności radzenia sobie w kryzysowych sytuacjach. • Emisja zanieczyszczeń atmosferycznych z terenów sąsiednich. • Postępujące zmiany klimatyczne. • Wystąpienie klęski żywiołowej (huraganowych wiatrów, powodzi, nawałnic i gradobić, suszy i pożarów itd.). • Wystąpienie istotnej awarii np. w transporcie substancji niebezpiecznych.

EDUKACJA I KAPITAŁ SPOŁECZNY

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Dostateczny poziom dostępności do usług oświatowych na poziomie wczesnoszkolnym (w tym obecność żłobka). • Wzrost liczby uczniów w placówkach oświatowych (w szkołach podstawowych i szkole ponadpodstawowej). • Obecność placówki ponadpodstawowej (w tym szkoły branżowej). • Stosunkowo wysoka liczba funkcjonujących organizacji i stowarzyszeń lokalnych, o wskaźniku liczebności zbliżonym w stosunku do średniej dla kraju.	• Spadek liczby dzieci uczęszczających do przedszkoli. • Niski współczynnik skolaryzacji w stosunku do średniej dla powiatu. • Zazwyczaj niska na tle kraju frekwencja wyborcza.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Powołanie placówek opieki dla najmłodszych. • Sukcesywny wzrost aktywności obywatelskiej, zarówno w odniesieniu do spraw lokalnych, jak i wyborów powszechnych.	• Spadek poziomu kształcenia lub brak wykwalifikowanej kadry nauczycielskiej. • Spadek zainteresowania społeczeństwa sprawami lokalnymi oraz bierność wyborcza.

FINANSE SAMORZADOWE

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Regularny wzrost dochodów ogółem, w tym dochodów własnych. • Wysoki poziom uzyskiwanych dofinansowań zewnętrznych, głównie dotacji unijnych. • Regularny wzrost wydatków ogółem.	• Znaczne uzależnienie działań proinwestycyjnych od możliwości finansowania zewnętrznego. • Przeciętny wskaźnik dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w odniesieniu do gmin ościennych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Dalszy wzrost dochodów (w tym dochodów własnych) Gminy. • Wysoka skuteczność w pozyskiwaniu środków finansowych zewnętrznych. • Właściwie kierunkowane wydatki inwestycyjne.	• Spadek dochodów. • Blokada lub ograniczenie środków zewnętrznych na działania rozwojowe. • Niekorzystne trendy w sektorze finansowym na poziomie ogólnokrajowym (m.in. inflacja), w tym kryzys finansowy.

2 ROZWÓJ STRATEGICZNY GMINY DO 2034 ROKU

2.1. WIZJA ROZWOJU I CEL GŁÓWNY

Wizja rozwoju przedstawia pożądaną obraz stanu Gminy, który będzie efektem realizacji podejmowanej Strategii. Ukazuje Gminę w perspektywie strategicznej do 2034 roku, zmienioną poprzez realizację przyjętych celów i działań oraz osiągnięcie zamierzonych rezultatów. Wizja pełnić będzie funkcję scalającą i integrującą poszczególnych interesariuszy (odbiorców i uczestników) inicjatyw strategicznych. Może być też elementem wykorzystywanym w celach promocyjnych.

Skutecznemu wdrażaniu zdefiniowanej wizji rozwoju służyć będą poszczególne cele rozwoju strategicznego – cel główny, cele strategiczne (szczegółowe) i przypisane do nich cele operacyjne, kategoryzujące charakter zobowiązań. Te z kolei realizowane będą za pośrednictwem kierunków działań oraz, tam gdzie jest to możliwe, konkretnych działań (por. rozdz. 2.2. i 2.3). Działania rozwojowe powinny z jednej strony zmierzać do równoważnego rozwoju, a z drugiej uwzględniać wpływ na przestrzeń i wykorzystywać potencjały środowiskowe.

WIZJA ROZWOJU GMINY SUSZ

Gmina Susz w 2034 roku jest miejscem atrakcyjnym dla mieszkańców, z dobrze rozwiniętą infrastrukturą społeczną, techniczną i komunikacyjną. Dynamiczny rozwój Gminy wynika z korzystnych warunków dla biznesu, wysokiej aktywności gospodarczej i atrakcyjnej oferty inwestycyjnej. Rozwój sektora turystycznego opiera się na walorach krajobrazowych i przyrodniczych Gminy, a malownicze otoczenie sprzyja rekreacji i aktywnemu trybowi życia. Wszystkie działania uwzględniają poszanowanie środowiska naturalnego i racjonalne wykorzystanie jego zasobów.

CEL GŁÓWNY ROZWOJU GMINY SUSZ

Wzrost gospodarczy i wzrost jakości życia mieszkańców, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Rozwój realizowany będzie w oparciu o równowagę pomiędzy wzrostem gospodarczym, ochroną środowiska i rozwojem społecznym mieszkańców (zasada zrównoważonego rozwoju, ang. *sustainable development*).

Najważniejszą wartością dla Gminy będzie ukształtowanie atrakcyjnej i przyjaznej przestrzeni do zamieszkania i pobytu, uprawiania turystyki i rekreacji oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez sukcesywny rozwój infrastruktury technicznej (w szczególności w obszarach niedoinwestowanych), modernizację i rozbudowę dróg, poprawę dostępności cyfrowej, troskę o właściwy stan i jakość środowiska naturalnego, w tym powietrze, oraz aktywną partycypację

społeczną wspieraną przez skuteczny Samorząd, a w konsekwencji wzrost gospodarczy. Rozwój opierać się będzie na wykorzystaniu potencjałów wewnętrznych, w tym atutów środowiskowych (urozmaicony krajobraz, obecność zwartych kompleksów leśnych, licznych jezior polodowcowych, bogactwo fauny i flory) oraz historycznie ukształtowanych dziedzin gospodarki (leśnictwo, rolnictwo, lokalna wytwórczość). Planuje się sukcesywny rozwój nowoczesnych metod produkcji energii, w tym projekty służące rozwojowi energetyki na poziomie lokalnym (tzw. klastry energii).

Rozwojowi społeczno-gospodarczemu sprzyjać będzie również wysoki, w perspektywie najbliższych lat, potencjał w zakresie dostępności transportowej, związany z planowaną realizacją trasy ekspertowej S5 na odcinku Ostróda – Grudziądz, a także obecnością dróg wojewódzkich nr 515, 520 i 521, zapewniającymi dogodne połączenie m.in. z Łławą, Malborkiem, Kwidzynie, czy Prabutami. Szczególnie istotna jest również obecność dwóch czynnych stacji kolejowych w miejscowości Susz oraz Redaki, obsługujących linię kolejową nr 9 relacji Warszawa Wschodnia – Gdańsk Główny. Ponadto w Suszu znajduje się dworzec kolejowy, natomiast ze stacji kolejowej realizowane są połączenia kolejowe m.in. do Warszawy, Gdańska oraz Olsztyna. W ujęciu lokalnym odbywają się również regularne kursy do Prabut oraz Malborka.

Zakłada się, że istotnym elementem będzie integracja społeczna mieszkańców i wykształcenie kapitału społecznego, przede wszystkim więzi międzyludzkich, stopnia zaufania między nimi, a także umiejętność i chęć współdziałania. Wpłyną one na jakość rządzenia, zwiększą poziom uczestnictwa mieszkańców w życiu publicznym, a także przyczynią się do ograniczenia wykluczenia społecznego.

Reasumując, zakłada się, że wszystkie wskazane powyżej komponenty wpłyną na osiągnięcie wysokiego poziomu rozwoju gminy Susz w horyzoncie 2034 roku. Efektem planowanych działań będzie nie tylko wzrost gospodarczy i rozwój społeczny, ale również ukształtowany zostanie wizerunek gminy Susz, jako nowoczesnej i przyjaznej środowisku i mieszkańcom.

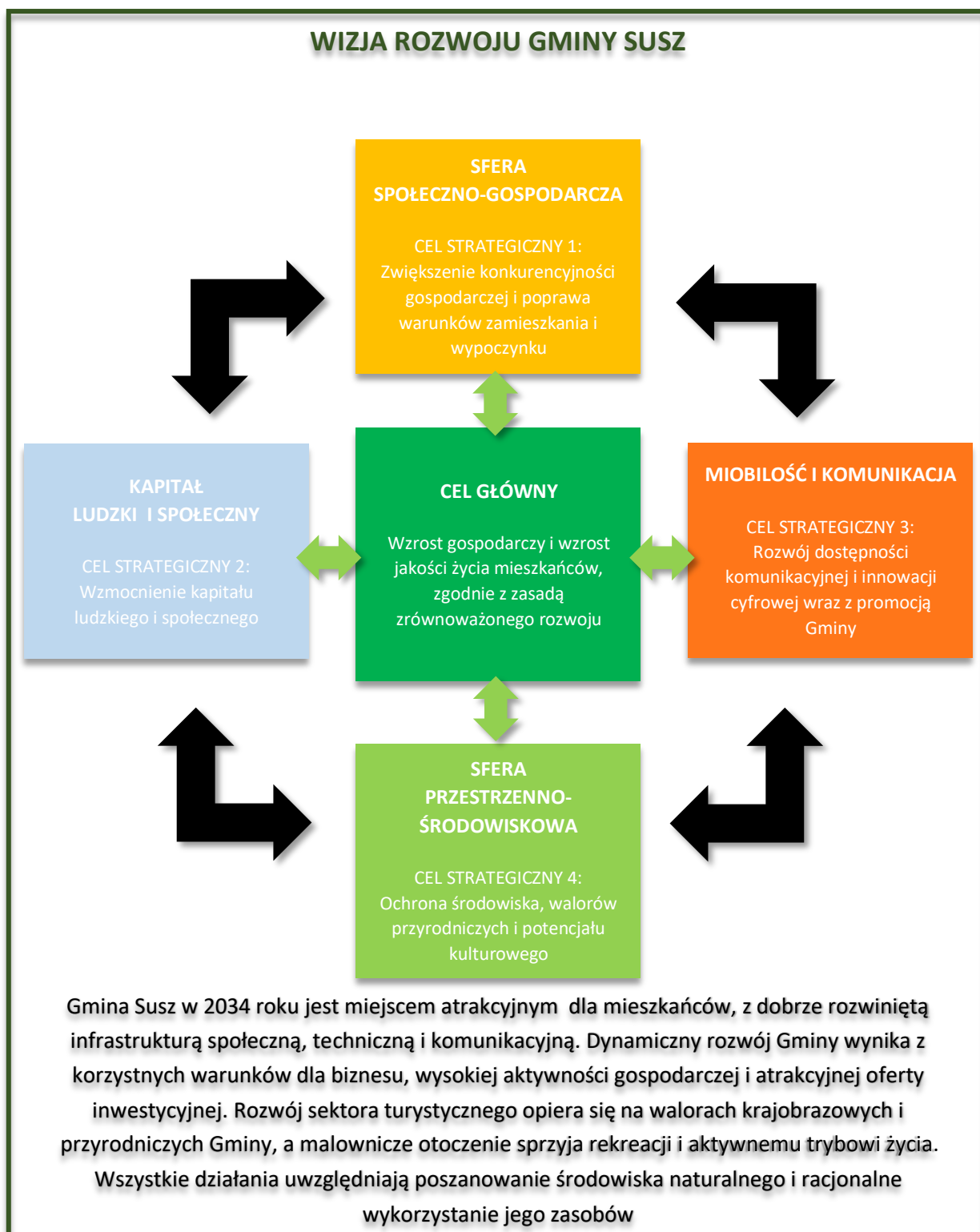
2.2. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE

Mając na względzie cel nadrzędny, jakim jest osiągnięcie zakładanej wizji rozwoju oraz celu głównego rozwoju gminy Susz, formułuje się strategiczne założenia rozwojowe w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym – cele strategiczne i cele operacyjne.

Cele strategiczne mają charakter długofalowy i wskazują generalne kierunki postępowania w realizacji założonej wizji rozwoju Gminy. Cele operacyjne to narzędzie i sposoby realizacji poszczególnych celów strategicznych.

CEL GŁÓWNY	
Wzrost gospodarczy i wzrost jakości życia mieszkańców, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju	
CELE STRATEGICZNE	CELE OPERACYJNE
1. Zwiększenie konkurencyjności gospodarczej i poprawa warunków zamieszkania i wypoczynku	1.1 Poprawa stanu i dostępności infrastruktury technicznej. 1.2 Wzrost poziomu bezpieczeństwa publicznego i poprawa jakości życia. 1.3 Poprawa atrakcyjności turystycznej i rekreacyjno-wypoczynkowej. 1.4 Rozwój przedsiębiorczości i otoczenia biznesu. 1.5 Rozwój gospodarstw rolnych i sektora rolno-spożywczego.
2. Wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego	2.1 Kształtowanie i promowanie wartości kulturowych. 2.2 Poprawa jakości kształcenia i edukacji. 2.3 Ograniczenie problemów społecznych. 2.4 Rozwój kapitału społecznego i wzrost integracji społecznej. 2.5 Rozwój opieki zdrowotnej i ochrony zdrowia.
3. Poprawa dostępności komunikacyjnej i cyfrowej oraz rozwój współpracy wraz z aktywną promocją Gminy	3.1 Zwiększanie dostępności transportowej i powiązań komunikacyjnych. 3.2 Rozwój nowoczesnych technologii i innowacji cyfrowych. 3.3 Współpraca i promocja.
4. Ochrona środowiska, walorów przyrodniczych i potencjału kulturowego	4.1 Świadoma i racjonalna polityka przestrzenna. 4.2 Zachowanie materialnych zasobów kultury i dziedzictwa. 4.3 Ochrona i zachowanie walorów i zasobów środowiska. 4.4 Poprawa stanu i jakości środowiska oraz zapobieganie zagrożeniom naturalnym.

Reasumując, przewiduje się, że realizacja zakładanych celów wpłynie na osiągnięcie wysokiego poziom rozwoju gminy Susz w horyzoncie 2034 roku. Ukształtowane zostaną cztery zasadnicze sfery rozwoju (strefa społeczno-gospodarcza, kapitał ludzki i społeczny, mobilność i komunikacja, strefa przestrzenno-środowiskowa), wzajemnie na siebie oddziaływujące i wpływające na funkcjonowanie. Działania rozwojowe powinny zmierzać do równoważnego rozwoju wszystkich sfer. Efektem planowanych działań będzie nie tylko wzrost gospodarczy i rozwój społeczny, ale również ukształtowany zostanie wizerunek gminy Susz, jako nowoczesnej i przyjaznej środowisku i mieszkańcom.

2.3. KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA

Zdefiniowane cele strategiczne i operacyjne realizowane będą za pośrednictwem kierunków działań oraz, tam gdzie jest to możliwe, konkretnych działań. Kierunki działań i poszczególne działania stanowią podstawę wdrażania Strategii. Kierunki działań i działania sformułowano zgodnie z koncepcją dotyczącą efektywnego zarządzania: *SMART* (ang. *Specific, Measurable, Achievable, Realistic, Time-bound*). Polega ona na sformułowaniu celów **S**precyzowanych, **M**ierzalnych, **O**siągalnych, **R**ealistycznych i **O**graniczonych czasowo.

CEL STRATEGICZNY 1:

ZWIĘKSZENIE KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ I POPRAWA WARUNKÓW ZAMIESZKANIA I WYPOCZYNKU

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
1.1.	Poprawa stanu i dostępności infrastruktury technicznej	1.1.1.	Rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, w tym: A. Modernizacja gminnej oczyszczalni ścieków w Suszu. B. Budowa, rozbudowa lub modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej, w szczególności w miejscowościach: Susz, Bronowo, Falknowo, Różanki, Babięty Wielkie, Redaki, Adamowo, Emilianowo, Różnowo, Babięty Wielkie, Jakubowo Kisielickie, Krzywiec, Huta, Czerwona Woda. C. Wspieranie budowy indywidualnych systemów oczyszczania ścieków. D. Wspieranie budowy lub remontów bezodpływowych zbiorników na ścieki.
		1.1.2.	Rozwój infrastruktury wodociągowej, w tym: A. Zapewnienie odpowiedniej przepustowości i sprawności gminnych ujęć wody w Suszu, Januszewie, Jawtach Małych, Redakach, Lubnowach Wielkich i Dolinie poprzez ich rozbudowę, przebudowę lub modernizację. B. Rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej.
		1.1.3.	Rozwój infrastruktury odprowadzania i magazynowania wody opadowej, w tym: A. Rozdzielenie kanalizacji burzowej od kanalizacji sanitarnej – budowa sieci. B. Ewidencja urządzeń oraz ich budowa, przebudowa i renowacja. C. Opracowanie i wdrażanie gminnego programu gospodarowania wodami opadowymi.
		1.1.4.	Rozwój infrastruktury zaopatrzenia w gaz, w tym: A. Budowa, rozbudowa lub modernizacja sieci gazowej w Suszu oraz w miejscowościach Susz, Adamowo, Bronowo, Michałowo, Emilianowo. B. Wspieranie podłączeń odbiorców do sieci gazowej.
		1.1.5.	Zmiana systemu ciepłowniczego w Suszu, w tym: A. Likwidacja kotłowni węglowej. B. Budowa kotłowni gazowej lub hybrydowej.
		1.1.6.	Rozwój infrastruktury elektroenergetycznej, w tym:

			A. Rozbudowa Głównego Punktu Zasilania w Suszu. B. Budowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej. C. Przebudowa linii elektroenergetycznych napowietrznych na kablowe.
		1.1.7.	Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii, w tym: A. Budowa wolnostojących urządzeń i instalacji wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych. B. Zwiększenie wykorzystania urządzeń indywidualnych (mikroinstalacji OZE).
		1.1.8.	Uzbrojenie terenów inwestycyjnych w infrastrukturę techniczną.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
1.2.	Wzrost poziomu bezpieczeństwa publicznego i poprawa jakości życia	1.2.1.	Poprawa jakości przestrzeni publicznej i ogólnodostępnej, w tym: A. Modernizacja i remonty obiektów i terenów użyteczności publicznej i terenów przestrzeni publicznej, terenów zieleni. B. Tworzenie nowych terenów zieleni, w tym zieleni urządzonej i zielono-niebieskiej infrastruktury. C. Zagospodarowanie lub udostępnienie terenów zielonych na przestrzeń użyteczności publicznej. D. Estetyzacja przestrzeni publicznej. E. Utrzymanie czystości i porządku przestrzeni publicznych i ogólnodostępnych. F. Okazjonalne i sezonowe aranżacje i wzbogacenie przestrzeni publicznych i ogólnodostępnych. G. Budowa, modernizacja i rozbudowa chodników, dróg dla pieszych i oświetlenia ulicznego, ścieżek pieszo-rowerowych. H. Stosowanie jednolitego systemu identyfikacji i informacji w Gminie. I. Usuwanie barier architektonicznych i zwiększenie dostępności przestrzeni publicznych i ogólnodostępnych, w tym obiektów użyteczności publicznej ze szczególnymi potrzebami. J. Budowa „inteligentnych” przejść dla pieszych.
		1.2.2.	Poprawa bezpieczeństwa publicznego, w tym: A. Monitoring wizyjny przestrzeni publicznych i ogólnodostępnych oraz obiektów użyteczności publicznej. B. Współpraca z policją i strażą pożarną, w tym organizacyjna i rzeczowa. C. Podejmowanie działań i inicjatyw na rzecz utrzymania właściwego poziomu bezpieczeństwa. D. Wsparcie inicjatyw, kursów i szkoleń na rzecz pogłębiania wiedzy i umiejętności praktycznych postępowania w sytuacjach kryzysowych. E. Stworzenie mapy punktów strategicznych (m.in. schrony, ujęcia wody pitnej). F. Komunikacja prewencyjno – ratunkowa – stacje SOS do automatycznego powiadamiania służb ratunkowych.

		1.2.3.	Poprawa warunków zamieszkania w budownictwie komunalnym, w tym: A. Realizacja nowych budynków lub mieszkań komunalnych/socjalnych/treningowych lub wspomaganych. B. Modernizacja i remonty istniejących budynków i lokali komunalnych/socjalnych/treningowych lub wspomaganych. C. Adaptacja budynków na cele mieszkalne.
		1.2.4.	Wspieranie rozwoju budownictwa mieszkalnego, w tym: A. Stworzenie warunków do budowy budynków wielorodzinnych poprzez przystąpienie gminy Susz do istniejących i przyszłych programów wspierających budownictwo mieszkaniowe. B. Zapewnienie gruntów pod budowę indywidualnych garaży dla mieszkańców. C. Przygotowanie terenów pod budowę garaży.
		1.2.5.	Wspieranie estetyki zainwestowania w budownictwie prywatnym, tym: A. Ustalanie jednolitych zasad zagospodarowania w zakresie parametrów i wskaźników zabudowy. B. Wsparcie dla działań modernizacyjnych, w tym termomodernizacyjnych. C. Organizacja konkursów i zachęt mających na celu poprawę estetyki obiektów i przestrzeni. D. Przeciwdziałanie nielegalnym formom użytkowania przestrzeni. E. Uporządkowanie reklam i nośników reklamowych poprzez regulacje, w tym wykorzystanie mechanizmów ustawy krajobrazowej.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
1.3.	Poprawa atrakcyjności turystycznej i rekreacyjno-wypoczynkowej	1.3.1.	Zwiększenie atrakcyjności turystycznej w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze, w tym: A. Zagospodarowanie terenu przy skrzyżowaniu ul. Ławskiej z ul. Kajki na miejsce do rekreacji. B. Rewitalizacja plaży miejskiej w Suszu. C. Rozbudowa infrastruktury na plaży nad jez. Burgale w Bronowie. D. Remont alejki wokół jeziora Suskiego. E. Rewitalizacja parku miejskiego w Suszu. F. Budowa nowych fontann na Starym Mieście, w Parku im. Harcerzy Ziemi Suskiej oraz w Parku Miejskim w Suszu. G. Adaptacja suskiej wieży ciśnień na punkt widokowy. H. Budowa małej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej (pomostów, altany, miejsca do grillowania, wiaty, ławy, stoły itd.). I. Realizacja przedsięwzięć związanych z turystyką wodną. J. Realizacja ścieżek i tras rowerowych oraz przedsięwzięć związanych z turystyką rowerową. K. Stworzenie warunków do rozwoju turystyki kulturowej. L. Stworzenie warunków do rozwoju turystyki wędkarskiej.

			M. Zagospodarowywanie ogólnodostępnych miejsc do kąpeli i plaż miejskich i wiejskich (punkty biwakowe, miejsca postojowe dla kamperów, pomosty). N. Utworzenie i promocja szlaków rekreacyjnych w ramach wprowadzonej koncepcji <i>Smart Village</i> (inteligentnej wsi). O. Wdrożenie Programu Turystyki w Gminie Susz na lata 2025-2030.
		1.3.2.	Wzrost zasobności bazy turystycznej i okołoturystycznej, w tym: A. Rozbudowa bazy noclegowej. B. Rozwój agroturystyki. C. Rozbudowa i poprawa jakości bazy gastronomicznej, w tym wspieranie regionalnych tradycji kulinarnych. D. Utrzymanie we właściwym stanie istniejącej bazy sportowo-rekreacyjnej. E. Realizacja nowej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (boiska, place zabaw, siłownie zewnętrznych i inne ogólnodostępne obiekty).
		1.3.3.	Organizacja i promocja imprez i wydarzeń sportowych, turystycznych i kulturalnych.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
1.4.	Rozwój przedsiębiorczości i otoczenia biznesu	1.4.1.	Aktywizacja zawodowa mieszkańców, w tym: A. Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie informowania o usługach pośrednictwa zawodowego oraz ofertach pracy. B. Współpraca z Zespołem Szkół im. Ireny Kosmowskiej w zakresie wspierania systemu kształcenia zawodowego do potrzeb lokalnego rynku pracy. C. Organizacja praktyk i staży w Urzędzie Miejskim i podległych jednostkach organizacyjnych. D. Wspieranie inicjatyw organizacji pozarządowych na rzecz aktywizacji osób bezrobotnych.
		1.4.2.	Rozwój sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, w tym: A. Wspieranie przedsiębiorstw i przedsiębiorców – ulgi lub zwolnienia w podatkach i opłatach lokalnych, pomoc w dostępie do terenów inwestycyjnych. B. Rozwijanie współpracy w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.
		1.4.3.	Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej: A. Uzbrojenie terenów inwestycyjnych. B. Stworzenie skonkretyzowanej i inicjującej oferty inwestycyjnej. C. Usprawnienie działalności punktu informacyjnego dla przedsiębiorców (punktu obsługi inwestora). D. Udostępnienie gminnych zasobów lokalowych w celu wsparcia inicjatyw w zakresie działalności gospodarczej. E. Zwiększenie ilości gruntów pod rozwój przedsiębiorczości i działalność gospodarczą. F. Stworzenie Wieloletniego Planu Inwestycyjnego (przy zaangażowaniu lokalnej społeczności).
		1.4.4.	Przystąpienie do Warmińsko-Mazurskiej Strefy Ekonomicznej.
		1.4.5.	Tworzenie spółdzielni socjalnych i przedsiębiorstw społecznych.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
1.5.	Rozwój gospodarstw rolnych i sektora rolno-spożywczego	1.5.1.	Rozwój i unowocześnienie gospodarstw rolnych, w tym: A. Wzmocnienie produktywności gospodarstw rolnych, w tym modernizacja gospodarstw i zwiększenie zasobności i jakości sprzętu, maszyn i urządzeń rolniczych. B. Wspieranie wykształconych kierunków produkcji rolnej i przemysłu rolno-spożywczego. C. Wspieranie nowych kierunków upraw lub hodowli. D. Wspieranie tworzenia miejsc pracy w rolnictwie. E. Organizacja spotkań związanych z nowoczesnymi formami działalności rolniczej. F. Wspieranie rozwoju rolnictwa ekologicznego.
		1.5.2.	Wzrost znaczenia lokalnych produktów rolniczych, w tym: A. Wspieranie lokalnego rynku rolno-spożywczego – lokalnego przetwórstwa, handlu detalicznego prowadzonego przez rolników, sprzedaży i dostaw bezpośrednich do konsumentów. B. Wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych.
		1.5.3.	Wspieranie i promocja działalności sektora spożywczego, przetwórczego i rolnego: A. Współdziałanie z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego i innymi podmiotami w zakresie organizowania bezpłatnych szkoleń dla rolników. B. Wsparcie realizacji Ośrodka Doradztwa Rolnictwa wraz z zagospodarowaniem terenu wystawienniczego oraz poletka doświadczalnego w strefie inwestycyjnej Gminy. C. Wspieranie organizacji i stowarzyszeń wspierających działalność rolniczą. D. Promowanie ekologicznej produkcji rolniczej. E. Promowanie innowacji w rolnictwie. F. Promowanie wytwórczości produktów tradycyjnych, regionalnych lub ekologicznych. G. Wspieranie rolników w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych.

CEL STRATEGICZNY 2:

WZMOCNIENIE KAPITAŁU LUDZKIEGO I SPOŁECZNEGO

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
2.1.	Kształtowanie i promowanie wartości kulturowych.	2.1.1.	Poprawa warunków lokalowych Biblioteki Miejskiej w Suszu.
		2.1.2.	Wspieranie działalności instytucji kultury oraz poszerzenie oferty instytucji kultury we współpracy z sołtysami i opiekunami świetlic wiejskich.
		2.1.3.	Wspieranie działalności organizacji i stowarzyszeń związanych z kulturą i twórczością regionalną (kół gospodyń wiejskich, twórców lub innych).
		2.1.4.	Wspieranie rozwoju edukacji kulturalnej i artystycznej dzieci, młodzieży lub dorosłych.
		2.1.5.	Organizacja i promocja cyklicznych lub okazjonalnych wydarzeń i imprez kulturalnych.
		2.1.6.	Wzmocnienie uczestnictwa w kulturze, w tym poprzez technologię cyfrową (e-kultura, digitalizacja i udostępnianie zbiorów i zasobów archiwalnych).
		2.1.7.	Udział i wspieranie udziału w regionalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych wydarzeniach kulturalnych i promocyjnych.
		2.1.8.	Współpraca z innymi regionami w Polsce i na świecie, w celu wspierania interakcji pomiędzy tradycjami i kulturami.
		2.1.9.	Przygotowywanie i wydawanie publikacji, książek, albumów i innych dzieł poświęconych dziedzictwu kulturowemu.
		2.1.10.	Nawiązanie współpracy z Muzeum Regionalnym w Suszu.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
2.2.	Poprawa jakości kształcenia i edukacji	2.2.1.	Utworzenie placówek opieki dla najmłodszych.
		2.2.2.	Rozbudowa, modernizacja i doposażenie placówek oświatowych, kulturalnych i bibliotek.
		2.2.3.	Rozbudowa i modernizacja zaplecza sportowego placówek oświatowych.
		2.2.4.	Tworzenie nowych, modernizacja oraz doposażenie świetlic wiejskich.
		2.2.5.	Budowa „Zielonego Parku Rekreacji” na placu przed Szkołą Podstawową w Suszu.
		2.2.6.	Rozwój potencjału dydaktycznego, w tym: A. Podniesienie jakości kształcenia praktycznego w szkołach. B. Wspieranie systemu kształcenia zawodowego do potrzeb lokalnego rynku pracy (współpraca ze szkołą ponadpodstawową). C. Doskonalenie zawodowe nauczycieli. D. Wsparcie nauczycieli w zakresie przygotowania uczniów do zawodów, konkursów i olimpiad. E. Monitoring poziomu nauczania w placówkach oświatowych.

		2.2.7.	Wzmocnienie kompetencji kluczowych z zakresu informatyzacji, przedsiębiorczości, nauki języków obcych oraz postaw społeczno-obywatelskich.
		2.2.8.	Kontynuacja i wsparcie rozwoju osób szczególnie uzdolnionych.
		2.2.9.	Wsparcie edukacji specjalistycznej, w tym dla osób o specjalnych potrzebach terapeutycznych lub z niepełnosprawnością.
		2.2.10.	Podniesienie poziomu zaangażowania rodziców w proces edukacyjno-wychowawczy.
		2.2.11.	Inicjowanie i wspieranie działalności w zakresie organizacji i udoskonalania zajęć, wydarzeń pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży, w tym zajęć dydaktycznych i sportowych.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
2.3.	Ograniczenie problemów społecznych	2.3.1.	Przekształcenie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej (GOPS) w Centrum Usług Społecznych (CUS).
		2.3.2.	Wsparcie działań instytucji pomocy społecznej.
		2.3.3.	Spójne oraz kompleksowe wspieranie rodzin.
		2.3.4.	Wspieranie prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży poprzez m.in. rozwój infrastruktury sportowej, miejsc aktywnego wypoczynku, tworzenie miejsc i zakup sprzętu rehabilitacyjnego dla osób niepełnosprawnych.
		2.3.5.	Identyfikacja działań w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy, w tym promocja profilaktyki i edukacji wśród dzieci i młodzieży.
		2.3.6.	Aktywizacja osób starszych i rozwój systemu opieki senioralnej, w tym: A. Realizacja placówki opieki senioralnej. B. Realizacja domu aktywności lokalnej w Suszu. C. Włączenie do Programu Gmina Przyjazna Seniorom. D. Promocja Ogólnopolskiej Karty Seniora. E. Wspieranie działalności ośrodków wsparcia dziennego i klubów dla seniorów.
		2.3.7.	Pomoc osobom z niepełnosprawnością, w tym likwidacja barier architektonicznych, promowanie zatrudnienia i pomoc doraźna.
		2.3.8.	Wspieranie inicjatyw na rzecz pomocy społecznej, w tym promocja i wspieranie idei wolontariatu.
		2.3.9.	Wspieranie organizacji społecznych i stowarzyszeń prowadzących działania na rzecz ograniczenia problemów społecznych.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
2.4.	Rozwój kapitału społecznego i wzrost integracji społecznej.	2.4.1.	Wspieranie inicjatyw obywatelskich oraz działalności instytucji, organizacji i stowarzyszeń w zakresie prowadzenia aktywności społecznych i obywatelskich.
		2.4.2.	Zwiększenie poziomu partycypacji mieszkańców w zarządzaniu Gminą, w tym: A. Tworzenie mechanizmów i narzędzi konsultacji społecznych. B. Wzrost znaczenia i dostępności e-usług i e-urzędu.
		2.4.3.	Rozwój kompetencji osób dorosłych, w tym:

			A. Podnoszenie kwalifikacji i umiejętności zawodowych osób dorosłych. B. Wspieranie reorientacji zawodowej osób poszukujących lub zmieniających pracę. C. Wspieranie postaw przedsiębiorczych i samozatrudnienia.
		2.4.4.	Stworzenie Centrum Aktywności Społecznej.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
2.5.	Rozwój opieki zdrowotnej i ochrony zdrowia	2.5.1.	Dalsza modernizacja Ośrodka Zdrowia w Suszu.
		2.5.2.	Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia, w tym stworzenie warunków do rozwoju profilaktycznej opieki zdrowotnej na terenach wiejskich.
		2.5.3.	Rozmieszczenie w przestrzeni publicznej defibrylatorów AED (Automatycznych Defibrylatorów Zewnętrznych), wraz ze stacjami SOS.
		2.5.4.	Zwiększenie dostępności do specjalistycznej opieki zdrowotnej w szczególności leczenia i profilaktyki chorób cywilizacyjnych, rehabilitacji oraz leczenia uzależnień.
		2.5.5.	Poprawa jakości i dostępności i wspieranie rozwoju różnych form usług zdrowotnych, w tym pielęgnacyjno-opiekuńczych.
		2.5.6.	Wspieranie inicjatyw na rzecz profilaktyki zdrowia oraz promocji zdrowia i zdrowego trybu życia.
		2.5.7.	Stworzenie zachęt dla lekarzy i obsługi medycznej ze specjalizacjami do podjęcia pracy w suskim ośrodku zdrowia, w tym: A. Zapewnienie profesjonalnych warunków pracy. B. Zapewnienie mieszkań do stałego pobytu.
		2.5.8.	Kształtowanie warunków sprzyjających aktywności fizycznej mieszkańców, w tym: A. Organizacja zabaw, konkursów i imprez prozdrowotnych dla dzieci, młodzieży lub dorosłych. B. Organizacja obozów sportowych w partnerstwie z lokalnymi przedsiębiorcami. C. Wspieranie działalności klubów sportowych i innych organizacji. D. Wsparcie uczniów i rodziców dzieci z klas sportowych oraz sekcji działających przy CSiR w dodatkowych formach aktywności.

CEL STRATEGICZNY 3:

POPRAWA DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ I CYFROWEJ ORAZ ROZWÓJ WSPÓŁPRACY WRAZ Z AKTYWNĄ PROMOCJĄ GMINY

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
3.1.	Zwiększanie dostępności transportowej i powiązań komunikacyjnych	3.1.1.	Poprawa jakości i dostępności układu komunikacyjnego, w tym: A. Rozbudowa dróg wojewódzkich, w tym remont nawierzchni ulic w miejscowości Susz w ciągu drogi wojewódzkiej nr 521. B. Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 613, 515, 521 na odcinku Bronowo – Różnowo – Susz. C. Remont, modernizacja, przebudowa lub rozbudowa dróg powiatowych. D. Remont, modernizacja, przebudowa lub rozbudowa dróg gminnych. E. Remont, modernizacja, przebudowa lub rozbudowa dróg wewnętrznych. F. Budowa nowych dróg gminnych i wewnętrznych.
		3.1.2.	Modernizacja dróg transportu rolniczego.
		3.1.3.	Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego, w tym: A. Montaż progów zwalniających na drogach gminnych. B. Budowa inteligentnych przejść dla pieszych, reagujących na przechodzące osoby poprzez automatyczne doświetlenie przestrzeni, po której porusza się pieszy. C. Przebudowa placu manewrowego przed Szkołą Podstawową w Suszu w ramach poprawy bezpieczeństwa dowożonych do szkoły dzieci.
		3.1.4.	Budowa, rozbudowa lub przebudowa infrastruktury towarzyszącej ciągom komunikacyjnym (chodników, poboczy, parkingów, ścieżek rowerowych, ciągów pieszych i pieszo-rowerowych i innej infrastruktury towarzyszącej).
		3.1.5.	Rozwój infrastruktury rowerowej (w tym dróg rowerowych).
		3.1.6.	Zwiększenie dostępu do usług komunikacji zbiorowej, poprzez: A. Zwiększenie liczby przystanków autobusowych oraz modernizację przystanków istniejących. B. Zapewnienie mieszkańcom wsi regularnego transportu osobowego do Susza.
		3.1.7.	Budowa infrastruktury do ładowania pojazdów o napędach alternatywnych, w tym elektrycznych.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
3.2.	Rozwój nowoczesnych technologii i innowacji cyfrowych	3.2.1.	Zapewnienie powszechnego dostępu do Internetu, w tym: A. Rozbudowa sieci światłowodowej. B. Wspieranie działań na rzecz udostępnienia innowacyjnych rozwiązań zapewniających dostępność i właściwą jakość połączeń internetowych, w tym technologii satelitarnych.
		3.2.2.	Zwiększenie dostępności mobilnych sieci komórkowych, w tym: A. Poprawa przepustowości i jakości połączeń telefonii komórkowej.

			B. Poprawa przepustowości i jakości mobilnego Internetu w technologii 4G (LTE). C. Wspieranie działań na rzecz udostępnienia zasięgu mobilnego Internetu w technologii 5G.
		3.2.3.	Rozwój e-usług publicznych oraz dostępności i jakości e-urzędu, w tym: A. Doskonalenie form przekazu treści portalu internetowego Urzędu Miejskiego. B. Zwiększenie dostępności portalu internetowego Urzędu Gminy, dla osób niepolskojęzycznych – wprowadzenie innych wersji językowych oraz wersji dla osób niesłyszących. C. Poprawa jakości portali internetowych jednostek organizacyjnych i instytucji, podległych Gminie. D. Dalszy rozwój oraz poprawa funkcjonalności aplikacji mobilnej Gminy Susz. E. Rozwój i poprawa funkcjonalności Systemu Informacji Przestrzennej Gminy. F. Rozwój e-usług jednostek podległych np. biblioteka, Ośrodek Kultury, Szkoły, Sołectwa itp.
		3.2.4.	Wspieranie wykorzystania i rozwoju technologii cyfrowych w działalności gospodarczej.
		3.2.5.	Popularyzacja metod i możliwości wykorzystania Internetu, zwłaszcza wśród osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
3.3.	Współpraca i promocja	3.3.1.	Stworzenie kompleksowej oferty turystycznej, w oparciu o zasoby materialne (infrastruktura, dziedzictwo kulturowe).
		3.3.2.	Podniesienie rangi zawodów triathlonowych i aplikowanie o Puchar Europy.
		3.3.3.	Stworzenie kompleksowej oferty inwestycyjnej.
		3.3.4.	Doskonalenie wykorzystania mediów społecznościowych w działaniach informacyjnych, promocyjnych i w dialogu ze społeczeństwem.
		3.3.5.	Upowszechnienie informacji o Gminie, jako atrakcyjnym miejscu wypoczynku i inwestycji.
		3.3.6.	Zacieśnianie obecnego partnerstwa oraz zawiązanie nowych partnerstw (gminy partnerskie) w celu wymiany kulturalnej, gospodarczej i informacyjnej.
		3.3.7.	Współpraca z jednostkami publicznymi w ramach: A. Współpracy lokalnej. B. Współpracy ponadlokalnej (międzygminnej i powiatowej). C. Współpracy regionalnej (wojewódzkiej). D. Współpracy krajowej (międzywojewódzkiej).
		3.3.8.	Współpraca ze stowarzyszeniami i organizacjami funkcjonującymi na terenie Gminy lub działającymi na rzecz Gminy i regionu.
		3.3.9.	Współpraca Gminy w ramach lokalnej grupy działania (LGD), w tym w zakresie realizacji celów i założeń strategicznych działań rozwojowych (m.in. przedsiębiorczości, integracji społecznej, wsparcia mieszkańców, modernizacji i popularyzacji zabytków, wsparcia kultury, budowy i modernizacji infrastruktury oraz innych związanych z działalnością LGD).

CEL STRATEGICZNY 4:**OCHRONA ŚRODOWISKA, WALORÓW PRZYRODNICZYCH ORAZ POTENCJAŁU KULTUROWEGO**

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
4.1.	Świadoma i racjonalna polityka przestrzenna	4.1.1.	Dążenie do zwartości zabudowy, w tym: A. Koncentracja zabudowy poszczególnych miejscowości, w oparciu o dostępną infrastrukturę komunikacyjną i techniczną. B. Przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy na tereny otwarte, wartościowe przyrodniczo i zagrożone powodzią.
		4.1.2.	Opracowywanie lub zmiana miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
		4.1.3.	Opracowanie planu ogólnego gminy.
		4.1.4.	Uświadamianie społeczności lokalnej w zakresie istoty i znaczenia racjonalnego planowania przestrzennego, w tym: A. Przeprowadzanie warsztatów, szkoleń lub spotkań. B. Zwiększanie roli partycypacji społecznej przy opracowaniu dokumentów planowania przestrzennego. C. Wprowadzenie budżetu obywatelskiego.
		4.1.5.	Pozyskiwanie nowych terenów inwestycyjnych oraz zmianę przeznaczenia na potrzeby funkcjonowania strefy aktywizacji gospodarczej.
		4.1.6.	Kompleksowa rewitalizacja obszarów na terenie gminy i miasta Susz, zidentyfikowanych do wdrożenia działań i inicjatyw naprawczych.
4.2.	Zachowanie materialnych i zasobów kultury i dziedzictwa	4.2.1.	Wspieranie prac konserwatorskich, w tym restauratorskich, renowacyjnych i rewitalizacyjnych obiektów i obszarów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków).
		4.2.2.	Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji, w tym kulturalnych, turystycznych i społecznych.
		4.2.3.	Powiększanie zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym: A. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków i Gminnej Ewidencji Obiektów Archeologicznych. B. Inwentaryzacja i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego. C. Przygotowywanie i wydawanie publikacji poświęconych dziedzictwu kulturowemu. D. Poszukiwanie, odkrywanie i pielęgnowanie lokalności, tradycji, wierzeń, obrzędów charakterystycznych dla gminy Susz i regionu.
		4.2.4.	Ochrona obiektów sakralnych, w tym: A. Renowacje i właściwa ekspozycja obiektów kultu religijnego, w tym kapliczek i krzyży przydrożnych. B. Utrzymanie i bieżąca konserwacja cmentarzy i miejsc pamięci.
		4.2.5.	Ochrona udokumentowanych stanowisk archeologicznych.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
4.3.	Ochrona i zachowanie walorów i zasobów środowiska	4.3.1.	Ochrona obszarów cennych przyrodniczo, w tym: A. Ochrona ustanowionych form ochrony przyrody. B. Przeciwdziałanie fragmentacji składowych ponadlokalnego systemu przyrodniczego (korytarzy ekologicznych o randze ponadlokalnej). C. Promocja walorów przyrodniczych Gminy. D. Przygotowywanie i wydawanie publikacji poświęconych walorom przyrodniczym.
		4.3.2.	Racjonalne gospodarowanie zasobami leśnymi, w tym: A. Ochrona zwartych kompleksów leśnych. B. Zwiększenie lesistości.
		4.3.3.	Kształtowanie poprzeczne i podłużne koryta rzeki Bałoszycka Struga.
		4.3.4.	Kształtowanie poprzeczne i podłużne koryta rzeki Osówka.
		4.3.5.	Racjonalne wykorzystanie zasobów wód podziemnych i powierzchniowych.
		4.3.6.	Minimalizacja przeznaczenia na cele nierolnicze gruntów rolnych chronionych klas bonitacyjnych.
		4.3.7.	Racjonalne wykorzystanie zasobów surowcowych.

CEL OPERACYJNY		KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA	
4.4.	Poprawa stanu i jakości środowiska oraz zapobieganie zagrożeniom naturalnym.	4.4.1.	Wdrażanie rozwoju niskoemisyjnego, w tym: A. Zwiększenie wykorzystania indywidualnych źródeł energii odnawialnej. B. Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń oraz ograniczenie niskiej emisji poprzez wymianę nisko-sprawnych kotłów na paliwa stałe na urządzenia wysokosprawne i spełniające normy. C. Zwiększenie efektywności energetycznej poprzez termomodernizację i stosowanie rozwiązań zmniejszających zużycie energii. D. Kontynuacja Programu „czyste Powietrze” oraz dołączenie do Programu „Ciepłe Mieszkanie”.
		4.4.2.	Rozwój klastrów energii poprzez realizację projektów służących rozwojowi energetyki na poziomie lokalnym.
		4.4.3.	Rozwój systemu gospodarki odpadami, w tym: A. Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych (azbest) w miejscowości Różanki. B. Budowa nowego punktu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. C. Wyposażenie miejsc publicznych w nowe pojemniki do gniazdowej zbiórki odpadów komunalnych. D. Eliminacja miejsc nielegalnego składowania odpadów komunalnych. E. Wdrażanie mechanizmu promującego recykling i ponowne wykorzystanie opakowań (tzw. systemu kaucyjnego). F. Selektywne zbieranie odpadów. G. Koordynowanie działań związanych z usuwaniem materiałów zawierających azbest. H. Usuwanie folii rolniczej i innych odpadów pochodzących z działalności rolniczej. I. Zmniejszenie zanieczyszczeń pochodzących z rolnictwa.

		4.4.4.	Zapewnienie dobrego stanu wód, w tym: A. Budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury wodno-ściekowej. B. Monitorowanie jakości wód. C. Prowadzenie kontroli przestrzegania warunków wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi. D. Budowa szczelnych zbiorników na gnojowicę lub gnojówkę oraz płyt obornikowych w gospodarstwach rolnych. E. Ochrona wód przed zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł rolniczych, poprzez wdrożenie i przestrzeganie zasad dobrej praktyki rolniczej. F. Przygotowanie analizy techniczno-ekonomicznej gospodarowania ściekami w celu ograniczenia dopływu zanieczyszczeń komunalnych do wód.
		4.4.5.	Rekultywacja gruntów i zdegradowanych gleb, w tym: A. Eliminacja niekoncesjonowanej eksploatacji złóż. B. Rekultywacja terenów o niekorzystnych przekształceniach powierzchni ziemi, w tym wyrobisk. C. Poprawa warunków glebowych poprzez racjonalne nawożenie i stosowanie odpowiednich upraw.
		4.4.6.	Ograniczenie uciążliwości akustycznych, w tym: A. Minimalizacja istniejących uciążliwości akustycznych. B. Zapobieganie potencjalnym uciążliwościom akustycznym.
		4.4.7.	Monitoring zanieczyszczeń środowiska i wdrożenie mechanizmów i narzędzi ograniczających działalność wpływającą na zanieczyszczenie.
		4.4.8.	Ochrona przed podtopieniami, suszą i deficytem wody, w tym: A. Zwiększenie retencji wodnej na terenach rolniczych, leśnych i zurbanizowanych (prawidłowe użytkowanie rolnicze gleb, prowadzenie prac przeciwerozrywnych, tworzenie stref buforowych wzdłuż cieków, ochronę i odtwarzanie oczek wodnych i mokradeł, retencjonowanie wody w już istniejących zbiornikach i rowach, zachęcanie do wykonywania nowych zbiorników wodnych). B. Ograniczenie strat wody poprzez jej ponowne wykorzystanie do celów gospodarczych („deszczówka”, „szara woda”). C. Modernizacja, remont urządzeń melioracyjnych.
		4.4.9.	Realizacja automatycznej stacji meteorologicznej, umożliwiającą wgląd na aktualną sytuację pogodową.
		4.4.10.	Zwiększenie bezpieczeństwa powodziowego, w tym: A. Przeciwdziałanie dalszej zabudowie obszarów szczególnego zagrożenia powodzią. B. Analiza skuteczności systemu zarządzania ryzykiem powodziowym i rekomendacja zmian. C. Wdrożenie systemu monitorowania o podtopieniach i ich skutkach na obszarach zurbanizowanych i użytkach rolnych.
		4.4.11.	Edukacja ekologiczna mieszkańców, w szczególności w zakresie: A. Ochrony klimatu i jakości powietrza. B. Adaptacji do postępujących zmian klimatu, zwłaszcza przystosowania do ekstremalnych zjawisk pogodowych. C. Segregacji odpadów i szkodliwości spalania odpadów.

3 OCZEKIWANE REZULTATY I WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA

Wskazane kierunki rozwoju strategicznego wskazują na sposoby rozwiązywania najważniejszych problemów, zmniejszania barier rozwojowych, wzmocnienia lokalnego potencjału oraz wykorzystywania zasobów własnych i szans pojawiających się w otoczeniu, a także łączenia działań z różnych dziedzin w zintegrowane projekty.

Struktura kierunków działań i działań tworzy logicznie powiązany system, który powinien zapewnić osiągnięcie zakładanych celów operacyjnych, co z kolei posłuży osiągnięciu celów strategicznych, a w konsekwencji sformułowanej wizji rozwoju. Ponadto, kierunki działań i działania, planowane w ramach poszczególnych celów, przenikają i uzupełniają się wzajemnie, umożliwiając efekt synergii (wartości dodanej) rozwoju strategicznego gminy Susz.

W poniższej tabeli zaprezentowano sugerowane wskaźniki realizacji planowanych celów operacyjnych oraz trend zmian, obrazujący oczekiwany rezultat poszczególnych kierunków działań i działań, a tym samym przyszłościową ocenę stopnia realizacji Strategii. Pominięto prezentację „wskaźników oczywistych”, dotyczących inwestycji jednostkowych, gdzie miarą jest realizacja lub brak realizacji (tak/nie). Dotyczy to m.in. ważnych dla wdrożenia zakładanej wizji rozwoju działań, jak np. Realizacja automatycznej stacji meteorologicznej, umożliwiającą wgląd na aktualną sytuację pogodową. Ponadto zaprezentowane wskaźniki stanowią katalog otwarty, możliwy do modyfikacji i uzupełnień. Należy jednakże pamiętać, aby podczas raportowania efektów (por. rozdz. 7.2.) uwzględniać jednakowe wskaźniki, w celu rzetelnej analizy porównawczej i oceny skuteczności wdrażania Strategii Rozwoju. Nie oznacza to jednak, że w nie należy ich brać pod uwagę w ocenie końcowych rezultatów Strategii – przeciwnie, stanowią one podstawowe mierniki oceny.

Tab. 2 Sugerowane wskaźniki i oczekiwany trend zmian dla 1 celu strategicznego

CELE OPERACYJNE	PROPONOWANE WSKAŹNIKI	MIARA	WARTOŚĆ	OCZEKIWANY TREND
Poprawa stanu i dostępności infrastruktury technicznej	Długość sieci kanalizacji sanitarnej	km	124,5	↑
	Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	%	77,8	↑
	Liczba przydomowych oczyszczalni ścieków	szt.	84	↑
	Liczba zbiorników bezodpływowych na nieczystości	szt.	568	↓
	Długość sieci wodociągowej	km	211,4	↑
	Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej	%	96,2	↑
	Liczba zbiorników retencyjnych (obiektów małej retencji wodnej/„oczek”)	szt.	--	↑
	Długość kablowych linii elektroenergetycznych	km	--	↑
	Łączna moc wolnostojących urządzeń i instalacji OZE	MW	5,5	↑
	Udział ludności korzystającej z mikroinstalacji OZE	%	ok. 1,0	↑
Wzrost poziomu bezpieczeństwa publicznego i poprawa jakości życia	Ilość środków z budżetu przeznaczona na utrzymanie zieleni	zł	115 655,25	↑
	Ilość środków z budżetu przeznaczona na oświetlenie ulic, placów i dróg	zł	1 128 485,80	↑
	Liczba stwierdzonych przestępstw	szt.	261	↓

CELE OPERACYJNE	PROPONOWANE WSKAŹNIKI	MIARA	WARTOŚĆ	OCZEKIWANY TREND
	Stopień wykrywalności przestępstw	%	84,1	↑
	Liczba urzędzeń gminnego monitoringu wizyjnego	szt.	65	↑
	Liczba mieszkań komunalnych (ogółem)	szt.	248	↑
	Liczba mieszkań chronionych lub wspomaganych	szt.	0	↑
Poprawa atrakcyjności turystycznej i rekreacyjno-wypoczynkowej	Liczba obiektów sportowo-rekreacyjnych (w tym m.in. stadionów, placów zabaw, boisk, siłowni itd.)	szt.	77	↑
	Liczba obiektów noclegowych/miejsc noclegowych	szt.	4	↑
	Liczba zorganizowanych imprez sportowych	szt.	21	↑
	Liczba zorganizowanych imprez kulturalnych	szt.	87	↑
Rozwój przedsiębiorczości i otoczenia biznesu	Liczba osób zatrudnionych w Urzędzie Gminy w ramach prac interwencyjnych	szt.	0	↑
	Liczba praktyk oraz staży w Urzędzie Gminy i podległych jednostkach administracyjnych	szt.	2	↑
	Liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym	szt.	1 374,9	↑
	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą**	os.	723	↑
Rozwój gospodarstw rolnych i sektora rolno-spożywczego	Liczba gospodarstw rolnych*	szt.	355	↑
	Liczba pracujących w gospodarstwach rolnych*	os.	450	↑
	Liczba gospodarstw domowych z dochodem z działalności rolniczej*	szt.	354	↑
	Średnia wielkość gospodarstwa rolnego*	ha	37,87	↑
	Liczba gospodarstw rolnych prowadząca sprzedaż własnych produktów rolnych*	szt.	258	↑
	Udział działu Rolnictwo i łowiectwo w wydatkach budżetowych Gminy	%	2,43	↑

stan na 2022 r., a w przypadku braku aktualnych danych lub dostępnością aktualniejszych danych:

* stan na 2020 r.

** stan na 2023 r.

Materiał źródłowy: Opracowane własne.

Tab. 3 Sugerowane wskaźniki i oczekiwany trend zmian dla 2 celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 2: WZMOCNIENIE KAPITAŁU LUDZKIEGO I SPOŁECZNEGO				
CELE OPERACYJNE	PROPONOWANE WSKAŹNIKI	MIARA	WARTOŚĆ	OCZEKIWANY TREND
Kształtowanie i promowanie wartości kulturowych.	Liczba funkcjonujących świetlic wiejskich	szt.	22	↑
	Liczba inicjatyw kulturalnych zrealizowanych w świetlicach wiejskich	szt.	--	↑
	Budżet roczny instytucji kultury	zł	2 143 462,00	↑
	Liczba organizacji i stowarzyszeń związanych z kulturą i twórczością regionalną (kół gospodyń wiejskich, twórców lub innych).	szt.	7	↑
	Liczba zdarzeń – uczestnictwa w regionalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych wydarzeniach kulturalnych i promocyjnych	szt.	--	↑

CELE OPERACYJNE	PROPONOWANE WSKAŹNIKI	MIARA	WARTOŚĆ	OCZEKIWANY TREND
Poprawa jakości kształcenia i edukacji	Liczba placówek żłobkowych i przedszkolnych	szt.	7	↑
	Liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli	os.	362	↑
	Liczba szkół podstawowych	szt.	6	--
	Liczba uczniów uczęszczających do szkół podstawowych	os.	978	--
	Liczba szkół ponadpodstawowych	szt.	1	--
	Liczba uczniów uczęszczających do szkół ponadpodstawowych	os.	361	--
	Ilość dotacji celowych przeznaczona na wyposażenie szkół w podręczniki, materiały edukacyjne lub ćwiczeniowe	zł	119 900,09	↑
	Ilość środków przeznaczona na doskonalenie zawodowe nauczycieli	zł	26 391,08	↑
Ograniczenie problemów społecznych	Odsetek mieszkańców korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej	%	10,8	↓
	Liczba złożonych Niebieskich Kart	szt.	49	↓
	Liczba rodzin objęta wsparciem asystenta rodziny	szt.	15	↓
	Liczba udzielonych porad, w tym terapeutycznych i psychologicznych	szt.	625	↑
	Liczba zorganizowanych spotkań (np. zespołu interdyscyplinarnego) w celu przeciwdziałaniu zjawisku przemocy	szt.	36	↑
	Liczba uczniów otrzymujących wsparcie finansowe w formie stypendium socjalnego	os.	--	↑
Rozwój kapitału społecznego i wzrost integracji społecznej.	Liczba organizacji pozarządowych	szt.	25	↑
	Liczba pracujących na 1000 mieszkańców*	os.	162	↑
	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	%	3,7	↓
	Frekwencja w wyborach powszechnych**	%	61,8	↑
Rozwój opieki zdrowotnej i ochrony zdrowia	Liczba aptek lub punktów aptecznych	szt.	3	↑
	Liczba przychodni lekarskich na 10 tys. mieszkańców	szt.	4	↑
	Liczba udzielonych porad lekarskich w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej	szt.	63 464	↑
	Udział wydatków z budżetu na dział ochrony zdrowia	%	0,35	↑
	Liczba klubów sportowych	szt.	4	↑
	Liczba ćwiczących w klubach sportowych	os.	158	↑

stan na 2022 r. a w przypadku braku danych lub dostępnością aktualniejszych danych:

* stan na 2021 r.

** stan na 2023 r.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne.

Tab. 4 Sugerowane wskaźniki i oczekiwany trend zmian dla 3 celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 3: ROZWÓJ DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ I INNOWACJI CYFROWEJ WRAZ Z PROMOCJĄ GMINY				
CELE OPERACYJNE	PROPONOWANE WSKAŹNIKI	MIARA	WARTOŚĆ	OCZEKIWANY TREND
Zwiększanie dostępności transportowej i powiązań komunikacyjnych	Długość dróg publicznych poziomu ponadgminnego o nawierzchni utwardzonej	km	123,3	↑
	Długość dróg publicznych poziomu gminnego o nawierzchni utwardzonej	km	29,0	↑
	Liczba zainstalowanych progów zwalniających na drogach gminnych	szt.	18	↑
	Długość tras rowerowych	km	3,7	↑
	Liczba przystanków autobusowych (dane GUS)	szt.	79	↑
	Liczba punktów do ładowania pojazdów o napędach alternatywnych, w tym elektrycznych	szt.	0	↑
Rozwój nowoczesnych technologii i innowacji cyfrowych	Liczba miejscowości z dostępem do sieci światłowodowej	szt.	17	↑
	Liczba stacji bazowych telefonii komórkowej (GSM)	szt.	11	↑
	Liczba komputerów użytkowych w bibliotekach publicznych	szt.	15	↑
	Liczba zorganizowanych e-spotkań z władzami oraz pracownikami Gminy	szt.	0	↑
Współpraca i promocja.	Liczba zrealizowanych inicjatyw promocyjnych (bez względu na rodzaj)	szt.	--	↑
	Liczba gmin partnerskich	szt.	0	↑

stan na 2022 r.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne.

Tab. 5 Sugerowane wskaźniki i oczekiwany trend zmian dla 4 celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 4: OCHRONA ŚRODOWISKA, WALORÓW PRZYRODNICZYCH ORAZ POTENCJAŁU KULTUROWEGO				
CELE OPERACYJNE	PROPONOWANE WSKAŹNIKI	MIARA	WARTOŚĆ	OCZEKIWANY TREND
Świadoma i racjonalna polityka przestrzenna	Udział powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	%	2,2	↑
	Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania przestrzennego	szt.	63	↓
Zachowanie materialnych zasobów kultury i dziedzictwa	Liczba obiektów lub obszarów zabytkowych, w których zrealizowano prace konserwatorskie, restauratorskie, renowacyjne lub rewitalizujące	szt.	--	↑
	Udział środków z budżetu przeznaczona na dział Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	%	3,2	↑
Ochrona i zachowanie walorów i zasobów środowiska	Lesistość	%	32,5	↑
	Powierzchnia odnowień i zalesień lasów	ha	0	↑
	Liczba sadzonych drzew	szt.	144	↑
	Stopień zasklepienia gruntów	%	3,0	↓

	Powierzchnia objęta obszarową formą ochrony przyrody	ha	11 121,93	--
	Liczba obiektowych form ochrony przyrody	szt.	41	↑
Poprawa stanu i jakości środowiska oraz zapobieganie zagrożeniom naturalnym	Emisja dwutlenku węgla	t	--	↓
	Liczba wymienionych nisko sprawnych i nieefektywnych urządzeń grzewczych (pieców na paliwo stałe)	szt.	--	↑
	Zużycie energii finalnej	Mwh/rok	--	↓
	Liczba budynków poddanych termomodernizacji	szt.	--	↑
	Stosunek odpadów zebranych selektywnie do ogółu odpadów	%	41,0	↑
	Poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów komunalnych (papier, metal, tworzywa sztuczne i szkło)	%	30,26	↑
	Liczba koszy na śmieci	szt.	70	↑
	Ilość wyrobów azbestowych poddanych do utylizacji	Mg	22,88	↑
	Udział strat wody w łącznej ilości dostarczonej wody	%	15,9	↓
	Liczba zorganizowanych szkoleń i/lub warsztatów wśród mieszkańców z zakresu edukacji ekologicznej	szt.	1	↑

stan na 2022 r.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne.

4 MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY

Zgodnie z aktualnie obowiązującą ustawą o samorządzie gminnym, w strategiach rozwoju określa się model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, rozumiany jako docelowy układ elementów składowych przestrzeni, zawierający (art. 10e ust. 3 pkt 4):

- strukturę sieci osadniczej wraz z rolą i hierarchią jednostek osadniczych,
- system powiązań przyrodniczych,
- główne korytarze i elementy sieci transportowych, w tym pieszych i rowerowych,
- główne elementy infrastruktury technicznej i społecznej.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej to zatem schemat obrazujący zbiór elementów, które w szczególny sposób wpływają na szeroko pojęty rozwój społeczno-gospodarczy, odbywający się na terytorium gminy. Model stanowi ilustrację założeń ukierunkowanej terytorialnie polityki rozwoju lokalnego. Przedstawia długookresową strategiczną wizję rozwoju gminy, wynikającą z uwarunkowań związanych z jej położeniem, trendami rozwojowymi oraz kierunki zmian oczekiwanych w wyniku realizacji strategii. Prezentuje wybrane cele jakościowe i ilościowe w kontekście przestrzennym. Zobrazowane elementy przestrzenne należy traktować jako generalne wytyczne, których zasięg (zajętość przestrzenną – zwłaszcza w odniesieniu do kategorii wyróżnionej jako „użytkowanie przestrzeni”) należy doprecyzować i uszczegółowić w planie ogólnym gminy, stosownie do obowiązujących przepisów prawa. Wskazane obszary są zgeneralizowane do skali opracowania modelu, a ponadto obrazują główne (kluczowe) komponenty i potencjały, nie wykluczając zarówno modyfikacji ich zasięgu, jak i wyznaczenia w innym miejscu.

Gmina Susz jest relatywnie dużą gminą miejsko-wiejską, położoną na terenie powiatu ławskiego, przy zachodniej granicy województwa warmińsko-mazurskiego. Uwzględniając przyszłościowy, docelowy układ sieci dróg ekspresowych i autostrad w Polsce, w nadchodzących latach wyraźnie poprawi się sytuacja Gminy w zakresie dostępności transportowej. Wpływ na to będzie miała przede wszystkim planowana realizacja trasy ekspertowej S5 na odcinku Ostróda – Grudziądz. Ponadto, istotne znaczenie ma dla dostępności transportowej mają drogi wojewódzkie nr 515, 520 i 521, zapewniające dogodne połączenia do takich ośrodków miejskich jak m.in. Ława, Prabuty, Kwidzyn, Malbork. Istotnym szlakiem komunikacyjnym jest linia kolejowa nr 9 relacji Gdańsk Główny – Warszawa Wschodnia wraz z dwoma stacjami zlokalizowanymi w Suszu oraz Redakach. W Suszu znajduje się dworzec kolejowy, który obsługuje zarówno regionalne, jak również krajowe połączenia pociągów pasażerskich (w tym sezonowa obsługa linii TLK oraz Intercity).

Gmina jest cenna pod względem środowiskowym, przy czym największe walory przyrodniczo-krajobrazowe występują w północno-wschodniej oraz zachodniej części Gminy, gdzie występują zwarte przestrzenie leśne oraz bioróżnorodne jeziora polodowcowe. Wyrazem obecności wartościowych komponentów środowiska są ustanowione obszary objęte ochroną prawną w postaci form ochrony przyrody tj., rezerwatów przyrody, parku krajobrazowego, obszarów Natura 2000 (ostoja ptasia i ostoja siedliskowa) oraz obszarów chronionego krajobrazu. Ponadto, zidentyfikowano tu komponenty współtworzące ponadlokalny system przyrodniczy, tzn.: węzeł ekologiczny „Lasy Ławskie” (obejmuje swym zasięgiem zwarte przestrzenie leśne położone w północno-wschodniej części Gminy, w rejonie tym przebiegają również fragmenty doliny Liwy oraz znajdują się jeziora polodowcowe) oraz korytarz ekologiczny „Lasy Ławskie - Dolina Dolnej Wisły” (korytarz łącznikowy obejmujący swym zasięgiem tereny położone w północno-zachodniej i zachodniej części Gminy, obszar ten stanowi zwarty kompleks leśny wraz z doliną rzeki Liwy i fragmentami jej dopływów).

Ważną funkcją gminy będzie turystyka i rekreacja, która bazować będzie na potencjale przyrodniczym (atrakcyjny i urozmaicony krajobraz, walory wód powierzchniowych, dobry stan środowiska i bogactwo jego zasobów), antropogenicznym (liczne zabytki architektury i budownictwa) i rozwoju bazy materialnej turystyki.

W skład Gminy wchodzi w sumie kilkadziesiąt miejscowości (wykaz przedstawiono w rozdz. 2.1. Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Susz), spośród których najważniejszym ośrodkiem funkcjonalnym jest miasto Susz.

Miasto Susz stanowi „centrum funkcjonalne”, w tym administracyjne i osadnicze z relatywnie rozbudowaną ofertą usług dla mieszkańców. W obrębie miasta skupiają się funkcje edukacyjne, kulturowe (Stare Miasto), handlowe, mieszkaniowe oraz produkcyjne. Ponadto, świadczone są usługi medyczne i ochrony zdrowia, a także znajdują się obiekty o charakterze sportowo-rekreacyjnym. Miasto odznacza się zwartym charakterem istniejącej zabudowy.

Za „ośrodki wspomagające” uznano miejscowości odznaczające się najwyższym zaludnieniem (zaraz po Suszu) oraz miejscowości wspomagające „centrum funkcjonalne” na tle turystyczno-wypoczynkowym, edukacyjnym religijnym, kulturowym, czy handlowo-gospodarczym, tj.: Lubnowy Małe, Lubnowy Wielkie, Kamieniec, Bałszyce, Babięty Wielkie i Bronowo.

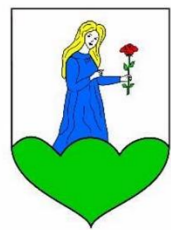
Pozostałe miejscowości pełnią głównie funkcje rolnicze i mieszkalne oraz odznaczają się niskim lub bardzo niskim stopniem zaludnienia i często rozproszoną zabudową.

Efektom przewidywanych działań rozwojowych (por. rozdz. 2) w wymiarze przestrzennym będzie między innymi ukształtowanie struktury osadniczej, której kluczowe rejony funkcjonowania i dalszego rozwoju oznaczono na rysunku modelu, tj. odpowiednio:

- głównie rejony funkcjonowania i rozwoju potencjału mieszkaniowego i obsługi ludności;
- główne rejony funkcjonowania i rozwoju potencjału produkcyjnego i aktywności gospodarczej;
- główne rejony funkcjonowania i rozwoju potencjału turystyczno-rekreacyjnego.

Jak wskazano na wstępie rozdziału, zobrazowane elementy przestrzenne, w tym także w/w rejony rozwoju poszczególnych potencjałów, są zgeneralizowane do skali opracowania modelu, a ponadto obrazują wyłącznie główne (kluczowe) komponenty i potencjały, nie wykluczając zarówno modyfikacji ich zasięgu, jak i wyznaczenia w innym miejscu – precyzyjne wytypowanie stref planistycznych, w tym ich profilu funkcjonalnego, dopuszczalnych rodzajów zabudowy i parametrów (jak intensywność zabudowy, wysokość zabudowy, udział powierzchni zabudowy, czy udział powierzchni biologicznie czynnej) nastąpi na etapie sporządzenia planu ogólnego gminy, stosownie do przepisów prawa.

GMINA SUSZ

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ

OBJAŚNIENIA

GRANICA GMINY SUSZ

STRUKTURA SIECI OSADNICZEJ WRAZ Z ROLĄ I HIERARCHIĄ JEDNOSTEK OSADNICZYCH

- SUSZ** GŁÓWNY OŚRODEK FUNKCJONALNY ("CENTRUM FUNKCJONALNE")
- KAMIENIEC** NAJWAŻNIEJSZE MIEJSCOWOŚCI WSPOMAGAJĄCE
- RUDNIKI** POZOSTAŁE MIEJSCOWOŚCI WSPOMAGAJĄCE

- TERENY OBECNIE ZABUDOWANE
- GŁÓWNE REJONY FUNKCJONOWANIA I ROZWOJU POTENCJAŁU MIESZKANIOWEGO I OBSŁUGI LUDNOŚCI
- GŁÓWNE REJONY FUNKCJONOWANIA I ROZWOJU POTENCJAŁU PRODUKCYJNEGO I AKTYWNOŚCI GOSPODARZEJ
- GŁÓWNE REJONY FUNKCJONOWANIA I ROZWOJU POTENCJAŁU TURYSTYCZNO-REKREACYJNEGO

- TERENY LEŚNE
- ZBIORNIKI WODNE

SYSTEM POWIĄZAŃ PRZYRODNICZYCH

FORMY OCHRONY PRZYRODY

- REZERWATY PRZYRODY WRAZ Z NAZWĄ
- PARK KRAJOBRAZOWY POJEZIERZA IŁAWSKIEGO
- OBZAR SPECJALNEJ OCHRONY PTAKÓW (OSO) LASY IŁAWSKIE PLB280005
- SPECJALNY OBSZAR OCHRONY SIEDLISK (SOO) OSTOJA IŁAWSKA PLH280053
- SPECJALNY OBSZAR OCHRONY SIEDLISK (SOO) ALEJE POJEZIERZA IŁAWSKIEGO PLH280051
- OBZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZURZĘKI LIWY (WARMIŃSKO-MAZURSKIE)
- OBZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU POJEZIERZA IŁAWSKIEGO - CZĘŚĆ A I B
- WIELOOBIEKTOWY POMNIK PRZYRODY (ALEJE DRZEW)
- WIELOOBIEKTOWY POMNIK PRZYRODY (GRUPY DRZEW)
- JEDNOOBIEKTOWY POMNIK PRZYRODY

KORYTARZE I PŁATY EKOLOGICZNE

- PRZEBIEG PONADLOKALNYCH SKŁADOWYCH SYSTEMU PRZYRODNICZEGO
- SIEĆ HYDROGRAFICZNA

GŁÓWNE ZAGROŻENIA PRZYRODNICZE

- OBZAR SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ

WYBRANE ZASOBY UŻYTKOWE ŚRODOWISKA

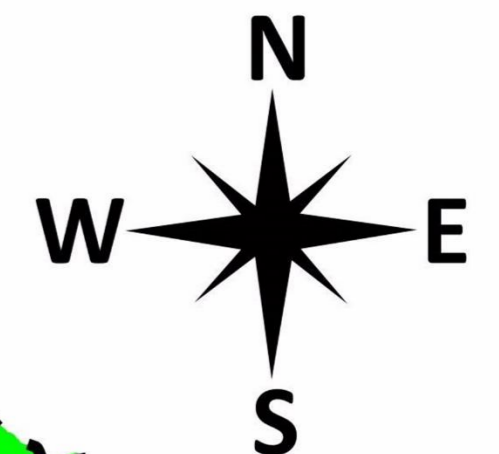
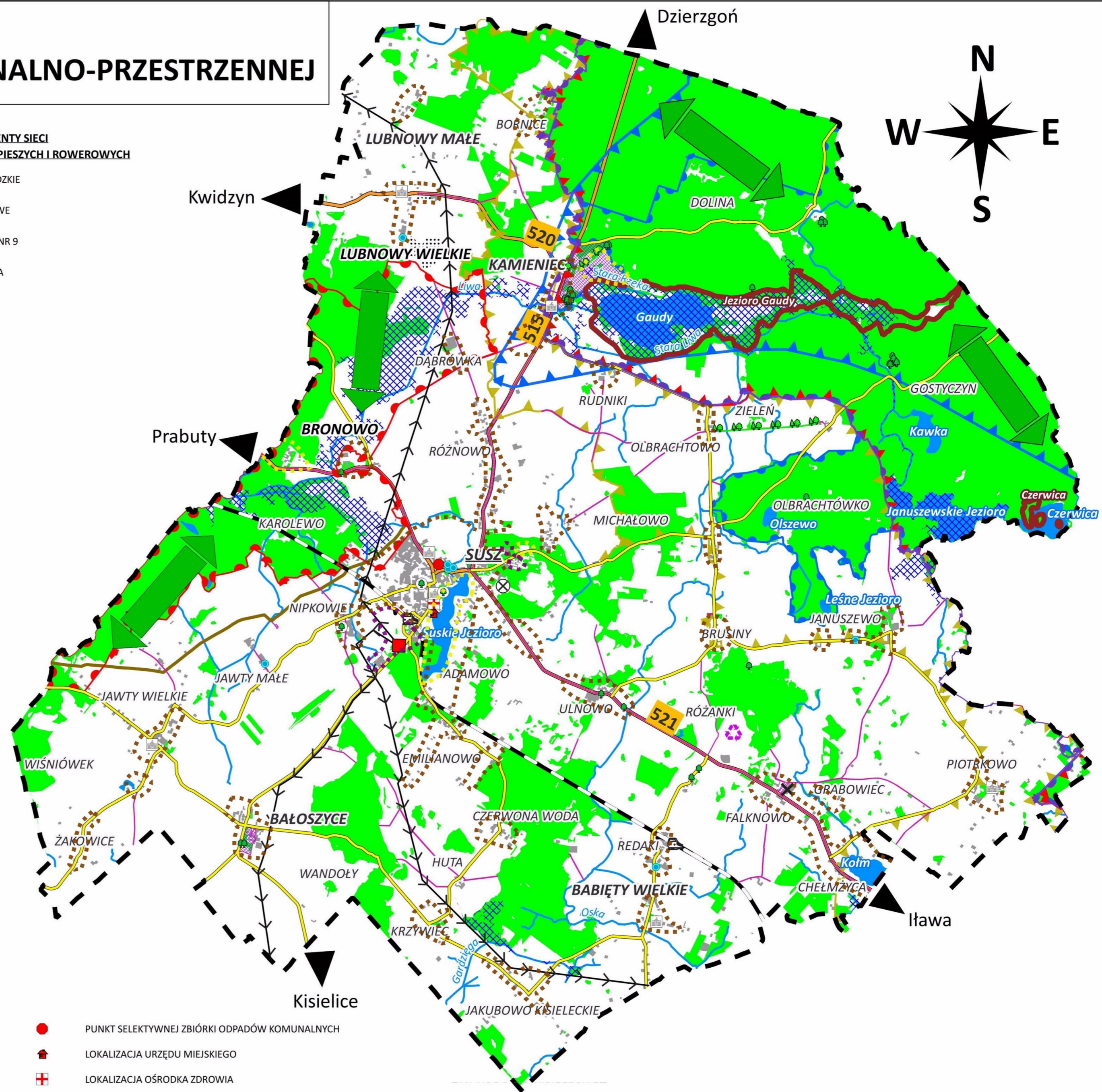
- GŁÓWNY ZBIORNIK WÓD PODZIEMNYCH NR 210 "ZBIORNIK IŁAWSKI"
- UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA KOPALIN

GŁÓWNE ELEMENTY INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I SPOŁECZNEJ

- LINIE ELEKTROENERGETYCZNE WYSOKIEGO NAPIĘCIA 110 KV
- GŁÓWNY PUNKT ZASILANIA 110/15 KV
- GAZOCIĄG WYSOKIEGO CIŚNIENIA
- LOKALIZACJA PLACÓWEK OŚWIATOWYCH
- LOKALIZACJA ELEKTROWNI NA BIOGAZ
- OCZYSZCZALNIA ŚCIEKÓW
- SKŁADOWISKO ODPADÓW KOMUNALNYCH
- GMINNE UJĘCIA WODY
- PUNKT SELEKTYWNEJ ZBIÓRKI ODPADÓW KOMUNALNYCH
- LOKALIZACJA URZĘDU MIEJSKIEGO
- LOKALIZACJA OŚRODKA ZDROWIA

GŁÓWNE KORYTARZE I ELEMENTY SIECI TRANSPORTOWYCH, W TYM PIESZYCH I ROWEROWYCH

- DROGI WOJEWÓDZKIE
- DROGI POWIATOWE
- LINIA KOLEJOWA NR 9
- STACJA KOLEJOWA

5 USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ W GMINIE

Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej w gminie Susz obejmować będzie tworzenie warunków przestrzennych podnoszących jej konkurencyjność i atrakcyjność, a także poprawę warunków życia mieszkańców, przy jednoczesnym zachowaniu równowagi między aktywnością ekonomiczną, społeczną a środowiskiem przyrodniczym i kulturowym.

Wzmocnienie potencjału Gminy zamierza się uzyskać przez kształtowanie optymalnej struktury użytkowania i ładu przestrzennego oraz właściwe ukierunkowanie dalszego rozwoju sieci osadniczej – harmonizacja rozwoju zabudowy oraz przeciwdziałanie nadmiernemu „rozlewaniu się” zabudowy. Dalszy rozwój i niezawodność systemów infrastruktury technicznej i komunikacyjnej przyczyni się do podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej oraz warunków do zamieszkania i wypoczynku.

W kolejnych podrozdziałach omówiono generalne ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, dotyczące:

- zasad ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrony powietrza, przyrody i krajobrazu,
- zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,
- kierunków zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenia szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej,
- zasad lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego,
- zasad lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego,
- kierunków rozwoju systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej,
- zasad lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW,
- zasad lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko,
- zasad kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej,
- zasad kształtowania zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji.

5.1. ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, W TYM OCHRONY POWIETRZA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU

Przyjmuje się następujące **zasady ochrony środowiska i jego zasobów** zmierzające do zachowania, zrównoważonego wykorzystania i odnawiania poszczególnych składników środowiska przyrodniczego:

- utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów,
- ochrona ciągłości korytarzy ekologicznych przed wprowadzaniem istotnych barier antropogenicznych oraz przed nadmierną fragmentacją elementów tworzących system powiązań przyrodniczych, zwłaszcza zwartych kompleksów leśnych,
- pozostawienie w możliwie maksymalnym stopniu w użytkowaniu rolniczym terenów łąkowo-pastwiskowych oraz zapewnienie i utrzymanie funkcjonalności systemu rowów i kanałów melioracyjnych (tereny łąkowo-pastwiskowe powinny funkcjonować jako tło ekologiczne, wspierające system powiązań przyrodniczych),
- zachowanie różnorodności biologicznej oraz zapewnienie ciągłości istnienia gatunków roślin, zwierząt i grzybów, wraz z ich siedliskami,

- ochronę wartościowych siedlisk roślinnych i zwierzęcych przed wycinką i zniszczeniem,
- ochronę i pielęgnację zieleni, w tym urządzonej,
- ochrona jakości powietrza atmosferycznego oraz przeciwdziałanie zmianom klimatycznym poprzez kreowanie gospodarki niskoemisyjnej i adaptację do postępujących zmian klimatycznych,
- poszanowanie przepisów ochrony przyrody, w tym w szczególności odnoszących się do poszczególnych form ochrony przyrody,
- ochrona walorów krajobrazowych,
- racjonalne gospodarowania zasobami użytkowymi środowiska,
- zachowanie dziedzictwa geologicznego,
- kształtowanie właściwych postaw wobec przyrody przez edukację, informowanie i promocję w dziedzinie ochrony przyrody.

W uzupełnieniu do powyższych zasad:

- **w zakresie ochrony powietrza** ustala się:
  - wdrażanie gospodarki niskoemisyjnej, w tym m.in.: wykorzystanie energii odnawialnej, w tym źródeł rozproszonych (jako urządzeń wspomagających lokalne wytwarzanie energii elektrycznej lub ciepłej), termomodernizacje budynków, stosowanie efektywnych energetycznie i niskoemisyjnych źródeł ciepła lub paliw stałych wysokiej jakości,
  - ograniczanie zjawiska „rozlewania się” zabudowy,
  - poprawę płynności ruchu drogowego poprzez modernizację nawierzchni dróg, przebudowę skrzyżowań, budowę nowych odcinków dróg,
  - rozwój i wspieranie dla stosowania alternatywnych środków transportu poprzez realizację tras rowerowych i pieszo-rowerowych, wyznaczanie pasów dla ruchu rowerowego na jezdniach,
  - wspieranie wdrażania rozwiązań technologicznych zabezpieczających przed nadmierną emisją,
  - kontrole w zakresie spełniania norm i standardów ochrony powietrza atmosferycznego,
  - lokalizacje nowych obiektów mogących powodować uciążliwości aerosanitarne wyłącznie przy zachowaniu dopuszczalnych norm emisji w środowisku oraz w bezpiecznym oddaleniu od skupisk zabudowy, zwłaszcza mieszkaniowej i usługowej;
- **w zakresie ochrony przyrody**, w odniesieniu do ustanowionych form ochrony przyrody, występujących w granicach Gminy (por. Diagnoza), obowiązują stosowne akty prawne, z których wynikają m.in. zakazy, nakazy i ograniczenia w sposobie zagospodarowania i użytkowania terenu. Występowanie powierzchniowych lub obiektowych form ochrony przyrody niesie za sobą ograniczenia w możliwościach rozwoju zagospodarowania przestrzennego – gospodarowanie przestrzenią w obrębie form ochrony przyrody podporządkowane jest przede wszystkim celom przyrodniczym. W zależności od rodzaju formy ochrony przyrody może być ono bardziej restrykcyjne (np. zakazy zabudowy), lub mniej restrykcyjne (np. sytuowanie zabudowy ograniczone, ale możliwe pod pewnymi warunkami). Dla form ochrony przyrody występujących w granicach gminy Susz obowiązują:
  - W odniesieniu do rezerwatów przyrody („Jezioro Gaudy” i „Czerwica”) obowiązują zasady gospodarowania określone w aktach prawnych, aktualnie obowiązujących dla danego rezerwatu przyrody. W stosunku do ww. rezerwatów obowiązują odpowiednio: Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Jezioro Gaudy" (Dz. Urz. Woj. Warm. Maz. 2017 poz. 3434) oraz Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie z dnia 25 stycznia 2018 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Czerwica" (Dz. Urz. Woj. Warm. Maz. 2018 poz. 504);

- W stosunku do ww. rezerwatów nie zostały jak dotąd ustanowione plany ochrony oraz zadania ochronne;
- w odniesieniu do Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego obowiązują przepisy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz zasady gospodarowania określone w aktach prawnych. W stosunku do ww. Parku obowiązuje obecnie Uchwała Nr XLIV/632/22 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 29 listopada 2022 r. w sprawie Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego (Dz. Urz. Woj. Warm. Maz. 2022 poz. 5673). W stosunku do Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego nie został jak dotąd ustanowiony plan ochrony, natomiast nadzór nad Parkiem sprawuje Marszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego i Marszałek Województwa Pomorskiego.
  - W odniesieniu do obszarów Natura 2000 (Aleje Pojezierza Iławskiego PLH280051, Ostoja Iławska PLH280053, Lasy Iławskie PLB280005) obowiązują przepisy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Ochrona obszarów odznacza się zakazem podejmowania działań mogących znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru, w tym w szczególności mogących pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar lub wpłynąć negatywnie na gatunki, dla ochrony których został wyznaczony obszar Natura 2000 lub pogorszyć integralność obszaru Natura 2000. Ponadto obowiązują stosowne plany zadań ochronnych – aktualnie, odpowiednio:
    - dla obszaru Natura 2000 „Ostoja Iławska PLH280053” – Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 31 marca 2015 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Iławska PLH280053 (Dz. Urz. Woj. Warm. Maz. 2015 poz. 1319), zmieniony w zakresie zał. 5 przez Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 19 września 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Warm-Maz. 2016 poz. 3732);
    - dla obszaru Natura 2000 „Aleje Pojezierza Iławskiego PLH280051” – Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie z dnia 2 grudnia 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Aleje Pojezierza Iławskiego PLH280051 (Dz. Urz. Woj. Warm. Maz. 2014 poz. 3974);
    - dla obszaru Natura 2000 „Lasy Iławskie PLB280005” nie został jak dotąd formalnie ustanowiony plan zadań ochronnych (stan na kwiecień 2024).
  - W odniesieniu do obszarów chronionego krajobrazu (Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierza Iławskiego – część A i B, Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Liwy: woj. warmińsko-mazurskie) obowiązują zasady gospodarowania określone w akcie prawnym aktualnie obowiązującym dla danego OCHK, a mianowicie, odpowiednio: Uchwała Nr XLIV/633/22 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 29 listopada 2022 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Pojezierza Iławskiego - część A i B (Dz. Urz. Woj. Warm. Maz. 2022 poz. 5674) oraz Uchwała Nr XXVI/607/17 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 25 kwietnia 2017 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Rzeki Liwy (Dz. Urz. Woj. Warm. Maz. 2017 poz. 2467).
  - W odniesieniu do pomników przyrody obowiązują zasady gospodarowania określone w aktach prawnych, aktualnie obowiązujących dla danego pomnika – w przypadku pomników przyrody ożywionej ochroną objęte są poszczególne obiekty w graniach lokalizacji, z zasięgiem korony i systemu korzeniowego.

- W odniesieniu do ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów zastosowanie znajdują uwarunkowania określone ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, na podstawie której są stosowne rozporządzenia, określające m.in. listę gatunków objętych ochroną oraz szczegółowe zakazy względem nich wprowadzone.
- **w zakresie ochrony krajobrazu** ustala się:
  - sukcesywne obejmowanie obszarów rozwojowych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, w celu ustalenia jednolitych zasad zagospodarowania, w tym w zakresie zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu,
  - utrzymanie i wzmacnianie heterogenności krajobrazu, zwłaszcza w odniesieniu do ekosystemów leśnych oraz łąkowych i pastwiskowych,
  - ochronę gruntów rolnych i lasów przed nieuzasadnionym przeznaczaniem na cele nierolnicze i nieleśne,
  - wspieranie rolnictwa ekologicznego, jako formy gospodarowania nienaruszającej równowagi przyrodniczej,
  - ochronę zasobów dziedzictwa kulturowego zwłaszcza obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ewidencji zabytków,
  - wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
  - ochronę i renowację istniejących układów zieleni, w tym terenów zieleni urządzonej i cmentarzy,
  - utrzymanie/dążenie do zwartej zabudowy miejscowości,
  - poprawę estetyki zabudowy, poprzez m.in. utrzymanie dobrego stanu technicznego, remonty i modernizacje zabudowy istniejącej, likwidację lub modernizację obiektów zdegradowanych, dostosowanie nowych obiektów i budynków do charakteru zabudowy tradycyjnej/regionalnej, z wyposażeniem w urządzenia z zakresu ochrony środowiska,
  - dbałość o estetykę zainwestowania rekreacyjnego,
  - przeciwdziałanie formom dysharmonii krajobrazu, w tym zabudowy o gabarytach i wysokości zakłócającej sylwetkę poszczególnych miejscowości i kompozycję układów zabudowy.

5.2. ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTEKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

Generalną zasadą będzie zachowanie wartości dziedzictwa kulturowego, walorów architektonicznych i historyczno-kulturowych, a także konserwacja, rewaloryzacja i porządkowanie zabytkowych obszarów i obiektów. Planuje się także zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych. Ponadto należy dążyć do upowszechniania, wiedzy w zakresie rozpoznawania walorów i obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie Gminy.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej polegać będzie na działaniach, podejmowanych przez organy administracji publicznej, dotyczących:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

W celu dopełnienia ochrony ustala się również prowadzenie zadań z zakresu opieki nad zabytkami:

- naukowego badania i dokumentowania zabytków;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytków oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytków w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytkach i ich znaczeniu.

Wszystkie obiekty zabytkowe podlegają ochronie na mocy prawa, w tym ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Szczegółowe zasady zagospodarowania, w tym zakazany, nakazy, zalecenia, sprecyzowane zostaną na etapie sporządzenia aktów planowania przestrzennego.

5.3. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW, W TYM OKREŚLENIE SZCZEGÓLNYCH POTRZEB W ZAKRESIE NOWEJ ZABUDOWY MIESZKANIOWEJ

Istotnymi czynnikami decydującymi o kierunkach zmian w strukturze przestrzennej jest środowisko przyrodnicze, dziedzictwo kulturowe oraz komunikacja i infrastruktura techniczna. Są to komponenty warunkujące dalszy rozwój przestrzenny, który w znacznej mierze opiera się także na uwarunkowaniach społecznych i ekonomicznych. Głównym celem określenia kierunków zmian w strukturze zagospodarowania terenu jest zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców, poprzez rozwój społeczny (np. zapewnienie prawidłowego funkcjonowania usług publicznych), gospodarczy (np. wprowadzanie nowych funkcji, rozwój przedsiębiorczości i wzrost efektywności rolnictwa), rozwój infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju (*ang. sustainable development*).

Generalnym celem polityki rozwoju w zakresie zagospodarowania przestrzennego będzie tworzenie warunków przestrzennych podnoszących konkurencyjność i atrakcyjność, poprawę warunków życia mieszkańców, zachowanie równowagi między aktywnością ekonomiczną, społeczną a środowiskiem przyrodniczym i kulturowym. Wzmocnienie potencjału Gminy zamierza się uzyskać przez kształtowanie optymalnej struktury zagospodarowania terenów i ładu przestrzennego oraz właściwe ukierunkowanie dalszego rozwoju sieci osadniczej.

Realizacja w/w celu generalnego możliwa będzie dzięki systematycznej realizacji poszczególnych **ustaleń i rekomendacji odnoszących się do kierunków zmian w strukturze zagospodarowania terenów**, a mianowicie:

- zapewnienie ładu przestrzennego poprzez racjonalne kształtowanie struktur przestrzennych, z uwzględnieniem uwarunkowań środowiskowych, ekonomicznych, społecznych i kulturowych,
- tworzenie warunków, w tym prawa lokalnego, do harmonizacji i estetyzacji zabudowy, zarówno dla istniejących terenów zabudowy, jak i nowych stref rozwojowych (na etapie aktów planowania przestrzennego),
- wzmocnienie „centrum funkcjonalnego” – miasta Susza jako głównego ośrodka rozwoju, oddziałującego i stymulującego wzrost gospodarczy całej Gminy,
- wzmocnienie miejscowości zaliczonych do „ośrodków wspomagających” – jako wielofunkcyjnych ośrodków wspierających rozwój lokalny, ze względu na skomunikowanie, ludność oraz funkcje, wzmocnienie pozostałych miejscowości, jako zaplecza dla głównego ośrodka rozwoju i ośrodków wspomagających,
- harmonijny rozwój zabudowy mieszkaniowej z uwzględnieniem dbałości o estetykę zainwestowania i zagospodarowania terenów, przeciwdziałanie nadmiernemu „rozlewaniu się”

zabudowy, a także poprawę standardów życia, w tym poprawę dostępności i jakości infrastruktury technicznej i komunikacyjnej,

- wytypowanie stref gospodarczych/aktywności gospodarczej (na etapie aktów planowania przestrzennego), a w dalszej kolejności przygotowanie potencjalnych stref inwestycyjnych, w tym ich uzbrojenie,
- wykorzystanie potencjału rekreacyjno-turystycznego, poprzez rozwój indywidualnych form rekreacji oraz turystyki przyrodniczej i kwalifikowanej, rozwój ogólnodostępnej bazy sportowo-rekreacyjnej i usług turystyki, z uwzględnieniem minimalizacji oddziaływania na zasoby środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- zachowanie przestrzeni wartościowych przyrodniczo, w tym zwłaszcza ochronę ustanowionych powierzchniowych form ochrony przyrody,
- zachowanie przestrzeni wartościowej kulturowo, tym dalsze kształtowanie tożsamości regionalnej i klimatu społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego, zachowanie obiektów i obszarów dziedzictwa kulturowego prawnie chronionych.

Na terenie gminy Susz występują **szczególne potrzeby w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej**, co związane jest ze wzmożonym zainteresowaniem gruntami mieszkaniowymi oraz dla zabudowy letniskowej i rekreacji indywidualnej. Powyższe twierdzenie uzasadniają:

- walory przyrodniczo-krajobrazowe Pojezierza Ławskiego, wpływające pozytywnie na atrakcyjność Gminy, jako miejsca „do życia” oraz tzw. „drugiego domu”;
- bogactwo historyczne i kulturowe gminy, wpływające pozytywnie na atrakcyjność osiedleńczą,
- duży potencjał rozwoju funkcji zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (ekstensywnej) oraz zabudowy letniskowej lub rekreacji indywidualnej, zwłaszcza w otoczeniu jez. Suskiego,
- dobra dostępność komunikacyjna zewnętrzna, wynikająca głównie z bezpośredniego przebiegu linii kolejowej nr 9 wraz z dworcem kolejowym w Suszu, gdzie obsługiwany jest zarówno regionalny, jak i krajowy ruch pasażerski (w tym sezonowa obsługa linii kolejowych TLK i Intercity), a także obecność układów komunikacyjnych poziomu regionalnego (drogi wojewódzkie nr 515, 520 i 521), a w perspektywie skomunikowanie gminy z siecią dróg ekspresowych i autostrad za pośrednictwem planowanej trasy S5,
- niższe ceny nieruchomości niż w dużych ośrodkach miejskich, co jest upatrywane jako szansa przyciągnięcia nowych mieszkańców.

W związku z powyższym dopuszcza określenie, na etapie planu ogólnego gminy, wyższego zapotrzebowania na nową zabudowę mieszkaniową, niż wynika to z obliczeń sformułowanych na podstawie stosownego aktu wykonawczego planu.

Istotne w procesie kształtowania nowej zabudowy mieszkaniowej będą:

- potrzeba optymalnej koncentracji zabudowy i przeciwdziałanie rozpraszaniu zainwestowania, w tym na tereny wartościowe przyrodniczo,
- potrzeba uzupełnień istniejących struktur zabudowy, obejmujących tereny zainwestowane wraz z rezerwami przestrzennymi, które umożliwiają dalszy rozwój zabudowy mieszkaniowej poprzez kontynuację dotychczasowej struktury urbanistycznej,
- potrzeba dalszej rozbudowy i budowy nowej infrastruktury technicznej, zwłaszcza w zakresie systemów gospodarki wodno-ściekowej i infrastruktury komunikacyjnej,
- potrzeba dalszego rozwoju usług z zakresu obsługi ludności (również usług niepublicznych),
- potrzeba wkomponowania nowej zabudowy w istniejącą tkankę (spójność zabudowy).

5.4. ZASADY LOKALIZACJI OBIEKTÓW HANDLU WIELKOPOWIERZCHNIOWEGO

Na terenie Gminy nie planuje się lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego, tzn. obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2 000 m².

5.5. ZASADY LOKALIZACJI KLUCZOWYCH INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO

Dopuszcza się lokalizację inwestycji celu publicznego zgodnie z przepisami prawa, a także pod warunkiem uwzględnienia uwarunkowań przyrodniczych i krajobrazowych oraz dotyczących ochrony zdrowia i życia ludzi.

Zakłada się realizację wszystkich **inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym** wymienionych w rozdz. 2, w tym odnoszących się do infrastruktury transportowej i technicznej.

Ponadto planuje się realizację licznych **inwestycji celu publicznego o znaczeniu lokalnym**, w tym m.in.:

- w zakresie infrastruktury komunikacyjnej, takich jak m.in.:
  - budowa nowych dróg gminnych w celu zapewnienia właściwej obsługi komunikacyjnej nowych terenów inwestycyjnych i mieszkaniowych,
  - modernizacja lub rozbudowa dróg w obrębie terenów zabudowy istniejącej lub planowanej, sukcesywnie według potrzeb,
  - realizacja tras rowerowych lub pieszo-rowerowych poprzez ich budowę, wyznaczenie lub oznakowanie,
  - realizacja szlaków turystycznych przez ich wyznaczenie lub oznakowanie,
  - tworzenie ogólnodostępnych parkingów;
- w zakresie infrastruktury technicznej, takich jak m.in.:
  - dalsza rozbudowa lub budowa sieci i obiektów infrastruktury wodociągowej,
  - dalsza rozbudowa lub budowa sieci i obiektów infrastruktury kanalizacyjnej,
  - realizacja nowych oraz modernizacje i remonty istniejących linii elektroenergetycznych, w tym skablowanie linii napowietrznych niskiego i średniego napięcia,
  - modernizacje i remonty oraz budowa nowych stacji transformatorowych,
  - usprawnianie systemu gospodarki odpadami poprzez segregację odpadów i ich zbieranie z terenów Gminy w sposób zorganizowany,
  - uzbrojenie terenów inwestycyjnych;
- w zakresie obiektów i urządzeń publicznych oraz towarzyszącej infrastruktury, takich jak m.in.:
  - budowa, modernizacja, rozbudowa, przebudowa lub doposażenie parkingów, dróg, chodników, oświetlenia ulicznego, terenów zieleni urządzonej, placów zabaw i siłowni zewnętrznych, boisk sportowych, obiektów małej architektury itp.,
  - remonty i modernizacje (w tym termomodernizacje) obiektów użyteczności publicznej,
  - realizacja infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej ogólnodostępnej,
  - realizacja systemu oznakowania i promocji dziedzictwa kulturowego,
  - odnowa i renowacja obiektów zabytkowych i historycznych.

Najważniejsze kierunki działań lub działania w zakresie realizacji inwestycji celu publicznego wskazano w rozdziale 2 niniejszej Strategii.

5.6. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI, INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I SPOŁECZNEJ

Układ **komunikacji drogowej** na terenie gminy Susz stanowić będą:

- układ nadrzędny:
  - droga wojewódzka nr 515, relacji Malbork – Susz;
  - droga wojewódzka nr 520, relacji Prabuty – Kamieniec;
  - droga wojewódzka nr 521, relacji Kwidzyn – Iława;
  - droga wojewódzka nr 613, relacji DW nr 515 – DW nr 521;
- układ podstawowy:
  - drogi powiatowe:
    - 1200N, relacji Kołdzieje – Babięty;
    - 1275N, relacji Obrzynowo – Bronowo,
    - 1277N, relacji Żakowice - Jawty Wielkie;
    - 1281N, relacji Bałszyce – Limża;
    - 1289N, relacji Susz – Krzywiec;
    - 1295N, relacji Kamieniec – Ulnowo;
    - 1297N, relacji Różanka - Gałdowo – Gulb;
    - 1307N, relacji Susz – Zalewo;
    - 1309N, relacji Brusiny – Chełmżyca;
    - 1311N, relacji Kamieniec – Bądze;
    - 1910N, relacji Susz – Kisielice;
    - 2829N, ul. Piaskowa;
    - 2872N, ul. Warmińska;
    - Brusiny – Grabowiec;
    - Kamieniec – Jerzwałd;
- układ uzupełniający:
  - drogi gminne – ich aktualny wykaz zaprezentowano w „Diagnozie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”.

W zakresie rozwoju **komunikacji drogowej** zakłada się:

- remont, modernizację, przebudowę lub rozbudowę istniejących dróg (por. rozdz. 2),
- budowę nowych dróg gminnych i wewnętrznych w celu zapewnienia właściwej obsługi komunikacyjnej nowych terenów inwestycyjnych i mieszkaniowych, a także poprawę powiązań komunikacyjnych z nadrzędnym układem komunikacyjnym,
- tworzenie ogólnodostępnych parkingów,
- modernizacja dróg transportu rolniczego,
- poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego,
- budowę, rozbudowę lub przebudowę infrastruktury towarzyszącej ciągom komunikacyjnym,

Modernizacje, przebudowy lub rozbudowy poszczególnych dróg powinny być prowadzone sukcesywnie z założeniem osiągania standardów w zakresie: szerokości w liniach rozgraniczających, szerokości pasów jezdni, łuków poziomych i pionowych oraz nośności warstwy jezdnej zgodnej z warunkami technicznymi określonymi w stosowanych przepisach prawa.

W odniesieniu do dróg wojewódzkich planuje się:

- Rozbudowę dróg wojewódzkich, w tym remont nawierzchni ulic w miejscowości Susz w ciągu drogi wojewódzkiej nr 521.
- Rozbudowę drogi wojewódzkiej nr 613, 515, 521 na odcinku Bronowo – Różnowo – Susz.

W odniesieniu do dróg powiatowych w pierwszej kolejności wskazują się na inwestycje:

- remont, modernizacja, przebudowa dróg: 1307N ul. Leśna, 1910N ul. Piastowska, 1277N ul. Słowiańska, 1277N ul. Prabucka;
- remont, modernizacja, przebudowa dróg: 1910N, 1277N, 1295N, 1289N, 1200N, 1297N.

W odniesieniu do dróg gminnych w pierwszej kolejności wskazują się na inwestycje:

- remont, modernizacja, przebudowa dróg: 143001N Lubnowy, 143008N Adamowo-Róża, 143009N Falknowo - Piotrkowo, 143010N Czerwona Woda-Babięty-Redaki. 143005N Trumiejki - Jawty Wielkie, 143004N Różnowo - Michałowo, 143003N Różnowo – Dąbrówka - Lubnowy Wielkie, 143006N Zakowice - Klimy, droga gminna Krzywiec, Jakubowo Kisielickie - Babięty Małe, Babięty Wielkie – Redaki.

W odniesieniu do parkingów w pierwszej kolejności wskazują się na inwestycje:

- budowa Parkingu przy ul. Willowej w Suszu;
- budowa łącznika ul. Jana Brzechwy, Czesława Miłosza i Adama Asnyka;
- budowa chodnika w miejscowości Babięty Wielkie w kierunku miejsc. Ząbrowo

Układ **komunikacji kolejowej** na terenie gminy Susz stanowi zelektryfikowana linia nr 9, relacji Gdańsk Główny – Warszawa Wschodnia. Funkcjonują dwie stacje kolejowe: w Suszu oraz w Redakach. Ponadto w Suszu znajduje się dworzec kolejowy, który obsługuje zarówno regionalne, jak również krajowe połączenia pociągów pasażerskich (w tym sezonowa obsługa linii TLK oraz Intercity).

W odniesieniu do infrastruktury wodociągowej, zaopatrzenie w wodę pitną dla mieszkańców gminy będzie realizowane z istniejących lub planowanych ujęć wody. Zachowuje się istniejące ujęcia dla których zakłada się sukcesywną, w miarę konieczności, modernizację i automatyzację w celu dostosowania do zmieniających się przepisów i standardów oraz zapotrzebowania. Priorytetowo zachodzi potrzeba modernizacji stacji uzdatniania wody w Suszu (pompy, sterowanie, agregat) oraz stacji uzdatniania wody w Januszewie (zbiornik). Wskazana jest ponadto budowa dodatkowych zbiorników magazynowych wody pitnej. W zależności od tempa rozwoju przestrzennego przewiduje się realizację kolejnych odcinków sieci wodociągowej i włączenia w obecny układ infrastruktury technicznej wodociągowej. Dopuszcza się korzystanie z ujęć indywidualnych.

W odniesieniu do infrastruktury kanalizacyjnej, wskazuje się, że rozbudowa sieci sanitarnej jest zadaniem ważnym w kontekście ochrony wód i gruntów przed zanieczyszczeniami oraz poprawy warunków życia i funkcjonowania mieszkańców Gminy. Rozwój systemów w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków powinien zapewnić możliwe szybkie zlikwidowanie dysproporcji w zakresie wyposażenia w kanalizację w stosunku do stopnia zaopatrzenia w wodę. Ustala się kontynuację realizacji zbiorczych systemów kanalizacji sanitarnej, zwłaszcza na terenach zwartej zabudowy miejscowości. W najbliższej przyszłości konieczna jest modernizacja istniejącej oczyszczalni ścieków. Na terenach nieskanalizowanych lub terenach zabudowy rozproszonej dopuszcza się stosowanie indywidualnych rozwiązań z zakresu odprowadzania ścieków, z preferencją dla stosowania przydomowych oczyszczalni ścieków.

W odniesieniu do infrastruktury elektroenergetycznej wskazuje się, że podmiotem odpowiedzialnym za zaopatrywanie mieszkańców Gminy w energię elektryczną, regularność dostaw, jakość dostarczanej energii, obsługę odbiorców, kontrolowanie eksploatacji sieci, przeprowadzanie modernizacji oraz usuwanie usterek jest podmiot zewnętrzny. Zakłada się, że wraz z rozwojem nowoprojektowanych terenów rozwojowych, dla pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną niezbędna będzie modernizacja i rozbudowa istniejącej sieci elektroenergetycznej (m.in. automatyzacja linii średniego, wymiany przewodów gołych na izolowane na niskim i średnim napięciu, wymiany wyeksploatowanych słupowych stacji transformatorowych).

Na terenie Gminy dopuszcza się realizację nowych stacji transformatorowych i nowych linii elektroenergetycznych. Ponadto zaleca się i dopuszcza takie działania jak:

- sukcesywna rozbudowa sieci elektroenergetycznej oraz stacji transformatorowych,
- przebudowa linii napowietrznych na kablowe,
- stosowanie urządzeń o wysokiej klasie energooszczędności,
- wymiana oświetlenia wewnętrznego i ulicznego na oświetlenie wykorzystujące nowoczesne technologie, np. typu LED,
- wzrost wykorzystania indywidualnych systemów odnawialnych źródeł energii.

W odniesieniu do infrastruktury gazowej dopuszcza się dalszą gazyfikację Gminy. Przy projektowaniu sieci wskazuje się na:

- prowadzenie sieci w liniach rozgraniczających drogi publiczne i niepubliczne;
- podział terenu na działki, który powinien umożliwiać wykonanie indywidualnego przyłącza gazowego do budynku;
- wyznaczenie stref kontrolowanych dla projektowanych sieci gazowych;
- w strefach kontrolowanych nie należy:
  - wznosić budynków,
  - urządzać stałych składów i magazynów,
  - sadzić drzew i krzewów,
  - podejmować działalności mogącej zagrozić trwałości gazociągu podczas jego eksploatacji.

Gazyfikacja będzie możliwa przy spełnieniu kryteriów technicznych oraz ekonomicznej opłacalności inwestycji, po zawarciu umowy z przedsiębiorstwem gazowniczym. Warunki techniczne dotyczące sieci gazowych określa Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 26 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe i ich usytuowanie. W przypadku zmiany powyższego rozporządzenia warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe, muszą być zgodne z obowiązującymi przepisami. Ponadto dopuszcza się korzystanie z indywidualnych źródeł zaopatrzenia w gaz.

W granicach Gminy funkcjonuje zbiorczy system zaopatrzenia mieszkańców w gaz ziemny. Siecią gazową objęte jest przede wszystkim miasto Susz, natomiast poziom zgazyfikowania terenów wiejskich jest marginalny.

W odniesieniu do infrastruktury ciepłowniczej, gospodarkę ciepłą należy realizować z indywidualnych źródeł zaopatrzenia w energię ciepłą. Preferowane jest zaopatrzenie w ciepło w oparciu o niskoemisyjne systemy ogrzewania lub stosowanie paliw stałych wysokiej jakości. W związku z ogólnopolskimi trendami wdrażania rozwoju niskoemisyjnego, motywowanymi koniecznością ochrony powietrza atmosferycznego i przeciwdziałaniu zmianom klimatycznym, w zakresie rozwoju ciepłownictwa indywidualnego zakłada się:

- sukcesywną przebudowę urządzeń grzewczych w celu zastosowania paliw o niskim stopniu emisji zanieczyszczeń do środowiska oraz instalowaniu sprawnych urządzeń zmniejszających emisję szkodliwych substancji do atmosfery,
- rozwiązanie potrzeb ciepłych budownictwa mieszkaniowego w zależności od ekonomicznych uwarunkowań – ze źródeł lokalnych lub indywidualnych, z zastosowaniem systemów grzewczych opartych o paliwa ekologiczne niskoemisyjne lub bezemisyjne,
- korzystanie z dodatkowych źródeł ciepła, opartych na indywidualnych systemach OZE).

Na terenie miasta Susz ciepło dostarczane jest przez kotłownię miejską do spółdzielni mieszkaniowej oraz obiektów użyteczności publicznej. Szkoły i przedszkola zasilane są natomiast systemem gazowym poprzez własne kotłownie. Na terenie miejscowości Kamieniec, Bałoszyce oraz Ulnowo funkcjonują lokalne kotłownie doprowadzające ciepło do budynków spółdzielczych.

W odniesieniu do infrastruktury telekomunikacyjnej, w szczególności proponuje się rozszerzenie zasięgu systemu sieciowego ogólnej dostępności do szerokopasmowego Internetu. Dopuszcza się także lokalizację masztów radiokomunikacyjnych i stacji bazowych telefonii komórkowej.

W odniesieniu do infrastruktury gospodarki odpadami, na terenie gminy Susz:

- planuje się budowę składowiska odpadów niebezpiecznych (azbest) w miejscowości Różanki;
- planuje się budowę nowego punktu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych,
- ustala się systematyczną poprawę skuteczności zbiórki odpadów i eliminowanie, z wykorzystaniem środków administracyjnych i edukacyjnych, nielegalnego wywozu i pozbywania się odpadów poza przygotowanymi do tego celu miejscami,
- ustala się sukcesywną rozbudowę systemu selektywnej zbiórki surowców wtórnych, z uwzględnieniem celów wyznaczonych w tym zakresie przez politykę państwa i regionalną oraz realiów rachunku ekonomicznego,
- ustala się unieszkodliwianie odpadów komunalnych w istniejącym składowisku odpadów, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

W odniesieniu do infrastruktury społecznej zakłada się jej dalszy, sukcesywny rozwój. W pierwszej kolejności planuje się realizację przedsięwzięć związanych z: realizacją nowych budynków lub mieszkań komunalnych/socjalnych/chronionych, modernizacją i remontami istniejących budynków i lokali komunalnych, budową placówek opieki dla najmłodszych, budowę placówki domu opieki. Rozbudową, modernizacją i wyposażeniem placówek oświatowych, kulturalnych i bibliotek, rozbudową i modernizacją zaplecza sportowego placówek oświatowych, rozbudową i modernizacją boisk sportowych w sołectwach, tworzenie, modernizacja i wyposażenie świetlic wiejskich.

5.7. ZASADY LOKALIZACJI URZĄDZEŃ WYTWARZAJĄCYCH ENERGIĘ O MOCY ZAINSTALOWANEJ PRZEKRACZAJĄCEJ 500 KW

Aktualnie na terenie gminy Susz funkcjonują farmy fotowoltaiczne o mocy do 1 MW, zlokalizowane na terenie miejscowości Emilianowo, Babięty Wielkie, Michałowo oraz Susz. Ponadto w Falknowie znajduje się biogazownia o mocy do 1,136 MW.

Dalszy rozwój nowoczesnych technologii wytwarzania energii, w szczególności źródeł odnawialnych, stwarza szanse dla lokalnej społeczności i lokalnych inwestorów na uzyskanie pewnej niezależności energetycznej oraz proekologiczną modernizację i decentralizację sektora energetycznego, a tym samym stanowić może istotny czynnik rozwoju lokalnego Gminy.

Realizacja urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW będzie mogła nastąpić wyłącznie na podstawie obowiązujących przepisów prawa w tym zakresie. Lokalizacja urządzeń, w zależności od ich rodzaju, specyfikacji, czy zastosowanej technologii wymagać będzie spełnienia m.in. warunków lokalizacyjnych (określonych w przepisach prawa), jak i uzależniona będzie od oceny wpływu inwestycji na środowisko i warunki życia ludzi. Każda inwestycja uwzględniać powinna zasadę minimalizacji uciążliwości środowiskowych oraz minimalizacji negatywnego wpływu na warunki życia ludności, w tym spełnianie obowiązujących norm odległościowych. Ponadto przyjmują się zasadę uwzględniania „głosu społecznego” w procedurach związanych z posadowieniem odnawialnych źródeł energii powyżej 500 kW (partycypacja społeczna).

5.8. ZASADY LOKALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘĆ MOGĄCYCH ZNACZĄCO ODDZIAŁYWAĆ NA ŚRODOWISKO

Dopuszcza się lokalizację przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, z uwzględnieniem przepisów odrębnych, w tym zakazów i ograniczeń obowiązujących dla poszczególnych form ochrony.

Lokalizowanie i funkcjonowanie obiektów kwalifikujących się do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko powinno odbywać się przy zapewnieniu takiego ich usytuowania oraz z zastosowaniem takich rozwiązań technicznych, technologicznych lub organizacyjnych, które zapewnią nierozprzestrzenianie się czynników uciążliwych na okoliczne tereny zabudowy przeznaczonej na stały pobyt ludzi (w szczególności mieszkalnej, mieszkalno-usługowej zamieszkania zbiorowego, przeznaczonej na pobyt dzieci i młodzieży, opieki zdrowotnej) oraz terenów rekreacyjno-wypoczynkowych, jak również brak zagrożeń, dla jakości płodów rolnych, sadowniczych lub ogrodniczych w szczególności uprawianych z docelowym przeznaczeniem do spożycia przez ludzi) na pobliskich terenach.

Ostateczna realizacja danego przedsięwzięcia uzależniona będzie od wpływu planowanej działalności na środowisko i warunki życia ludzi, który określić należy na podstawie stosownych dokumentów z zakresu ocen oddziaływania na środowisko.

5.9. ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ

W odniesieniu do rolniczej przestrzeni produkcyjnej przyjmuję się zasadę racjonalnej gospodarki rolnej. Wprowadza się następujące ustalenia i rekomendacje:

- minimalizacja przeznaczenia na cele nierolnicze terenów o najwyższej przydatności rolniczej, tj. gruntów chronionych klas bonitacyjnych – w odniesieniu do obszarów położonych poza terenami kontynuacji zabudowy i terenami rozwojowymi miejscowości oraz poza terenami kluczowymi dla rozwoju potencjału gospodarczego,
- przeciwdziałanie nadmiernej intensyfikacji produkcji rolnej oraz nadmiernemu stosowaniu środków ochrony roślin i nawozów, a także ochrona przed niewłaściwą agrotechniką
- utrzymanie we właściwym stanie technicznym systemów melioracyjnych,
- na łąkach i pastwiskach prowadzenie ich użytkowania poprzez koszenie, nawożenie i wypas,
- przeciwdziałanie erozji gleb, poprzez właściwą gospodarkę rolną i wprowadzanie zieleni śródpolnej na terenach potencjalnie erodowanych.

W stosunku do gruntów rolnych klasy bonitacyjnej I-III obowiązują przepisy dotyczące ochrony zasobów glebowych przed zmianą sposobu użytkowania, stosownie do zapisów ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

W odniesieniu do leśnej przestrzeni produkcyjnej zakłada się podtrzymanie ekologicznej funkcji lasów oraz racjonalną gospodarkę leśną. Wprowadza się następujące ustalenia i rekomendacje:

- zrównoważone kształtowanie leśnej przestrzeni produkcyjnej poprzez racjonalne wykorzystanie gospodarcze lasów do tego predysponowanych (bilansowanie zrębów z odnowieniami),
- minimalizacji przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne,
- dolesienia nieużytków lub terenów nieprzydatnych rolniczo,
- ochrona lasów ważnych dla funkcjonowania systemu przyrodniczego gminy, tzn. wchodzących w skład ponadlokalnych korytarzy ekologicznych (ograniczenie ewentualnej wycinki tylko do inwestycji celu publicznego lub w przypadku uzasadnionego interesu publicznego i społecznego).

Lasy są prawnie chronione przed likwidacją. Zmiana przeznaczenia lasów na cele nieleśne wymaga zgody na odlesienie, w myśl ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Ewentualne odstępstwa od zaniechania wycinki drzewostanu leśnego powinny być poparte wyższym interesem publicznym lub koniecznością rozwoju gospodarczego Gminy, przy czym nie mogą one powodować znaczącego pogorszenia stanu funkcjonowania środowiska przyrodniczego, w myśl zasady rozwoju zrównoważonego. Ponadto część lasów w obrębie obszaru Gminy posiada status lasów ochronnych, w rozumieniu ustawy z dnia 28 września o lasach. Dla lasów ochronnych obowiązują przepisy prawa dotyczące ich ochrony oraz możliwych zasad ich zagospodarowania, w myśl ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

5.10. ZASADY KSZTAŁTOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO NA OBSZARACH ZDEGRADOWANYCH I OBSZARACH REWITALIZACJI ORAZ OBSZARACH WYMAGAJĄCYCH PRZEKSZTAŁCEŃ, REHABILITACJI, REKULTYWACJI LUB REMEDIACJI

Dopuszcza się wyznaczenie obszarów **zdegradowanych i rewitalizacji**, zgodnie z przepisami prawa. W odniesieniu do obszarów zdegradowanych i obszarach rewitalizacji przyjmuje się następujące, generalne cele i zasady:

- jako zadania priorytetowe dla kształtowania zagospodarowania przestrzennego wskazuje się:
  - poprawa jakości przestrzeni publicznej,
  - modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej,
  - budowa, remont lub modernizacja ciągów komunikacyjnych (dróg, chodników, ciągów pieszo-jezdnych),
  - poprawa warunków zamieszkania,
  - poprawa estetyki zainwestowania,
  - modernizacje, w tym termomodernizacje budynków,
  - rozbudowa infrastruktury technicznej,
  - rozbudowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej,
- jako zadania pośrednie, wpływające na jakość życia wskazuje się:
  - aktywizację gospodarczą, w tym aktywizacja zawodowa mieszkańców i zmniejszenie poziomu ubóstwa,
  - rozwój potencjału społecznego, w tym wspieranie osób zagrożonych lub wykluczonych społecznie,
  - rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców.

Według ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji Rada Gminy wyznacza, w drodze uchwały, z własnej inicjatywy albo na wniosek wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji. Na terenie gminy Susz obowiązuje aktualnie Gminny Program Rewitalizacji Gminy Susz na lata 2024-2030, przyjęty uchwałą Nr XLVIII/514/2024 Rady Miejskiej w Suszu z dnia 9 lutego 2024 r. Granice obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji wyznaczono na podstawie Uchwały Nr XLI/459/2023 Rady Miejskiej w Suszu z dnia 22 czerwca 2023 r. Zgodnie z w/w Uchwałą jako obszar rewitalizacji wskazano sołectwa Falknowo, Grabowiec, Redaki, Krzywiec oraz Obszar 2 i Obszar 5 w mieście Susz. Dopuszcza się jego modyfikacje, stosownie do przepisów prawa.

Na obszarze Gminy wciąż aktualne jest zagadnienie **przekształceń i rehabilitacji** zabudowy, w tym po PGR, występującej w rozproszeniu w różnych miejscach Gminy. W znacznym stopniu skuteczność rehabilitacji zabudowy jest uzależniona od znalezienia inwestorów, którzy mogliby zagospodarować tereny na cele działalności gospodarczej rolniczej lub nierolniczej. Przekształceń i rehabilitacji wymagają zarówno zabudowania gospodarcze, jak i obiekty zabudowy mieszkaniowej o dysharmonijnych formach architektury takich jak: gabaryty, bryły, kształty dachów, czy kolorystyka.

Proces **rekultywacji** związany będzie przede wszystkim z działalnością wydobywczą złóż. W trakcie eksploatacji powstają liczne wyrobiska, hałdy itp., a tym samym, po zakończeniu wydobywania, konieczna staje się rekultywacja terenów poeksploatacyjnych w celu złagodzenia przeobrażeń spowodowanych eksploatacją. Rekultywacja terenów poeksploatacyjnych powinna być realizowana w oparciu o kierunek i opracowany projekt rekultywacji.

Na obszarze Gminy nie występują obszary wymagające **remediacji**.

6 OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

Obszary strategicznej interwencji (OSI) są określone w strategiach rozwoju jako obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych uwarunkowaniach społecznych, gospodarczych, przestrzennych lub powiązaniach funkcjonalnych decydujących o występowaniu barier rozwoju lub możliwych do wykorzystania potencjałów rozwojowych.

6.1. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI OKREŚLONE W STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA

W obowiązującej „Warmińsko-Mazurskie 2030. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego” zidentyfikowano następujące obszary strategicznej interwencji (OSI): Tygrys warmińsko-mazurski, MOF Olsztyna, MOF Elbląga, MOF Ełku, OF Wielkie Jeziora Mazurskie, Niebieski Zachód, Miasta CITTASLOW, EGO, Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Obszary marginalizacji.

Gmina Susz zakwalifikowana została do obszaru strategicznej interwencji – Tygrys warmińsko-mazurski. Tygrys warmińsko-mazurski stanowi w większości analizowanych wskaźników ponad 60% danego zjawiska w całym województwie. Wyjątkiem jest udział w wykorzystaniu środków z UE (nieco poniżej 50%). Jest to również obszar dynamicznych zmian w zakresie przedsiębiorczości, wzrostu zamożności gmin. Podkreślenia wymaga nieznaczny spadek potencjału ludnościowego oraz zmniejszenie liczby spółek z udziałem zagranicznym.

Obszar strategicznej interwencji Tygrys warmińsko-mazurski wskazuje poszczególne cele strategiczne:

- Kompetencje przyszłości;
  - Rdzeń kompetencyjny regionu (3 główne ośrodki miejskie województwa),
  - Wzmocnienie kompetencyjne organizacji oddziałujących na cały region,
- Inteligentna produktywność;
  - Rozwój inteligentnych specjalizacji,
  - Przygotowanie najlepszych terenów inwestycyjnych,
- Kreatywna aktywność;
  - Współpraca sieciowa na arenie krajowej i międzynarodowej,
- Mocne fundamenty;
  - Realizacja inwestycji infrastrukturalnych, głównie we wschodniej części.

Oczekiwana zmiana przestrzenna w ramach interwencji:

- Zapobieganie wymywaniu mieszkańców z województwa;
- Wzrost powiązań funkcjonalnych wewnątrz obszaru;
- Rozszerzanie oddziaływania na obszary sąsiednie;
- Spójność terytorialna regionu.

Jednocześnie **Gmina włączona została do obszaru strategicznej interwencji – Obszary Marginalizacji.** OSI Marginalizacji stanowią OSI, które spośród wyróżnionych obszarów wyludniają się najszybciej. Ponadto na terenach tych następuje powolny wzrost zamożności gmin, a jednocześnie znaczący wzrost przedsiębiorczości przy niewielkim wzroście liczby osób pracujących oraz liczby organizacji społecznych na 1000 mieszkańców. W ww. gminach udział środków europejskich w stosunku do dochodów własnych jest zdecydowanie najwyższy.

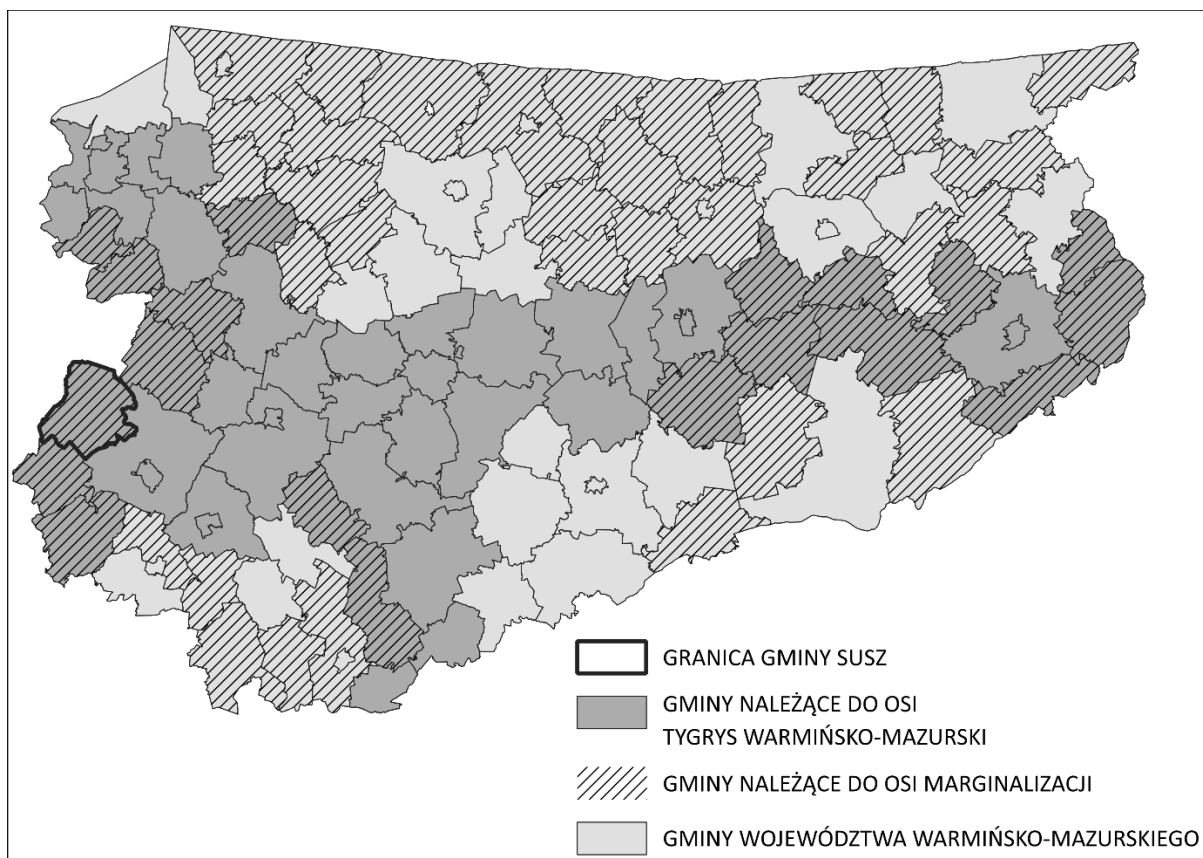
Obszar strategicznej interwencji Obszary Marginalizacji wskazuje poszczególne cele strategiczne (w szczególności odnoszące się do gminy Susz):

- Kompetencje przyszłości;
  - Dobra dostępność do usług publicznych o wysokiej jakości,
  - Odnowione funkcje obszarów zdegradowanych,
  - Rozwinięta e-administracja,
- Inteligentna produktywność;
  - Włączenie w inteligentne specjalizacje regionu;
  - Przedsiębiorcze dzieci i młodzież;
  - Rozwinięta ekonomia społeczna;
- Kreatywna aktywność;
  - Osoby starsze włączone w programy aktywności społecznej;
  - Aktywne i efektywne partnerstwa lokalne i ponadlokalne;
- Mocne fundamenty;
  - Uzupelnione braki w zakresie infrastruktury technicznej.
  - Satysfakcjonująca dostępność komunikacyjna.
  - Wysokie wykorzystanie OZE i czyste środowisko.
  - Wysokiej jakości środowisko przyrodnicze.

Oczekiwana zmiana przestrzenna w ramach interwencji:

- Sieć centrów rozwoju lokalnego;
- Przygotowane tereny zgodne z polityką przestrzenną uwzględniająca suburbanizację;
- Powiązania funkcjonalne na linii najbliższe miasto – wieś;
- Powiązania funkcjonalne na linii ośrodki powiatowy – wieś;
- Atrakcyjne przestrzenie wypoczynku.

Ryc. 3 Gmina Susz w odniesieniu do obszarów strategicznej interwencji w województwie warmińsko-mazurskim

Material źródłowy: Opracowanie własne na podstawie Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego. Warmińsko-Mazurskie 2030.

6.2. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI KLUCZOWE DLA GMINY

Nie ustala się obszarów strategicznej interwencji kluczowych dla Gminy. **Obszarem działań rozwojowych i podejmowania wysiłków w celu rozwoju społeczno-gospodarczego jest cały obszar gminy Susz, w granicach administracyjnych.**

7 SYSTEM REALIZACJI STRATEGII

7.1. WDRAŻANIE STRATEGII

Zdefiniowane kierunki działań i działania realizowane będą **poprzez świadome kształtowanie polityki władz Gminy**, w tym:

- podejmowanie działań inwestycyjnych,
- podejmowanie działań aktywizujących poszczególne podmioty publiczne, w tym jednostki organizacyjne i instytucje oraz podmioty prywatne, w tym mieszkańców, przedsiębiorców, organizacje i stowarzyszenia,
- podejmowanie działań promocyjnych,
- podejmowanie dalszych działań planistycznych i strategicznych,
- podejmowanie działań w zakresie ochrony i promocji materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Poszczególne działania podejmowane będą **realizowane w różnych zakresach czasowych**, od trwających kilka miesięcy do zadań wieloletnich. Niektóre z nich stanowią będą działania jednostkowe (jednorazowe), inne działania ciągłe lub cykliczne.

Wdrażanie Strategii będzie odbywać się przy **wykorzystaniu zróżnicowanych instrumentów** obejmujących:

- instrumenty wdrożeniowe, m.in. projekty, procedury, programy, a także strategie sektorowe,
- instrumenty organizacyjno-zarządcze, m.in. regulaminy, zarządzenia, a także statuty,
- instrumenty finansowe, m.in. wieloletnie prognozy finansowe, budżet Gminy, budżety jednostek podległych lub pomocniczych, budżety zadaniowe, budżety obywatelskie, fundusze kierowane, a także, co kluczowe z punktu widzenia możliwości finansowania, fundusze zewnętrzne (w tym europejskie),
- instrumenty prawne, m.in. uchwały, w tym akty prawa miejscowego, decyzje administracyjne,
- instrumenty planistyczne – akty planowania przestrzennego, zapewniające udział mieszkańców w procesie ich opracowania,
- instrumenty społeczne, m.in. działania edukacyjne, kampanie społeczne i informacyjne, działania promocyjne, konsultacje wewnętrzne, konsultacje społeczne, strony internetowe (w tym profile w mediach społecznościowych), a także system informacji przestrzennej,
- instrumenty kadrowe, m.in. oparte o kadrę kierowniczą i liderów projektów, a także możliwość kreacji koordynatorów programów i projektów, doskonalenia kadr, wymiany doświadczeń i dobrych praktyk,
- instrumenty kontrolne – m.in. raportowanie, monitoring, a także kontrola jakości/skuteczności.

Strategia Rozwoju wskazuje zarówno działania należące do wyłącznej kompetencji Gminy, realizowane przez Urząd i jednostki podległe lub pomocnicze, jak i działania skierowane do społeczności lokalnej i wszystkich podmiotów działających na terenie Gminy lub pozostających z nią w relacji. Strategia Rozwoju pełni rolę planu generalnego postępowania władz samorządowych we współpracy z innymi samorządami, administracją państwową oraz partnerami społecznymi i prywatnymi. Wskazuje się **trzy zasadnicze grupy zaangażowane w proces wdrażania** Strategii:

- sektor publiczny – władze samorządowe gminy, Urząd Miejski i jednostki gminne, jednostki samorządu terytorialnego różnych szczebli, gminy sąsiednie i należące do obszaru funkcjonalnego,
- sektor biznesowy – przedsiębiorcy, kluczowi pracodawcy, organizacje otoczenia biznesu, zrzeszenia gospodarcze itp.,
- sektor społeczny – mieszkańcy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, liderzy społeczni i osoby publiczne, reprezentanci młodzieży itp.

Odpowiedzialność za realizację Strategii spoczywać będzie na:

- Burmistrzu Susza, jako organowi wykonawczemu Gminy – stymulowanie, koordynacja i nadzór działań, mobilizacja i integrowanie zasobów, w tym kadrowych,
- Radzie Miejskiej w Suszu, jako organowi uchwałodawczemu – przyjęcie Strategii oraz ewentualnych aktualizacji, podejmowanie uchwał przyczyniających się do wdrażania ustaleń Strategii (np. akty planowania przestrzennego),
- Urzędzie Miejskim w Suszu, jako organowi wdrażającemu – implementacja zdefiniowanych w dokumencie celów i działaniach rozwojowych, promocja przyjętej wizji rozwoju, realizacja i koordynacja poszczególnych działań, tym harmonizowanie i poszerzanie partnerstwa, współpraca i koordynacja przepływu informacji przy wdrażaniu poszczególnych działań z innymi podmiotami i interesariuszami, poszukiwanie źródeł finansowania, gromadzenie danych i raportowanie realizowanych zadań.

Biorąc pod uwagę, że efektywność wdrażania założeń rozwojowych związana jest ze skalą aktywności i integrowania poszczególnych środowisk i interesariuszy, w celu zapewnienia skuteczność podejmowany działań zakłada się następujące **zasady współpracy**:

- partycypacja i partnerstwo – współpraca i równorzędne traktowanie, z zachowaniem suwerenności poszczególnych podmiotów, z założeniem dążenia do wzajemnego zrozumienia,
- otwartość na kreatywność i innowacyjność – otwarcie na nowe pomysły i idee,
- transparentność – przejrzystość działań, podejmowanie dialogu, informowanie i konsultowanie decyzji oraz rozwiązań rozwojowych,
- determinacja – konsekwencja i odpowiedzialność we wdrażaniu przyjętych celów rozwojowych,
- elastyczność – możliwość szybkiego reagowania na zachodzące zmiany, poprzez modyfikację ustaleń Strategii i dostosowanie do nowych okoliczności (w przypadku ich wystąpienia).

Dla poszczególnych celów i kierunków działań wskazuje się **ramy realizacyjno-organizacyjne**:

Tab. 7 Ramy realizacyjno-organizacyjne dla 1 celu strategicznego i jego kierunków działań

CEL OPERACYJNY		KIERUNEK DZIAŁAŃ	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA REALIZACJĘ	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	PODMIOT MONITORUJĄCY	
1.1.	Poprawa stanu i dostępności infrastruktury technicznej	1.1.1.	Rozwój infrastruktury kanalizacyjnej	Gmina Gestor sieci	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy	Gmina Gestor sieci
		1.1.2.	Rozwój infrastruktury wodociągowej	Gmina Gestor sieci	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy	Gmina Gestor sieci
		1.1.3.	Rozwój infrastruktury odprowadzania i magazynowania wody opadowej	Gestor sieci PGW Wody Polskie	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy	Gmina Gestor sieci PGW Wody Polskie
		1.1.4.	Rozwój infrastruktury zaopatrzenia w gaz	Gestor sieci	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy	Gmina Gestor sieci
		1.1.5.	Zmiana systemu ciepłowniczego w Suszu	Gestor sieci	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy	Gmina Gestor sieci
		1.1.6.	Rozwój infrastruktury elektroenergetycznej	Gestor sieci	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy	Gmina Gestor sieci
		1.1.7.	Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii	Gmina Podmioty prywatne Mieszkańcy	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy	Gmina Województwo

CEL OPERACYJNY		KIERUNEK DZIAŁAŃ	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA REALIZACJĘ	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	PODMIOT MONITORUJĄCY
		1.1.8.	Uzbrojenie terenów inwestycyjnych w infrastrukturę techniczną	Gmina Gestorzy sieci	Podmioty prywatne Inwestorzy Gmina Gestorzy sieci
1.2.	Wzrost poziomu bezpieczeństwa publicznego i poprawa jakości życia	1.2.1.	Poprawa jakości przestrzeni publicznej i ogólnodostępnej	Gmina Mieszkańcy	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy Gmina
		1.2.2.	Poprawa bezpieczeństwa publicznego	Gmina Służby porządkowe Stowarzyszenia Organizacje	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Stowarzyszenia Organizacje Mieszkańcy Gmina Służby porządkowe Stowarzyszenia Organizacje
		1.2.3.	Poprawa warunków zamieszkania w budownictwie komunalnym	Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy Gmina
		1.2.4.	Wspieranie estetyki zainwestowania w budownictwie prywatnym	Gmina Mieszkańcy	Mieszkańcy Stowarzyszenia Organizacje Gmina
		1.3.1.	Zwiększenie atrakcyjności rekreacyjnej w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze	Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje	Podmioty publiczne Podmioty prywatne PTTK Stowarzyszenia Organizacje Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje Stowarzyszenia Organizacje
1.3.	Poprawa atrakcyjności turystycznej i rekreacyjno-wypoczynkowej	1.3.2.	Wzrost zasobności bazy turystycznej i okołoturystycznej	Gmina Podmioty prywatne	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Gmina
		1.3.3.	Organizacja i promocja imprez i wydarzeń sportowych, turystycznych i kulturalnych	Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy Instytucje oświaty Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje
		1.4.1.	Aktywizacja zawodowa mieszkańców	WUP/PUP	Gmina Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy PARP WUP/PUP Gmina
1.4.	Rozwój przedsiębiorczości i otoczenia biznesu	1.4.2.	Rozwój sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw	Podmioty prywatne	Gmina Podmioty publiczne Mieszkańcy PARP Gmina
		1.4.3.	Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej	Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Inwestorzy Gmina
		1.4.4.	Przystąpienie do Warmińsko-Mazurskiej Strefy Ekonomicznej	Gmina	Inwestorzy Podmioty publiczne Podmioty prywatne Gmina
		1.4.5.	Tworzenie spółdzielni socjalnych i przedsiębiorstw społecznych.	Gmina Stowarzyszenia Organizacje	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Inwestorzy WUP/PUP Gmina WUP/PUP
		1.5.	Rozwój gospodarstw rolnych i sektora rolno-spożywczego	1.5.1.	Rozwój i unowocześnienie gospodarstw rolnych
1.5.2.	Wzrost znaczenia lokalnych produktów rolniczych			Właściciele gospodarstw rolnych	ODR ARiMR Rolnicy ODR ARiMR
1.5.3.	Wspieranie i promocja działalności sektora spożywczego, przetwórczego i rolnego			Właściciele gospodarstw rolnych	ODR ARiMR Rolnicy ODR ARiMR

Tab. 8 Ramy realizacyjno-organizacyjne dla 2 celu strategicznego i jego kierunków działań

CEL STRATEGICZNY 2: WZMOCNIENIE KAPITAŁU LUDZKIEGO I SPOŁECZNEGO						
CEL OPERACYJNY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA REALIZACJĘ	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	PODMIOT MONITORUJĄCY		
2.1.	Kształtowanie i promowanie wartości kulturowych	2.1.1.	Poprawa warunków lokalowych Biblioteki Miejskiej w Suszu	Gmina Instytucje kultury	Instytucje kultury	Gmina
		2.1.2.	Wspieranie działalności instytucji kultury oraz poszerzenie oferty instytucji kultury we współpracy z sołtysami i opiekunami świetlic wiejskich	Gmina	Instytucje kultury	Gmina
		2.1.3.	Wspieranie działalności organizacji i stowarzyszeń związanych z kulturą i twórczością regionalną (kół gospodyń wiejskich, twórców lub innych)	Gmina Stowarzyszenia Organizacje	Mieszkańcy Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje	Gmina Stowarzyszenia Organizacje
		2.1.4.	Wspieranie rozwoju edukacji kulturalnej i artystycznej dzieci, młodzieży lub dorosłych	Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje	Mieszkańcy	Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje
		2.1.5.	Organizacja i promocja cyklicznych lub okazjonalnych wydarzeń i imprez kulturalnych	Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje	Mieszkańcy	Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje
		2.1.6.	Wzmocnienie uczestnictwa w kulturze, w tym poprzez technologię cyfrową (e-kultura, digitalizacja i udostępnianie zbiorów i zasobów archiwalnych)	Gmina Instytucje kultury	Mieszkańcy	Gmina Instytucje kultury
		2.1.7.	Udział i wspieranie udziału w regionalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych wydarzeniach kulturalnych i promocyjnych	Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje	Mieszkańcy Stowarzyszenia Organizacje	Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje
		2.1.8.	Współpraca z innymi regionami w Polsce i na świecie, w celu wspierania interakcji pomiędzy tradycjami i kulturami	Gmina Stowarzyszenia Organizacje	Pozostałe Gminy Powiaty Województwa Kraje zagraniczne	Gmina Stowarzyszenia Organizacje
		2.1.9.	Przygotowywanie i wydawanie publikacji, książek, albumów i innych dzieł poświęconych dziedzictwu kulturowemu	Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje	Mieszkańcy	Gmina
		2.1.10	Nawiązanie współpracy z Muzeum Regionalnym w Suszu.	Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje	Instytucje kultury	Gmina Instytucje kultury Stowarzyszenia Organizacje
2.2.	Poprawa jakości kształcenia i edukacji	2.2.1.	Utworzenie placówek dla najmłodszych	Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Instytucje oświatowe	Gmina
		2.2.2.	Rozbudowa, modernizacja i doposażenie placówek oświatowych, kulturalnych i bibliotek	Gmina Instytucje oświaty Instytucje kultury	Podmioty publiczne Podmioty prywatne	Gmina Instytucje oświaty Instytucje kultury
		2.2.3.	Rozbudowa i modernizacja zaplecza sportowego placówek oświatowych	Gmina Powiat	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Instytucje oświaty	Gmina
		2.2.4.	Tworzenie nowych, modernizacja oraz doposażenie świetlic wiejskich.	Gmina	Mieszkańcy Organizacje pozarządowe	Gmina
		2.2.5.	Budowa „Zielonego Parku Rekreacji” na placu przed Szkołą Podstawową w Suszu	Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Instytucje oświatowe	Gmina

CEL OPERACYJNY		KIERUNEK DZIAŁAŃ	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA REALIZACJĘ	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	PODMIOT MONITORUJĄCY			
		2.2.6.	Rozwój potencjału dydaktycznego	Gmina Instytucje oświaty	Mieszkańcy Organizacje pozarządowe	Gmina Instytucje oświaty		
		2.2.7.	Wzmocnienie kompetencji kluczowych z zakresu informatyzacji, przedsiębiorczości, nauki języków obcych oraz postaw społeczno-obywatelskich	Gmina	Instytucje oświaty Organizacje pozarządowe	Gmina		
		2.2.8.	Kontynuacja i wsparcie rozwoju osób szczególnie uzdolnionych	Gmina Instytucje oświaty	Organizacje pozarządowe Instytucje kultury	Gmina Instytucje oświaty		
		2.2.9.	Wsparcie edukacji specjalistycznej, w tym dla osób o specjalnych potrzebach terapeutycznych lub z niepełnosprawnością	Instytucje oświaty	Gmina Powiat Podmioty publiczne Podmioty prywatne GOPS	Instytucje oświaty Gmina Powiat		
		2.2.10	Podniesienie poziomu zaangażowania rodziców w proces edukacyjno-wychowawczy	Instytucje oświaty	Mieszkańcy Organizacje pozarządowe	Gmina Instytucje oświaty		
		2.2.11	Inicjowanie i wspieranie działalności w zakresie organizacji i udoskonalania zajęć, wydarzeń pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży, w tym zajęć dydaktycznych i sportowych	Gmina Powiat Instytucje oświaty	Mieszkańcy Organizacje pozarządowe Instytucje kultury	Instytucje oświaty Gmina Powiat		
		2.3.	Ograniczenie problemów społecznych	2.3.1.	Przekształcenie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej (GOPS) w Centrum Usług Społecznych (CUS)	Gmina	GOPS	Gmina
				2.3.2.	Wsparcie działań instytucji opieki społecznej	Gmina	Instytucje opieki społecznej	Gmina
				2.3.3.	Spójne oraz kompleksowe wspieranie rodzin	Instytucje opieki społecznej	Organizacje pozarządowe Mieszkańcy	Gmina Instytucje opieki społecznej
				2.3.4.	Wspieranie prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży poprzez m.in. rozwój infrastruktury sportowej, miejsc aktywnego wypoczynku, tworzenie miejsc i zakup sprzętu rehabilitacyjnego dla osób niepełnosprawnych	Instytucje opieki społecznej Instytucje oświaty	Organizacje pozarządowe Mieszkańcy	Gmina Instytucje opieki społecznej
				2.3.5.	Identyfikacja działań w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy, w tym promocja profilaktyki i edukacji wśród dzieci i młodzieży	Instytucje opieki społecznej	Mieszkańcy Organizacje pozarządowe Instytucje oświaty Służby porządkowe	Gmina Instytucje opieki społecznej
2.3.6.	Aktywizacja osób starszych i rozwój systemu opieki senioralnej			Instytucje opieki społecznej	Mieszkańcy Organizacje pozarządowe Instytucje kultury	Gmina Instytucje opieki społecznej		
2.3.7.	Pomoc osobom z niepełnosprawnością, w tym likwidacja barier architektonicznych, promowanie zatrudnienia i pomoc doraźna			Instytucje opieki społecznej	Mieszkańcy Organizacje pozarządowe	Gmina Instytucje opieki społecznej		
2.3.8.	Wspieranie inicjatyw na rzecz pomocy społecznej, w tym promocja i wspieranie idei wolontariatu			Gmina Stowarzyszenia Organizacje	Mieszkańcy Organizacje pozarządowe Instytucje opieki społecznej	Gmina		
2.3.9	Wspieranie organizacji społecznych i stowarzyszeń prowadzących działania na rzecz ograniczenia problemów społecznych			Gmina Stowarzyszenia Organizacje	Organizacje pozarządowe Służby porządkowe	Gmina		

CEL OPERACYJNY		KIERUNEK DZIAŁAŃ	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA REALIZACJĘ	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	PODMIOT MONITORUJĄCY	
2.4.	Rozwój kapitału społecznego i wzrostu integracji społecznej	2.4.1.	Wspieranie inicjatyw obywatelskich oraz działalności instytucji, organizacji i stowarzyszeń w zakresie prowadzenia aktywności społecznych i obywatelskich	Gmina Stowarzyszenia Organizacje	Organizacje pozarządowe Instytucje oświaty Instytucje kultury Mieszkańcy	Gmina
		2.4.2.	Zwiększenie poziomu partycypacji mieszkańców w zarządzaniu Gminą	Gmina	Mieszkańcy	Gmina
		2.4.3.	Rozwój kompetencji osób dorosłych	Gmina	Organizacje pozarządowe Mieszkańcy	Gmina
2.5.	Rozwój opieki zdrowotnej i ochrony zdrowia	2.5.1.	Dalsza modernizacja modernizacja Ośrodka Zdrowia w Suszu	Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Instytucje ochrony zdrowia	Instytucje ochrony zdrowia Gmina
		2.5.2.	Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia, w tym stworzenie warunków do rozwoju profilaktycznej opieki zdrowotnej na terenach wiejskich.	Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Instytucje ochrony zdrowia	Gmina
		2.5.3.	Rozmieszczenie w przestrzeni publicznej defibrylatorów AED (Automatycznych Defibrylatorów Zewnętrznych), wraz ze stacjami SOS	Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Instytucje ochrony zdrowia	Instytucje ochrony zdrowia Gmina
		2.5.4.	Zwiększenie dostępności do specjalistycznej opieki zdrowotnej, w szczególności leczenia i profilaktyki chorób cywilizacyjnych, rehabilitacji oraz leczenia uzależnień	Instytucje ochrony zdrowia Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne	Instytucje ochrony zdrowia Gmina
		2.5.5.	Poprawa jakości i dostępności i wspieranie rozwoju różnych form usług zdrowotnych, w tym pielęgnacyjno-opiekuńczych	Instytucje ochrony zdrowia Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne	Instytucje ochrony zdrowia Gmina
		2.5.6.	Wspieranie inicjatyw na rzecz profilaktyki zdrowia oraz promocji zdrowia i zdrowego trybu życia	Instytucje ochrony zdrowia Gmina Instytucje oświaty	Organizacje pozarządowe Mieszkańcy	Instytucje ochrony zdrowia Gmina Instytucje oświaty
		2.5.7.	Stworzenie zachęt dla lekarzy i obsługi medycznej ze specjalizacjami do podjęcia pracy w suskim ośrodku zdrowia	Instytucje ochrony zdrowia Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Instytucje ochrony zdrowia	Instytucje ochrony zdrowia Gmina
		2.5.8.	Kształtowanie warunków sprzyjających aktywności fizycznej mieszkańców	Gmina Instytucje oświaty	Mieszkańcy Organizacje pozarządowe	Gmina Instytucje oświaty

Tab. 9 Ramy realizacyjno-organizacyjne dla 3 celu strategicznego i jego kierunków działań

CEL STRATEGICZNY 3: ROZWÓJ DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ I INNOWACJI CYFROWEJ WRAZ Z PROMOCJĄ GMINY					
CEL OPERACYJNY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA REALIZACJĘ	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	PODMIOT MONITORUJĄCY	
3.1.	Zwiększanie dostępności transportowej i powiązań komunikacyjnych	3.1.1.	Poprawa jakości i dostępności układu komunikacyjnego	ZDW ZDP Gmina	Podmioty prywatne ZDW ZDP Gmina
		3.1.2.	Modernizacja dróg transportu rolniczego	Gmina	Podmioty prywatne Gmina
		3.1.3.	Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego	Gmina	Służby porządkowe Gmina
		3.1.4.	Budowa, rozbudowa lub przebudowa infrastruktury towarzyszącej ciągom komunikacyjnym (chodników, poboczy, parkingów, ścieżek rowerowych, ciągów pieszych i pieszo-rowerowych i innej infrastruktury towarzyszącej)	GDDKiA ZDP Gmina	Podmioty prywatne GDDKiA ZDP Gmina
		3.1.5.	Rozwój infrastruktury rowerowej	Gmina Powiat	GDDKiA ZDP Podmioty prywatne Gmina
		3.1.6.	Zwiększenie dostępu do usług komunikacji zbiorowej	Gmina	Podmioty prywatne Gmina
		3.1.7.	Budowa infrastruktury do ładowania pojazdów o napędach alternatywnych, w tym elektrycznych	Gmina	Podmioty prywatne Gmina
3.2.	Rozwój nowoczesnych technologii i innowacji cyfrowych	3.2.1.	Zapewnienie powszechnego dostępu do Internetu	Gmina Gestor sieci	Podmioty prywatne Gmina Gestor sieci
		3.2.2.	Zwiększenie dostępności mobilnych sieci komórkowych	Gestor sieci	Podmioty prywatne Gestor sieci
		3.2.3.	Rozwój e-usług publicznych oraz dostępności i jakości e-urzędu	Gmina	Podmioty prywatne Gmina
		3.2.4.	Wspieranie wykorzystania i rozwoju technologii cyfrowych w działalności gospodarczej	Przedsiębiorcy	Gmina Podmioty prywatne Gmina
		3.2.5.	Popularyzacja metod i możliwości wykorzystania Internetu, zwłaszcza wśród osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym	Gmina	Podmioty prywatne Mieszkańcy Gmina
3.3.	Współpraca i promocja	3.3.1.	Stworzenie kompleksowej oferty turystycznej, w oparciu o zasoby materialne (infrastruktura, dziedzictwo kulturowe).	Gmina	- Gmina
		3.3.2.	Podniesienie rangi zawodów triathlonowych i aplikowanie o Puchar Europy.	Gmina Instytucje sportowe	Mieszkańcy Gmina Instytucje sportowe
		3.3.3.	Stworzenie kompleksowej oferty inwestycyjnej	Gmina	- Gmina
		3.3.4.	Doskonalenie wykorzystania mediów społecznościowych w działaniach informacyjnych, promocyjnych i w dialogu ze społeczeństwem	Gmina	- Gmina
		3.3.5.	Upowszechnienie informacji o Gminie, jako atrakcyjnym miejscu wypoczynku i inwestycji	Gmina	Mieszkańcy Organizacje pozarządowe Instytucje kultury Gmina

CEL OPERACYJNY		KIERUNEK DZIAŁAŃ		PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA REALIZACJĘ	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	PODMIOT MONITORUJĄCY
		3.3.6.	Zacieśnianie obecnego partnerstwa oraz zawiązywanie nowych partnerstw (gminy partnerskie) w celu wymiany kulturalnej, gospodarczej i informacyjnej	Gmina	Pozostałe gminy	Gmina
		3.3.7.	Współpraca z jednostkami publicznymi	Gmina	Inne gminy Powiat Województwo Jednostki publiczne	Gmina Powiat Województwo
		3.3.8.	Współpraca ze stowarzyszeniami i organizacjami funkcjonującymi na terenie gminy lub działającymi na rzecz gminy i regionu	Gmina Stowarzyszenia Organizacje	Gmina Stowarzyszenia Organizacje Mieszkańcy Instytucje kultury Przedsiębiorcy Inne	Gmina Stowarzyszenia Organizacje
		3.3.9.	Współpraca Gminy w ramach lokalnej grupy działania (LGD), w tym w zakresie realizacji celów i założeń strategicznych działań rozwojowych (m.in. przedsiębiorczości, integracji społecznej, wsparcia mieszkańców, modernizacji i popularyzacji zabytków, wsparcia kultury, budowy i modernizacji infrastruktury oraz innych związanych z działalnością LGD).	Gmina LGD	Gmina LGD Mieszkańcy Organizacje Instytucje kultury Przedsiębiorcy Inne	Gmina LGD

Tab. 10 Ramy realizacyjno-organizacyjne dla 4 celu strategicznego i jego kierunków działań

CEL STRATEGICZNY 4:
OCHRONA ŚRODOWISKA, WALORÓW PRZYRODNICZYCH ORAZ POTENCJAŁU KULTUROWEGO

CEL OPERACYJNY		KIERUNEK DZIAŁAŃ		PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA REALIZACJĘ	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	PODMIOT MONITORUJĄCY
4.1	Świadoma i racjonalna polityka przestrzenna	4.1.1.	Dążenie do zwartości zabudowy	Gmina Inwestorzy	Mieszkańcy	Gmina
		4.1.2.	Opracowywanie lub zmiana miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	Gmina	Pracownie Urbanistyczne Mieszkańcy Inwestorzy	Gmina
		4.1.3.	Opracowanie planu ogólnego gminy	Gmina	Pracownie Urbanistyczne Mieszkańcy Inwestorzy	Gmina
		4.1.4.	Uświadamianie społeczności lokalnej w zakresie istoty i znaczenia racjonalnego planowania przestrzennego	Gmina	Organizacje pozarządowe	Gmina
		4.1.5.	Pozyskiwanie nowych terenów inwestycyjnych oraz zmianę przeznaczenia na potrzeby funkcjonowania strefy aktywizacji gospodarczej	Gmina Inwestorzy	Przedsiębiorcy	Gmina
		4.1.6.	Kompleksowa rewitalizacja obszarów na terenie gminy i miasta Susz, zidentyfikowanych do wdrożenia działań i inicjatyw naprawczych	Gmina	Mieszkańcy Przedsiębiorcy Organizacje pozarządowe	Gmina

CEL OPERACYJNY		KIERUNEK DZIAŁAŃ		PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA REALIZACJĘ	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	PODMIOT MONITORUJĄCY
4.2.	Zachowanie materialnych zasobów kultury i dziedzictwa	4.2.1.	Wspieranie prac konserwatorskich, w tym restauratorskich, renowacyjnych i rewaloryzacyjnych obiektów i obszarów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków)	Wojewódzki Konserwator Zabytków	Gmina Instytucje kultury Podmioty publiczne Podmioty prywatne	Gmina Wojewódzki Konserwator Zabytków
		4.2.2.	Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji, w tym kulturalnych, turystycznych i społecznych	Podmioty publiczne Podmioty prywatne	Gmina Instytucje kultury Inwestorzy Wojewódzki Konserwator Zabytków	Gmina Wojewódzki Konserwator Zabytków
		4.2.3.	Powiększanie zasobów dziedzictwa kulturowego	Wojewódzki Konserwator Zabytków Gmina	Instytucje kultury	Wojewódzki Konserwator Zabytków Gmina
		4.2.4.	Ochrona obiektów sakralnych	Instytucje kościelne	Wojewódzki Konserwator Zabytków Gmina	Gmina
		4.2.5.	Ochrona udokumentowanych stanowisk archeologicznych	Wojewódzki Konserwator Zabytków	Gmina	Gmina Wojewódzki Konserwator Zabytków
4.3.	Ochrona i zachowanie walorów i zasobów środowiska	4.3.1.	Ochrona obszarów cennych przyrodniczo, w tym promocja tych obszarów	GDOŚ/RDOŚ Gmina/Jednostki podległe	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy	GDOŚ/RDOŚ Gmina
		4.3.2.	Racjonalne gospodarowanie zasobami leśnymi	Nadleśnictwa	Gmina Podmioty prywatne	Gmina Nadleśnictwa
		4.3.3.	Kształtowanie poprzeczne i podłużne koryta rzeki Bałoszycka Struga.	PGW Wody Polskie	Gmina	PGW Wody Polskie
		4.3.4.	Kształtowanie poprzeczne i podłużne koryta rzeki Osówka.	PGW Wody Polskie	Gmina	PGW Wody Polskie
		4.3.5.	Racjonalne wykorzystanie zasobów wód podziemnych i powierzchniowych	Podmioty publiczne Podmioty prywatne	Gmina PGW Wody Polskie	Gmina PGW Wody Polskie
		4.3.6.	Minimalizacja przeznaczenia na cele nierolnicze gruntów rolnych chronionych klas bonitacyjnych.	Gmina	Marszałek województwa	Gmina
		4.3.7.	Racjonalne wykorzystanie zasobów surowcowych	Gmina	Urzędy Górnicze	PIG
4.4.	Poprawa stanu i jakości środowiska oraz zapobieganie zagrożeniom naturalnym	4.4.1.	Wdrażanie rozwoju niskoemisyjnego	Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy Gestorzy sieci	Gmina Gestorzy sieci
		4.4.2.	Rozwój klastrów energii poprzez realizację projektów służących rozwojowi energetyki na poziomie lokalnym	Gmina	Gminy, Powiat, Energia	Gmina
		4.4.3.	Rozwój systemu gospodarki odpadami	Gmina	Związki komunalne Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy	Gmina
		4.4.4.	Zapewnienie dobrego stanu wód	Gmina PIOŚ/WIOŚ Właściciele gospodarstw rolnych	PSSE/WSSE Służby porządkowe	Gmina PIOŚ/WIOŚ
		4.4.5.	Rekultywacja gruntów i zdegradowanych gleb	Przedsiębiorcy Właściciele gospodarstw rolnych	Gmina Urzędy Górnicze	Gmina PIG
		4.4.6.	Ograniczenie uciążliwości akustycznych	GDDKiA ZDW ZDP	-	GDDKiA ZDW ZDP

CEL OPERACYJNY	KIERUNEK DZIAŁAŃ	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA REALIZACJĘ	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	PODMIOT MONITORUJĄCY
	4.4.7. Monitoring zanieczyszczeń środowiska i wdrożenie mechanizmów i narzędzi ograniczających działalność wpływającą na zanieczyszczanie	PIOŚ/WIOŚ	PSSE/WSSE	PIOŚ/WIOŚ
	4.4.8. Ochrona przed podtopieniami, suszą i deficytem wody	PGW Wody Polskie ZMiUW Podmioty publiczne Podmioty prywatne	PGW Wody Polskie Gmina Mieszkańcy	PGW Wody Polskie Gmina
	4.4.9. Realizacja automatycznej stacji meteorologicznej, umożliwiającą wgląd na aktualną sytuację pogodową	Gmina	Gmina	Gmina
	4.4.10. Zwiększenie bezpieczeństwa powodziowego	PGW Wody Polskie Gmina	Podmioty publiczne Podmioty prywatne Mieszkańcy	PGW Wody Polskie Gmina
	4.4.11. Edukacja ekologiczna mieszkańców	Gmina	Organizacje pozarządowe Mieszkańcy Przedsiębiorcy	Gmina

Materiał źródłowy: Opracowanie własne.

7.2. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII

Monitoring i ewaluacja Strategii rozwoju to dwa niezależne procesy, choć pozostające ze sobą w ścisłym związku. Realizacja badania bieżącego (monitoring) i oceny końcowej rezultatów (ewaluacja) są warunkiem koniecznym do tego, aby Strategia mogła być realizowana w sposób konsekwentny i zgodnie z przyjętymi założeniami. Monitoring i ewaluacja będą stanowić procesy niezbędne dla śledzenia postępów we wdrażaniu i osiągnięciu celów w zakresie realizacji obranej wizji rozwoju. Będą one także konieczne do podjęcia działań dotyczących dalszej przyszłości Gminy. Wskazane jest, aby aktualizacja dokumentu nastąpiła przed końcem okresu obowiązywania niniejszej Strategii Rozwoju Gminy. Monitoring i ewaluacja wymagają uprzedniego zorganizowania. W tym celu wskazana jest współpraca i koordynacja poszczególnych wydziałów lokalnej administracji.

Monitoring obejmować będzie bieżące gromadzenie danych oraz analizowanie przebiegu realizacji działań i zadań, z jednoczesną możliwością podjęcia ewentualnych przedsięwzięć korygujących. Korekty można przeprowadzić, jeśli zajdzie taka potrzeba, ponieważ proces wdrażania ustaleń strategii będzie w dalszym ciągu trwał. Wskazana jest koordynacja realizacji przyjętych założeń poprzez monitorowanie efektywności działań co najmniej raz w roku, począwszy od dnia jego uchwalenia. Monitorowanie wdrażania założeń przyczyni się do:

- określenia stopnia realizacji przyjętych działań,
- określenia stopnia wykonania założonych celów,
- oceny poziomu rozbieżności między stanem założonym a stanem wykonania założeń programu,
- rozpoznania przyczyn zaistniałych rozbieżności,
- stworzenia obszernej bazy zawierającej informację o uwarunkowaniach społecznych, gospodarczych i przestrzennych Gminy,
- określenia skuteczności podejmowanych działań.

Ewaluacja obejmować będzie zebranie informacji, z wykorzystaniem danych gromadzonych w trakcie monitoringu, które umożliwią końcową ocenę oraz weryfikację procesu wdrażania strategii. Tym samym zmierzone i ocenione zostaną efekty założone do osiągnięcia – poszczególne cele operacyjne i przypisane im zadania. Rezultaty powinny być wyrażone zarówno w postaci ilościowej (wskaźniki), jak i jakościowej (rezultaty „miękkie”). Wyniki przeprowadzonej oceny stanowiąc będą bazę dla strategii na kolejne lata. Ewaluacja bazować będzie na:

- ocenie postępów we wdrażaniu założeń Strategii Rozwoju Gminy, w tym przygotowanie raportu,

- aktualizacji listy przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w kolejnych latach,
- aktualizacji celów i kierunków działań.

Sugerowane wskaźniki monitoringu i ewaluacji zaprezentowano w rozdz. 3. Przeprowadzenie procesów monitoringu i ewaluacji wiąże się ze znacznym zaangażowaniem zasobów ludzkich i środków finansowych. W procesie ewaluacji powinni zostać włączeni wszyscy Interesariusze. Jest to najskuteczniejsza metoda oceniania efektywności działań określonych w Strategii.

7.3. WYTYCZNE DLA SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH

Dokumenty wykonawcze względem Strategii Rozwoju Gminy stanowią obowiązkowe lub fakultatywne plany, programy i strategie sektorowe. W odniesieniu do gminy Susz, biorąc pod uwagę aktualność i spójność zapisów obowiązujących dotychczas dokumentów gminnych, w kontekście zapisów niemniejszej Strategii, wskazuje się następujące wytyczne dla ich sporządzenia lub aktualizacji (zmiany):

Tab. 11 Wytyczne dla sporządzania dokumentów wykonawczych względem Strategii

OBSZAR TEMATYCZNY	DOKUMENT WYKONAWCZY (POZIOM GMINNY)	WYTYCZNE
Planowanie przestrzenne	Plan ogólny gminy	Zachowanie spójności celów i kierunków działań, zwłaszcza w wymiarze przestrzennym. Kształtowanie przestrzeni z uwzględnieniem założeń modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej.
	Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	
	Miejscowe plany rewitalizacji	
Energetyka	Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe	Aktualizacja założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe, z uwzględnieniem zapisów Strategii.
	Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe	
Gospodarka komunalna	Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych	Zapewnienie spójności z zapisami Strategii, w szczególności w odniesieniu do celów związanych z rozwojem infrastruktury komunalnej i technicznej.
	Wieloletnie plany gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy	
	Wieloletni plan inwestycyjny	
Ochrona i opieka nad zabytkami oraz zarządzanie dziedzictwem	Gminna ewidencja zabytków	Opracowanie i ewentualne zwiększenie bazy obszarów lub obiektów wpisanych do ewidencji zabytków.
	Gminny program opieki nad zabytkami	Potrzeba aktualizacji cyklicznej lub aktualizacji w przypadku ustanowienia nowych obszarów lub obiektów zabytkowych.
Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	Program ochrony środowiska	Potrzeba kompleksowej aktualizacji, zwłaszcza w odniesieniu do zmieniających się celów środowiskowych, w tym polityki energetyczno-klimatycznej.
	Plan gospodarki niskoemisyjnej	Potrzeba kompleksowej aktualizacji z uwzględnieniem celów i kierunków działań wskazanych w Strategii.
	Program usuwania azbestu	Bieżąca aktualizacja, niezależna od zapisów Strategii.
	Plan adaptacji do zmian klimatu	Dokument fakultatywny; sugeruje się opracowanie dokumentu w celu sprecyzowania kierunków adaptacji do postępujących zmian klimatu oraz

OBSZAR TEMATYCZNY	DOKUMENT WYKONAWCZY (POZIOM GMINNY)	WYTYCZNE
		określenia stopnia podatności i wrażliwości na poszczególne zjawiska klimatyczne.
Transport	Plany rozwoju sieci drogowej wraz z planami finansowania w zakresie dróg gminnych	Potrzeba bieżącej aktualizacji, z uwzględnieniem celów strategicznych odnoszących się do rozbudowy i modernizacji sieci transportowej.
	Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego	Aktualnie brak potrzeby opracowania.
	Plan zrównoważonej mobilności	
	Strategia rozwoju elektromobilności	
Polityka społeczna	Gminny program rewitalizacji	Potrzeba aktualizacji z uwzględnieniem celów i kierunków działań wskazanych w Strategii.
	Gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych	Zachowanie spójności celów i kierunków działań wskazanych w Strategii w przypadku aktualizacji lub opracowania dokumentów z zakresu polityki społecznej.
	Gminny program przeciwdziałania przemocy domowej i ochrony osób doznających przemocy domowej	
	Strategia Polityki Senioralnej	
	Program Gmina Przyjazna Seniorom	
	Gminny program wspierania rodziny	
Gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii		
Rozwój lokalny	Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3. Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie	Potrzeba opracowania lub aktualizacji z uwzględnieniem celów i kierunków działań wskazanych w Strategii.
	Plan urzędniowo-rolny	
	Plany odnowy miejscowości	
Zarządzanie kryzysowe	Gminny plan zarządzania kryzysowego	Uwzględnienie występujących w obszarze Gminy zagrożeń, w tym przyrodniczych (np. zagrożenie osuwiskowe, powodziowe).
Finanse publiczne	Wieloletnia prognoza finansowa Gminy	Uwzględnianie kierunków działań i działań sformułowanych w Strategii, pod warunkiem realności ich sfinansowania, w tym przy udziale środków zewnętrznych.
	Uchwały budżetowe	

Materiał źródłowy: Opracowanie własne.

8 RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Ramy finansowe są uzależnione od zakresu przedmiotowego i czasowego podejmowanych działań, kondycji finansowej Gminy oraz jej możliwości inwestycyjnych, jak również uwarunkowań zewnętrznych (niestabilna sytuacja gospodarcza wywołana pandemią COVID-19 i konfliktem zbrojnym na Ukrainie, ryzyko pogłębienia lub rozszerzenia konfliktu) i wewnętrznych (niepewna gospodarka finansowa w kraju – PKB, inflacja, tempo wzrostu wynagrodzenia, zmiany systemowe itd.).

Podstawę do określenia ram finansowych działań strategicznych stanowi wieloletnia prognoza finansowa. W celu dokonania wieloletnich projekcji dochodów i wydatków Gminy, poddano analizie dane budżetowe z ubiegłych lat (dane GUS), w tym zakładając wzrost zbliżony do średniorocznego w latach 2013-2022, tj. wzrost o ok. 3,9 mln zł/rok, oszacowano, że dochody ogółem Gminy w perspektywie ok. 30-letniej, mogłyby kształtować się następująco:

PROGNOZOWANE (HIPOTETYCZNE) DOCHODY OGÓŁEM						
ROK	2025	2030	2035	2040	2045	2050
MLN ZŁ	95,3	114,8	134,3	153,8	173,3	192,8

Konsekwencją wzrostu dochodów w perspektywie ok. 30-letniej będzie stopniowy wzrost wydatków. Dążąc do stabilizacji finansowej oraz również uwzględniając dane budżetowe z ubiegłych lat (dane GUS), w tym zakładając wzrost wydatków zbliżony do średniorocznego w latach 2013-2022, tj. wzrost o ok. 3,7 mln zł/rok, oszacowano, że wydatki ogółem mogłyby kształtować się następująco:

PROGNOZOWANE (HIPOTETYCZNE) WYDATKI OGÓŁEM						
ROK	2025	2030	2035	2040	2045	2050
MLN ZŁ	93,2	111,7	130,2	148,7	167,2	185,7

Wymiarem aktywności rozwojowej Gminy są wydatki majątkowe inwestycyjne. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem Gminy na przestrzeni opracowywanych lat (2013 - 2022) był niejednoznaczny:

ROK	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
%	12,6	15,4	12,2	12,4	12,4	19,4	11,9	11,3	9,4	8,9

Mając na względzie dużą zmienność wskaźnika założono, że wydatki majątkowe inwestycyjne stanowić będą ok. 13% wydatków ogółem (założono wariant uśredniony dla analizowanych lat 2013-2022). Mogłyby one zatem wynieść odpowiednio:

PROGNOZOWANE WYDATKI INWESTYCYJNE						
ROK	2025	2030	2035	2040	2045	2050
MLN ZŁ	12,1	14,5	16,9	19,3	21,7	24,1

Realizacja zadań przewidzianych w Strategii Rozwoju Gminy wymaga zaangażowania znacznych środków finansowych, wyższych niż wskazanych w prognozowanej wersji wydatków inwestycyjnych, co może stanowić największą barierę dla samorządu, przedsiębiorców i mieszkańców.

Głównym podmiotem odpowiedzialnym za realizację Strategii będzie Urząd Miejski. Rolę koordynatora prac wdrażających i aktualizacyjnych będzie pełnić komórka organizacyjna Urzędu odpowiedzialna za planowanie strategiczne. Ważne jest, aby w procesie nie zabrakło różnorodnych partnerów i rozdzielenia ról pomiędzy specjalistów, partnerów społecznych i decydentów, dzięki temu Strategia nie jest wyłącznie procedurą urzędniczą, ale staje się płaszczyzną współpracy wszystkich środowisk społecznych odpowiedzialnych i zainteresowanych rozwojem Gminy.

Funkcjonujący w Polsce **system finansowania** może w znaczącym stopniu wpłynąć na realizację zakładanych celów. System ten jest wielopoziomowym i zróżnicowanym mechanizmem finansowania, w którym duży nacisk kładziony jest na szeroko rozumiany rozwój gospodarczy. Założenia programowe powinny obejmować jak największą liczbę mieszkańców oraz jak największy obszar danej jednostki. Ponadto, powinny stymulować podejmowanie działań między lokalnych w ramach współpracy, która przyczynia się do ułatwienia procesu finansowania inwestycji, a także rozkłada ewentualne koszty ich utrzymania i eksploatacji.

Zapewnienie sprawnego realizowania działań przyczyniających się do osiągnięcia postawionych celów wymagać będzie pozyskiwania funduszy zewnętrznych. Do finansowania poszczególnych przedsięwzięć służą **programy krajowe i regionalne**, określające obszary wsparcia i wyznaczają konkretne działania. Podobnie, jak w poprzednich latach (perspektywach: 2007-2013, 2014-2020), tak również w perspektywie 2021-2027 około 60% funduszy z polityki spójności trafi do programów realizowanych na poziomie krajowym. Pozostałe 40% otrzymają programy regionalne.

Fundusze Europejskie na lata 2021-2027 pochodzą z następujących funduszy unijnych:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego;
- Europejski Fundusz Społeczny+;
- Fundusz Spójności;
- Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury;
- Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.

Podział środków na poszczególne programy wyróżnia się następująco²:

- **Fundusz na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (Recovery and Resilience Facility – RRF)** – celem programu jest złagodzenie gospodarczych i społecznych skutków pandemii COVID-19 oraz zapewnienie, by europejska gospodarka i społeczeństwo były bardziej zrównoważone, odporne i lepiej przygotowane na wyzwania i możliwości związane z zieloną i cyfrową transformacją. W ramach Instrumentu w Polsce został przyjęty Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO), składający się z 56 inwestycji i 55 reform. Budżet całego programu (KPO): 268 mld złotych, w tym 113,28 mld złotych w postaci dotacji i 154,81 mld złotych w formie preferencyjnych pożyczek.
- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS)** – następca Programu Infrastruktura i Środowisko (POLiŚ). Program przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FENIKS wesprze również

² Materiał źródłowy: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>

inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet całego programu: 135 mld zł, wkład UE: 111,7 mld zł.

- **Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG)** – program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR). FENG będzie wspierał realizację projektów badawczo-rozwojowych, innowacyjnych oraz takich, które zwiększają konkurencyjność polskiej gospodarki. Z programu będą mogli skorzystać m.in. przedsiębiorcy, instytucje z sektora nauki, konsorcja przedsiębiorstw oraz instytucje otoczenia biznesu, w szczególności ośrodki innowacji. Budżet całego programu: 45,9 mld zł, wkład UE: 36,6 mld zł.
- **Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS)** - następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Główne obszary działania FERS to: praca, edukacja, zdrowie oraz dostępność. Program będzie wspierał projekty z zakresu: poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia. Budżet całego Programu: 21,9 mld zł, wkład UE: 18,5 mld zł.
- **Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC)** - jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC będzie koncentrował się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego Internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających w pełni na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (jst) i przedsiębiorców. Budżet całego Programu - 11,4 mld zł, wkład UE - 9,1 mld zł.
- **Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW)** – nowy program dla makroregionu Polski Wschodniej będzie koncentrował się na czterech głównych obszarach: Wzmocnienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, energia i ochrona klimatu, spójna sieć transportowa i zwiększenie dostępności transportowej oraz aktywizacja kapitału społecznego, rozwój turystyki i usługi uzdrowiskowe. Oprócz 5 województw dotychczas objętych wsparciem: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego, z nowego programu będzie korzystać także województwo mazowieckie bez Warszawy i dziewięciu otaczających ją powiatów. Budżet całego programu: 14,3 mld zł, wkład UE: 12,2 mld zł.
- **Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich (PTFE)** – program ma trzy główne priorytety: skuteczne instytucje, skuteczni beneficjenci i skuteczna komunikacja. Środki z Pomocy Technicznej zostaną przeznaczone m.in. na: szkolenia dla beneficjentów korzystających z Funduszy Europejskich, rozwój krajowego systemu informatycznego umożliwiającego aplikowanie i rozliczanie projektów unijnych, działania informacyjno-promocyjne zwiększające wiedzę o Funduszach w Polsce. Budżet programu wyniesie ok. 2,5 mld zł.
- **Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa (FEPŻ)** – program, który obejmuje pomoc żywnościową w formie paczek żywnościowych lub posiłków oraz realizację działań towarzyszących (np. warsztaty, doradztwo), które będą miały na celu poprawę sytuacji osób potrzebujących i najuboższych. Budżet całego programu: 2,7 mld zł, wkład UE: 2,4 mld zł.
- **Fundusze Europejskie dla Rybactwa** – to program, który jest kontynuacją programu „Rybactwo i Morze” realizowanego w latach 2014-2020. Będzie wspierał podmioty z sektora rybactwa. Budżet całego programu to 3,5 mld zł, wkład UE - 2,3 mld zł.

- **Wspólna Polityka Rolna na lata 2023-2027** – wsparcie przyznawane jest na podstawie dokumentu pn. „Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027” w formie tzw. płatności bezpośrednich. Obejmuje ono wsparcie dla młodych rolników oraz dofinansowanie związane z produkcją w 13 sektorach, w tym w branży pszczelarskiej i owoców i warzyw. Rolnicy mogą ponadto ubiegać się o płatności ONW, rolno-środowiskowo-klimatyczne, ekologiczne, a także premie z tytułu zalesień i zadrzewień oraz systemów rolno-leśnych.
- **Programy Interreg (Europejskiej Współpracy Terytorialnej)** – w latach 2021-2027 Polska będzie uczestniczyć w 14 programach Interreg. Planowany budżet to ok. 2 mld zł. Polska będzie pełnić funkcję Instytucji Zarządzającej dla programów: Południowy Bałtyk, Polska-Słowacja, Polska-Saksonia, Polska-Ukraina. Uczestniczyć będzie także w programach partnerów zagranicznych, a za tym w programach:
  - transgranicznych: Litwa-Polska, Meklemburgia/Brandenburgia-Polska, Brandenburgia-Polska, Czechy-Polska;
  - transnarodowych: Europa Środkowa i Region Morza Bałtyckiego;
  - międzyregionalnych: INTERACT, URBACT, ESPON i Interreg Europa.
- **Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW)** – nowy program dla makroregionu Polski Wschodniej, którym za główny cel zakłada utrwalenie warunków sprzyjających konkurencyjności makroregionu oraz wyższej jakości życia w Polsce Wschodniej. Program obejmować będzie poszczególne obszary wsparcia:
  - Przedsiębiorczość: wsparcie dla start-upów, innowacje dzięki zmianom wzorniczym, automatyzacja i robotyzacja, transformacja modeli biznesowych w kierunku gospodarki obiegu zamkniętego, pożyczki na inwestycje w turystykę;
  - Energia i klimat: rozwój inteligentnych sieci energetycznych, dostosowanie miast do zmian klimatu, ochrona bioróżnorodności, podnoszenie świadomości ekologicznej;
  - Zrównoważona mobilność miejska;
  - Transport: rozbudowa ponadregionalnej infrastruktury drogowej i kolejowej;
  - Zrównoważona turystyka: tworzenie ponadregionalnych szlaków turystycznych;

Z programu skorzysta 5 dotychczasowych województw: lubelskie, podlaskie, podkarpackie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie oraz część województwa mazowieckiego (bez Warszawy i dziewięciu otaczających ją powiatów), tzw. region statystyczny mazowiecki regionalny. Program skierowany jest do mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, ośrodków innowacji, dużych przedsiębiorstw (operatorów dystrybucyjnych sieci elektroenergetycznych), parków narodowych, jednostek samorządu terytorialnego (samorządów województw, gmin, miast i ich obszarów funkcjonalnych) zarządców infrastruktury kolejowej. Jednak z efektów programu korzystać będą wszyscy mieszkańcy makroregionu, inwestorzy i odwiedzający go turyści. Budżet całego programu: 14,3 mld zł, wkład UE: 12,2 mld zł.
- **Fundusze Europejskie dla Warmii i Mazur na lata 2021–2027** – program stanowi odpowiedź na zdiagnozowane potrzeby i wyzwania określone w strategii „Warmińsko-Mazurskie 2030”, będąc przy tym spójnym zarówno z polityką UE jak i strategicznymi kierunkami obranymi przez Polskę. Koncentracja tematyczna interwencji wynika z najważniejszych wyzwań Europy i regionów po roku 2020, do których należy cyfryzacja i przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu, odbudowa gospodarki po pandemii oraz zapewnienie mieszkańcom województwa bezpieczeństwa socjalnego i przestrzeni do rozwoju. Program został przygotowany w taki sposób, by w pierwszej kolejności likwidować zidentyfikowane luki a jednocześnie tworzyć warunki do wzrostu społecznego i gospodarczego. Planowany budżet – 1,8 mld euro.

Ponadto, występują możliwości finansowania z budżetu UE (zwanego wieloletnimi ramami finansowymi – WRF), obejmującego lata 2021–2027, oraz narzędzia służącego odbudowie gospodarki

– NextGenerationEU (m.in. nowa struktura, programy finansowania, przydziały środków dla poszczególnych państw członkowskich oraz dane dotyczące wydatków i dochodów). Poniżej przedstawiono podział wybranych programów ze względu na działy³:

– **Dział 1: Jednolity rynek, innowacje i gospodarka cyfrowa:**

- „Horyzont Europa” - wpływ naukowy, technologiczny, gospodarczy, środowiskowy i społeczny; wsparcie dla wszystkich form badań naukowych i innowacji.
- InvestEU - zapewnianie UE niezbędnego finansowania długoterminowego, przyciąganie inwestycji prywatnych, wspieranie odbudowy oraz bardziej zielonej, cyfrowej i odpornej Europy;
- Program „Cyfrowa Europa” – celem programu jest przyspieszenie ożywienia gospodarczego i pobudzenie transformacji cyfrowej w Europie;
- Program na rzecz jednolitego rynku - wzmocnienie pozycji i ochrona konsumentów, zapewnianie bezpieczeństwa żywności, umożliwianie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w UE;

– **Dział 2: Spójność i wartości:**

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) - poprawa spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej UE przez korygowanie dysproporcji między regionami za pomocą programów realizowanych przez władze lokalne;
- Fundusz Spójności (FS) - zmniejsza dysproporcje gospodarcze i społeczne oraz promuje zrównoważony rozwój;
- Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności - kluczowym narzędziem NextGenerationEU, który ma pomóc UE wyjść z obecnego kryzysu silniejszą i bardziej odporną;
- Erasmus+ - wsparcie w zakresie edukacji oraz rozwoju zawodowego i osobistego, kształcenie, szkolenie, młodzież i sport;
- Kreatywna Europa - program oferujący finansowe wsparcie dla sektorów kultury i audiowizualnego;

– **Dział 3: Zasoby naturalne i środowisko:**

- Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji (EFRG) - wsparcie dochodu rolników w UE i środki stabilizujące rynki rolne;
- Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) - wsparcie finansowe na rzecz obszarów wiejskich oraz wzmocnienia unijnego sektora rolno-spożywczego i leśnego;
- Program działań na rzecz środowiska i klimatu (LIFE) - przejście na zrównoważoną i odporną gospodarkę o obiegu zamkniętym, ochrona i odbudowa środowiska, zatrzymanie i odwrócenie procesu utraty różnorodności biologicznej;
- Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji - wspieranie transformacji w kierunku neutralności klimatycznej poprzez łagodzenie jej skutków społeczno-gospodarczych w najbardziej dotkniętych regionach;

– **Dział 4: Migracja i zarządzanie granicami:**

- Fundusz Azylu, Migracji i Integracji - wspólny europejski system azylowy, zarządzanie migracjami, solidarność;

³ Materiał źródłowy: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes_pl#dzia-1-jednolity-rynek-innowacje-i-gospodarka-cyfrowa.

- **Dział 5: Bezpieczeństwo i obrona;**
  - Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego - bezpieczeństwo Unii, przeciwdziałanie radykalizacji postaw, walka z terroryzmem, cyberprzestępczością, zorganizowaną przestępczością, ochrona ofiar przestępstw;
  - Europejski Fundusz Obronny - ma na celu wspieranie z budżetu UE opartych na współpracy projektów badawczych i rozwojowych w zakresie zdolności obronnych;
- **Dział 6: Sąsiedztwo i świat;**
  - Globalny wymiar Europy: Instrument Sąsiedztwa oraz Współpracy Międzynarodowej i Rozwojowej - główny instrument finansowy UE, za pomocą którego UE działa na rzecz zrównoważonego rozwoju, pokoju i stabilności na całym świecie;
  - Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa - w ramach WPZiB wspierane są działania na rzecz utrzymania pokoju, zapobiegania konfliktom i wzmocnienia bezpieczeństwa międzynarodowego.